TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI

SURİYE İÇ SAVAŞININ SOSYO-MEKÂNSAL YANSIMALARI: ANTAKYA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Müslüm REYHANOĞULLARI

ANKARA-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI

SURİYE İÇ SAVAŞININ SOSYO-MEKÂNSAL YANSIMALARI: ANTAKYA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Müslüm REYHANOĞULLARI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nurettin ÖZGEN

ANKARA-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYA BİLİM DALI

Müslüm REYHANOĞULLARI

SURİYE İÇ SAVAŞININ SOSYO-MEKÂNSAL YANSIMALARI: ANTAKYA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nurettin ÖZGEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
1-.....	.....
2-.....	.....
3-.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (.. / .. / 2019)

Müslüm REYHANOĞULLARI

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER v

KISALTMALAR viii

HARİTALAR LİSTESİ x

GRAFİKLER LİSTESİ xi

ŞEKİLLER LİSTESİ xii

TABLOLAR LİSTESİ xiii

ÖN SÖZ xiv

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM 7

1. Araştırmanın Temel Çerçevesi ve Nitelikleri 8

1.1. Araştırmanın Problemleri 8

1.2. Araştırmanın Amacı 10

1.3. Araştırmanın Önemi 10

1.4. Araştırmanın Gerekçesi 11

1.5. Araştırmanın Yöntemi 11

1.6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları 16

1.7. Araştırmanın Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi 16

1.8. Çalışma Alanı 29

1.8.1. Antakya Bölgesi'nin Tarihçesi 30

1.8.2. Antakya'nın Ekonomik Yapısı 31

1.8.3. Antakya'nın Demografik Özellikleri 32

1.9. Antakya'nın Çokkültürlü Kent Kimliği ve Kültürel Değerleri 32

İKİNCİ BÖLÜM 35

2. Göç ve Göçe Bağlı Temel Kavramlar 36

2.1. Göç Olgusu Üzerine Tartışmalar ve Genel Eğilimler 36

2.2. Göçün Nedenleri 43

2.3. Göç Türleri 44

2.3.1. Siyasi ve İdari Sınıra Göre Göçler 45

2.3.1.1. Ülke İçi Göç 45

2.3.1.2. Ülkelerarası Göç (Uluslararası Göç) 45

2.3.1.2.1. İşgücüne Dayalı Dış Göçler 45

2.3.1.2.2. Beyin Göçü 46

2.3.1.2.3. Diaspora 46

2.3.2. Gerçekleşme Durumuna Göre Göçler 46

2.3.2.1. Zorla Göç 47

2.3.2.2. Zorunlu Göçler 47

2.3.2.3. Gönüllü Göçler 48

2.3.3. Göç Eyleminin Süresine Göre Göçler 48

2.3.3.1. Devamlı Göçler 48

2.3.3.2. Dönemlik Göçler 48

2.3.4. Fonksiyonel Ünitelere Göre Göçler 49

2.3.4.1. Kırdan Kente Olan Göçler 49

2.3.4.2. Kırdan Kıra Olan Göçler 49

2.3.4.3. Kentten Kıra Olan Göçler 49

2.3.4.4. Kentten Kente Olan Göçler 49

2.4. Mülteci, Sığınmacı ve Geçici Koruma Kavramları Üzerine Değerlendirmeler ... 50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 56

3. Arap Baharı ve Suriye İç Savaşının Gelişimi 57

3.1. Arap Baharı 57

3.2.Suriye İç Savaşının Gelişimi 67

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 85

4. Araştırmanın Temel Bulguları 86

4.1. Suriye İç Savaşında Yaşanan Göçlerin Sosyo-Mekânsal Yansımaları 93

4.1.1. Ekonomik Etkiler 95

4.1.1.1.Ticaret 95

4.1.1.2.Turizm 100

4.1.1.3.Tarım 106

4.1.1.4.İşsizlik 107

4.1.1.5.Ev Kiraları 110

4.1.1.6.Haksız Rekabet ve Vergisiz İşletmeler 112

4.1.2. Sosyo-Kültürel Etkiler 117

4.1.3. Politik Etkiler 133

4.1.4. Güvenlik Yönünden Etkiler 145

SONUÇ 153

KAYNAKÇA 159

ÖZET 170

ABSTRACT 172

EKLER……174

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yürütme Komitesi

BOP: Büyük Ortadoğu Projesi

BRICS: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti

CIA: Central Intelligence Agency / Merkezi İstihbarat Teşkilatı

[F] KİK: Fars Körfezi İşbirliği Konseyi

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

GTS: Göç Terimleri Sözlüğü

IMF: International Monetary Fund /Uluslararası Para Fonu

DAESH: Irak Şam İslam Devleti

NATO: North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Antakya ve Çevresini Gösteren Lokasyon Haritası 30

Harita 2: Arap Baharı'nın Yaşandığı ve Etkilediği Ülkeler..... 59

Harita 3: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Mültecilerin (İlk 10 İl) İllere Göre Dağılımı..... 89

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı 14

Grafik 2: Katılımcıların Yaş Aralığı Dağılımı 14

Grafik 3: Katılımcıların Eğitim Düzeyi 15

Grafik 4: Katılımcıların Etnik ve Mezhepsel Aidiyetleri 16

Grafik 5: Antakya İlçesinin Hatay İli İçindeki Nüfus Sayısı 32

Grafik 6: Suriye'deki Etno-dini Gruplar 75

Grafik 7: Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Nüfusu 90

Grafik 8: Hatay İlindeki Mülteci Sayıları 94

Grafik 9: Türkiye'deki Suriyeli ve Iraklı Mültecilerin Sağlık Hizmetleri Tedavi Sayıları 123

Grafik 10: Türkiye'deki Mülteci Çocuklara Yönelik Eğitim Desteği Verileri 131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Göç Sistemleri Teorisinde Nüfus Hareketlerini Etkileyen Faktörler 3

Şekil 2: Göçün Başlıca Nedenleri..... 43

Şekil 3: Göçün Başlıca Türleri 44

Şekil 4: Suriye İç Savaşının Antakya'daki Ekonomik Yansımaları 116

Şekil 5: Suriye İç Savaşının Antakya'daki Sosyo-kültürel Yansımaları 132

Şekil 6: Suriye İç Savaşının Antakya'daki Politik Yansımaları 144

Şekil 7: Suriye İç Savaşının Antakya'ya Yönelik Güvenlik Eksenli Yansımaları 152

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ülkelere Göre Kayıtlı Suriyeli Mülteci Sayısı 86

Tablo 2: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı 87

Tablo 3: Suriye İç Savaşının Yıllara Göre Bilançosu 92

Tablo 4: Yıllara Göre Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Sayısı ile Türkiye'ye Gelen Suriyeli Ziyaretçilerin Sayısı (2009-2017) 103

Tablo 5: Tesislere Giriş Sayısı ve Tesislerin Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (Antakya-Hatay Yabancı-Yerli Turist Toplamı) 104

ÖN SÖZ

Savaşlar dünya düzeninde her zaman var olmuş ve küresel siyaseti beslemiştir. Bu bağlamda özellikle yakın dönemde Ortadoğu, küresel güç dengesinde bir mücadele alanı olarak görülmüştür. Bu nedenle bölgede kan ve şiddet eksik olmamış, arzulanan barış ortamına hiçbir zaman kavuşulmamıştır. Bu olumsuz tabloda savaşların barışı getirmediği; aksine yıkım ve kaosa yol açtığı çoğu benzer örneklerle ispatlanmıştır. Dolayısıyla küreselleşen bir dünya düzeninde herhangi bir coğrafyada yaşanan toplumsal kriz veya hadiseler, dünya kamuoyunu doğrudan veya dolaylı yollardan etkilemektedir.

21. yüzyılın en ciddi insani krizlerinden biri Suriye iç savaşıdır. Yakın tarihimiz içinde en büyük kitlesel göçlerin yaşanmasına sebep olmuş ve beraberinde küresel ölçekte derin problemler ve toplumsal travmalar getirmiştir. Savaş ve çatışmaların hüküm sürdüğü bölgelerden yaşama tutunmak amacıyla yerinden olan veya bu nedenlerle zorla yerinden edilen topluluklar göç etmek durumunda kalmışlardır. Suriye'de sekizinci yılını geride bırakan savaşın Antakya özelinde bölgesel etkilerini analiz etmek, farklı kültürel kimlik ve değerlere sahip olan yerel halkın duygu ve düşüncelerine başvurarak sürece ilişkin durumu değerlendirmek çalışmanın başlıca amaçlarındandır.

Çalışma dört temel bölüm ve Sonuç bölümünden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde; araştırmanın problemi, amacı, önemi, gerekçesi, yöntemi, kapsamı ve sınırlılıkları, kuramsal ve kavramsal çerçevesi, çalışma alanı ile Antakya'nın çokkültürlü kimliği ve kültürel değerleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde; bilimsel açıdan göç olgusu üzerindeki genel tartışmalar ve eğilimler, göç türleri, mülteci, sığınmacı ve geçici koruma kavramları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; Arap Baharı ve Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerdeki boyutlar incelenmiş, Suriye iç savaşının gelişim seyri değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde; Suriye iç savaşının Antakya'ya yönelik sosyo-mekânsal yansımaları ekonomik, sosyokültürel, politik ve güvenlik boyutları çerçevesinde yerel halkın görüşleri doğrultusunda irdelenmiş ve analiz edilmiştir.

Sonuç bölümünde ise çalışmada elde edilen veriler değerlendirilmiş ve süreç içinde uzun vadede oluşabilecek krizlere yönelik çeşitli öneriler getirilmiştir.

Ankara Üniversitesi'ndeki öğrencilik sürecim boyunca gerek akademik çalışmalarımda gerekse de sosyal hayatta karşılaştığım güçlüklerde daima yol gösteren/yardımcı olan, akademik bilgi ve deneyimlerini bu tezin oluşturulma süresince benimle her zaman paylaşan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Nurettin ÖZGEN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik hayata beni hazırlayan, yönlendiren, maddi ve manevi desteğini her zaman veren, her zorluğu büyük bir güçle aşmama örnek teşkil eden değerli abim Dr. Gökhan REYHANOĞULLARI'na minnettarım. Asıl yükü her zaman taşıyan, beni bugünlere getiren, doğruluğu, emeği ve umudu aşılayan değerli annem ve babama, ailemin diğer bireylerine ayrı ayrı sonsuz teşekkürlerimi ediyorum.

Saha çalışmalarımda sorularımı içtenlikle ve büyük bir sabırla cevaplayan değerli katılımcılara teşekkür ediyorum. Tezimle ilgili olan harita ve diğer çizimlerde yardımlarını hiç esirgemeyen, desteğini her daim hissettiğim sevgili arkadaşlarım Yusuf BÜYÜKDENİZ'e, Gökay ARSLAN'a ve Zeynep Beyza AĞIRSOY'a, her zaman da yardımıma koşan sevgili arkadaşım Rıfat ŞENTÜRK'e yürekten teşekkür ediyorum.

Müslüm REYHANOĞULLARI

Ankara, 2019

“ Sen! Makine başındaki adam ve atölyedeki. Sana yarın su boruları ve vanalar yerine çelik miğfer ve makineli tüfekler yapmanı emrederlerse yapılacak bir tek şey var: HAYIR de!...

(...)

Sen! Kürsüdeki din adamı. Sana yarın savaşa dair kutsal sözler söylemeni emrederlerse, yapacağın bir tek şey var: HAYIR de!..

(...)

Sen! Havaalanındaki pilot. Sana yarın kentler üzerine bomba ve fosfor yağdırmanı emrederlerse, yapacağın bir tek şey var: HAYIR de!..

(...)

Sen! İstasyondaki adam. Sana yarın cephane treni ve kıt’a nakli için kalkış sinyali vermeni emrederlerse, yapacağın bir tek şey var: HAYIR de!...”

(...)

Wolfgang BORCHERT

(2017:21-46)

GİRİŞ

Göç; "ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Göç olgusu, boyutları açısından birbirinden farklıdır ve sonuçlarıyla dinamik bir yapı taşımaktadır. "Sınır aşan insan hareketliliğinin çok eski dönemlerden beri devletleri ve toplumları biçimlendirdiği bilinmekle birlikte, son yıllarda yaşananlar; küresel kapsamı, yerel ve uluslararası politikadaki merkezi rolü ile olağanüstü sosyal, kültürel, ekonomik, hatta demografik ve politik sonuçlarıyla geçmiştekilerden ayrılmaktadır. Karşılıklı bağımlılığın yeni biçimleri, ulus-aşırı topluluklar ile iki taraflı ve bölgesel birliktelikler, çok sayıda insanın yaşamını hızla dönüştürmekte ve bu dönüşümle birlikte hem devletlerin hem de toplumların kaderi birlikte şekillenmektedir" (Deniz ve Özgür, 2010:14).

Yeniden şekillenen toplumların özellikle büyük kentlerdeki dönüşümü daha fazla hissettiği bilinmektedir. Günümüz dünyasının genellikle gelişmiş kentlerinde mülteciler [1] in sayılarının giderek artması ya da bu artış eğilimlerini göstermesi, uluslararası göçlerin kentlere yönelik olumlu ve olumsuz yansımalarının araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda göç edilecek hedef konumunda olan kentlerin sahip olduğu değerleri etkileyen bu nüfus hareketleri, kentin kimliğine ve kentteki toplumun kendine özgü örüntülerine birtakım yansımaları olmaktadır. Özellikle savaş ve çatışma hadiselerinin yaşandığı bölgelerden gerçekleşen göçlerde tercih edilen ülke ya da kentlerde sosyo-mekânsal yansımalarda toplumsal ayrışmalar ya da ötekileştirmeler

[1] "Uluslararası Af Örgütü, tüm Suriyelilerin prima facie (varışta mülteci) olarak uluslararası hukuk uyarınca mülteci korumasına hakları olduğu görüşündedir ve dolayısıyla Türkiye'de bulunan Suriyelileri, Türkiye hukukundaki statülerine bakmaksızın, mülteci olarak adlandırmaktadır." (Uluslararası Af Örgütü Mülteci Hakları Koordinatörlüğü, 2015). Dolayısıyla bu araştırmada "mülteci" kavramı kullanılmıştır.

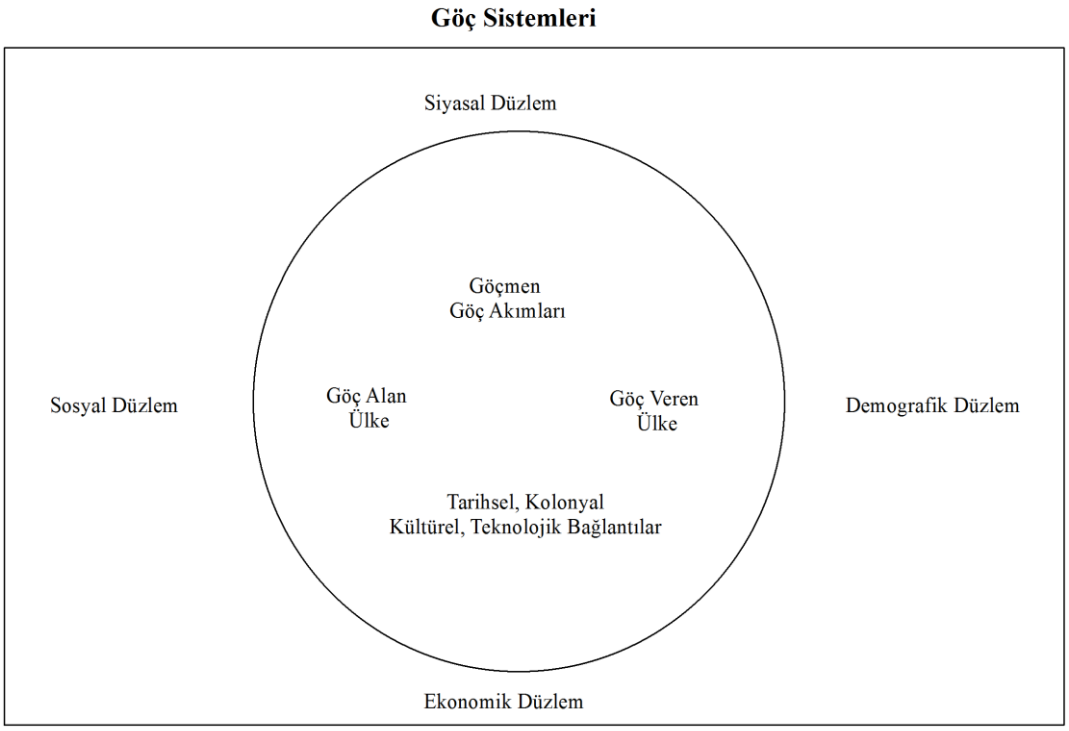
yaşanmaktadır. Bu tür hadiseler toplumsal ilişkilerin sürdürülmesi açısından aksaklıklar yaratmakta, toplumda kümelenmelerin ve kutuplaşmaların yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Mülteci yoğunluğunun fazla hissedildiği kentlerde, ulus ötesi toplulukların kentte bulunan halktan ayrışarak oluşturduğu yeni mekânsal örüntüler, kentlerin sosyo-mekânsal farklılıklarında önemli bir dinamik yapı oluşturmaktadır. Bu durum kentteki toplum için de söz konusudur.

"Uluslararası göç hareketlerinin artarak sürmesine karşın, göçmen ve mültecilere karşı, toplumlar sınırlı bir "hoşgörü eşiğine" sahiptirler. Bu eşik, göçmen ve mülteci kabul eden toplumdaki ekonomik, sosyal ve kültürel koşullardan ve göçmenlerin kendilerinin doğasından etkilenmektedir. Genel olarak bakıldığında, göç karşıtı tutum ve yabancı düşmanlığı, ekonomik durgunluk ve yüksek işsizlik dönemlerinde artmakta; ekonomik gelişme dönemlerinde azalmaktadır" (Tümtaş, 2018:28).

Göç sistemi teorisine göre bütün göç çeşitleri içinde herhangi bir göç sistemi, "birbirine insan akışlarıyla bağlı iki ya da daha fazla mekânın -genelde ulus devletlerin- arasında gelişen dinamik bir süreç olarak tanımlanmaktadır" (Krizt ve Zlotnik 1992, akt: Karaçay, 2015:399). Bu tanımdan hareketle herhangi bir göç sistemi, "göç alan ülke, göç veren ülke ve göçmen arasındaki dinamik ilişkiler bütünün bir yansımasıdır; dolayısıyla bir göç sisteminde ülkeler arasında önceden var olan çeşitli (tarihsel, kolonyal veya teknolojik) bağlar, göç hareketlerinin başlamasında önemli bir role sahiptir" (Karaçay, 2015:399). Göç hareketlerini başlatan bu bağların sisteme dahil olan ülkelerin sosyal, siyasal, ekonomik ve demografik yapılarında farklı yansımaları bulunmaktadır. Bu durumdaki bağıntılar, göç sisteminin gelişim seyri hakkında bilgi vermektedir. Kritz, Lim ve Zlotnik'in (1992) şeklinde görüldüğü gibi (Şekil 1); küresel ölçekte nüfus hareketlerine sadece ekonomik sıkıntıların değil; aynı zamanda birtakım sosyal, demografik ve siyasal düzlemdeki faktörlerin de etkisinin olduğu görülmektedir. "Göç sitemi teorisi içinde herhangi bir parçada görülen değişimin, bütün yapıyı

doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği ve bu dinamik yapının kendi kendini değiştiren ve besleyen bir sistemin gelişimine kaynaklık ettiğini öne sürer" (Krizt ve Zlotnik 1992, akt. Karaçay, 2015:399).

Şekil 1: Göç Sistemleri Teorisinde Nüfus Hareketlerini Etkileyen Faktörler

Kaynak: Kritz, Lim ve Zlotnik 1992, akt. Karaçay, 2015:400

Göçe bağlı olarak gerçekleşen değişimin/dönüşümün özellikle güvenlik konusunda önemli sorunları beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. Çünkü "küreselleşmenin etkisine bağlı olarak tehdit yaratan unsurların sınır ve ülke tanımamaya başladığı görülmektedir." Bu bağlamda "güvende olmak için; sadece silahlı kuvvetlerle ilgili değil; insanlığı, toplumları, ülkeleri, dünyayı ve küresel nitelik kazanan tüm unsurları tehdit eden her türlü sorunu takip etmek gerekmektedir." Dolayısıyla, "küresel güvenlik tartışmalarında çevresel konular, insani/etik sorunlar fark edilir hâle gelmiştir." Bu çerçevede "güvenlik algıları içerisinde; uluslararası toplum, yerel ve etnik çatışmalar, toplumsal şiddet, yoksulluk, işsizlik, örgütlü suç ve terörizm, toplu göç hareketleri gibi konular" yer almaktadır (Kaypak, 2016:20).

Ortadoğu kanlı çatışmaların, mezhepsel şiddetin ve kaosun yaşandığı bölgelerin başında gelmektedir. Arap Baharı adı altında bölgede demokrasi, özgürlük gibi hak talepleri ile başlayan protesto ve gösteriler temel amacından sapmış, bölgeyi büyük bir mücadele alanına dönüştürmüştür. "Arap Uyanışı" olarak da ifade edilen ve üniversite mezunu Tunuslu bir seyyar satıcının güvenlik güçlerince sebze-meyve sattığı aracına el konulması sonucu kendini yakmasıyla başlayan bu süreç, diğer Ortadoğu ve küçük çaplı da olsa Kuzey Afrika ülkelerine yayılmıştır. Mısır, Libya, Bahreyn, Yemen ve son olarak Suriye'de patlak veren bu gösteri ve direniş hareketleri, bölge üzerindeki planlarını inşa etmek isteyen güçler için bir fırsata dönüşmüş ve günümüzün en ciddi siyasi ve toplumsal krizine yol açmıştır. Söz konusu ülkelerdeki dinamikler, hükümet ve lider değişiklikleriyle kısa bir zaman diliminde sonuçlanmıştır. Ancak Suriye'deki ayaklanma ve çatışmalarda durum farklı seyretmiş, ülkedeki kaos küresel güç savaşına dönüşmüştür.

"Suriye'de kaybeden güç hem Akdeniz Havzası'nın bütününde hem de enerji kaynaklarının bulunduğu merkez Ortadoğu'da denklemin dışında kalacaktır. Suriye savaşı çok yönlü ve kapsamlı olup uluslararası ve bölgesel-küresel dengelerin bir bakıma yeniden şekillenmesini sağlayacaktır. ABD ve Rusya eksenli gelişen ve iki merkezli olarak şekillenen rekabet ve çatışma bütün bölgeyi kapsayan jeopolitik güç olma stratejisinde kimin hâkim olacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Libya'dan sonra ortaya çıkan askeri, politik ve toplumsal kaosun arka planında küresel dengeleri kimin şekillendireceği politikası yatmaktadır. Bu nedenle Rusya ile ABD arasında yürüyen kıyasıya rekabet, hiçbir gücün bölgesel hâkimiyeti tek başına sağlayamayacağını ortaya çıkarttığı gibi çok daha kapsamlı sorunların oluşmasına yol açmıştır" (Peköz, 2015:121). Bu sorunları en başta hisseden komşu ülkelerden biri kuşkusuz Türkiye'dir. Savaşın yol açtığı sorunlar iki ülke arasında krize dönüşmüştür.

"Türkiye-Suriye arasında yaşanan kriz, birçok açıdan Türkiye'nin özelde Suriye genelde ise tüm Orta Doğu ve Batı ile olan ilişkisini etkilemiştir. Türkiye-Suriye arasındaki kriz, 2011 yılının Mart ayında Suriye'de Esad rejimi karşıtı başlayan gösterilerin ardından ortaya çıkmış ve zamanla doğrudan ekonomik, toplumsal, siyasal, askeri ve diplomatik açıdan etkisini her iki taraf üzerinde de hissettirmiş bir sorun haline dönüşmüştür" (Reçber ve Ayhan, 2013:325). Hatay, bu sorunsalı en yakından ve derinden hisseden bir toplumsal yapıya sahiptir. "Hatay yöresinin sosyokültürel dokusunun Suriye'dekine benzer olması, rejim karşıtları ve rejim taraftarlarının mezhepsel düzeyde savaşa yaklaşımı ve Hatay'da önemli oranda Arap kökenli Alevilerin yaşıyor olması, Suriye'de yaşanan askeri gelişmelerin doğrudan Hatay bölgesini etkilemesine yol açmıştır" (Reçber ve Ayhan, 2013:327).

Suriye'nin sınır komşusu olan Hatay'da göç hareketlerine bağlı güvenlik sorunları önemli ölçüde dikkat çekmektedir. Antakya yerel halkı Suriye'de yaşanan bütün çatışmaların dinsel kaynaklı olduğu algısını kabul etmemektedir. Ancak Antakya'da mültecilerin dinsel çatışmalara sebebiyet verip vermeyeceği konusunda ciddi güvenlik endişesi taşımaktadır. Özellikte göç eden kitlelerin "Hatay'ın farklılığa alışkın, hoşgörülü, sağduyulu yapısının bu kültüre aşina olmadığı düşünülen Suriyeli mültecilerle beraber değişebileceği korkusu ve bazı politikacıların ve medya mensuplarının bu farkları körükleyecek etnik-merkezci söylemlerde bulunması bu korkuyu artırmıştır" (Doğruel, 2013b:95).

Ortadoğu'da yaşanan politik istikrarsızlık ve mezhep temelli çatışmalar, kitlesel bir ölçekte mülteci akınının yaşanmasına neden olmuştur. Hiç kuşku yok ki; Doğu ile Batı arasındaki önemli bir kavşak noktası olarak görülen Türkiye'nin, yaşanan bu insan hareketlerinden en fazla etkilenen ülkelerin başında geldiği kabul edilmektedir. Batı'nın ve diğer devletlerin yaşanan göç dalgalarına yeteri kadar kapılarını açmamaları, belirli sınırlamalar ve kıstaslar getirmeleri Türkiye'nin yükünü arttırmıştır. Yapılan saha

çalışmalarında yerel halkın tepkisinin de bu yönde olduğu, ülke vatandaşlarının temel haklarının mülteciler karşısında korunmadığı dile getirilmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin farklı illerine dağılan mültecilerin yaratmış oldukları ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve güvenlik problemlerinin çeşitli versiyonları Hatay iline de yansımıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Araştırmanın Temel Çerçevesi ve Nitelikleri

1.1. Araştırmanın Problemleri

Suriye iç savaşının küresel boyuta varan etkileri, hemen her uluslararası oturumda gündeme gelmekte ve yarattığı etkiler üzerinde büyük tartışmalar yaşanmaktadır. Bu bağlamda, Suriye iç savaşı küresel ölçekte müzakere edildiği kadar yerel ölçekte de büyük bir tartışma konusudur. Söz konusu tartışmalar Türkiye için, sınır illeri dolayımında yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla Hatay ilinin Suriye ile olan tarihsel ve kültürel yakınlığı büyük bir önem arz eder; ancak hükümetin belli bir plan dışında uyguladığı "açık kapı sistemi" büyük endişe yaratmış ve beraberinde birçok sorunu getirmiştir. Bu sebeple belirlenen temel problemler bağlamında Antakya nüfusunun ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve güvenlik konuları açısından ne tür mekânsal yansımalar oluşturduğu ve ne tür algı ve tutumlar geliştirdiği araştırılmıştır.

Suriye'den Antakya'ya yaşanan göçlerle birlikte kentte ne tür mekânsal yansımaların olduğuna ilişkin sorular 4 boyut altında ele alınmıştır.

1- Ekonomik Etkiler (tarım, ticaret, turizm, istihdam vb.)

- Suriye iç savaşının ekonomik yansımaları (kira, ucuz iş gücü, haksız rekabet, tekstil, gıda, hayat pahalılığı, vergisiz işletmeler) nelerdir?
- Ekonomik anlamda mevcut durum ile savaş öncesi dönem arasındaki farklılıklar (iç-dış ticaret) nelerdir?
- Suriye iç savaşı sonrasında Antakya yöresi için hükümet destekli iyileştirici ne tür ekonomik uygulamalar yapılmıştır?
- Antakya'daki firmalar tarafından bölgeye (Ortadoğu) gerçekleştirilen ticaret hacminde (taşımacılık, doğrudan ticaret, sınır ticareti vb.) ne tür değişiklikler olmuştur?

2- Sosyo-kültürel Etkiler

- Suriye iç savaşı nedeniyle Antakya'ya gerçekleşen göçlerin demografik değişime yol açıp açmadığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- Mülteciler, sağlık hizmetlerinde ne tür aksaklıkların yaşanmasına yol açmıştır?
- Suriye savaşının ürettiği sosyo-psikolojik yansımalar nelerdir?
- Suriyelilerin kentsel yaşama dahil olmalarını kültürel ve toplumsal değerler açısından bir tehdit unsuru olarak görüyor musunuz?
- Suriyeli mültecilerin Antakya'da neden oldukları olumlu ve olumsuz gelişmeler (kardeşlik, yardımlaşma, kargaşa ve çeşitli ayrışmalara zemin oluşturma) nelerdir?
- Mülteciler Antakya'nın kültürel faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde ne tür etkiler üretmişlerdir?
- Medyanın Suriye savaşına yönelik tutumunu nasıl değerlendirmektesiniz?
- Suriye savaşı Antakya'nın çokkültürlü kimliğine (yaşanan göçlerin yerel halkın kültürü ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri) nasıl yansımıştır?
- Suriye savaşı sonrası yaşanan göçlerde boşanma veya çokeşlilik ile ilgili gelişmeler topluma nasıl yansımıştır?

3- Politik Etkiler

- Suriye savaşının nedenleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikalarını ve genel seyrini nasıl değerlendirmektesiniz?
- Suriye savaşının uzamasının ve tahribatının artmasının nedenleri nelerdir?
- Tüm mültecilerin Suriye iç savaşının mağduru olduğuna ilişkin düşünceleriniz nelerdir?

4- Güvenlik Etkileri

- Sınır güvenliği hakkındaki genel kanaatleriniz nelerdir?

- Kente gelen mültecilerle beraber kentteki suç oranı arasındaki bağıntıları nasıl değerlendirmektesiniz?
- Mültecilerle sosyal mekânların paylaşılmasına yönelik düşünceleriniz nelerdir?
- Yerel halkın mültecilere yönelik algı ve tutumu nasıldır?
- Antakya'da insanların güven içinde olduğu düşünüyor musunuz?

1.2. Araştırmanın Amacı

Tarihi ve kültürel zenginliğiyle birçok medeniyetin izlerini taşıyan Antakya şehrinin Suriye iç savaşı ve sonrasında yaşanan göçlerden nasıl etkilendiğini, bu etkilerin çokkültürlü kent kimliğine yönelik sosyo-mekânsal etkilerinin ve kültürel yansımalarının neler olduğunu açıklamaktır. Bir diğer amaç, yerel halk ile mülteciler arasındaki etkileşimleri, olası gerilimleri ve toplumsal mekânların paylaşımı ya da ortak üretimine ilişkin gelişmeleri analiz etmektir. Ayrıca bir akademik çalışma çerçevesinde bilimsel verilerle sürece ilişkin durumun tespit edilmesi ve sahadaki değerlendirmelere bağlı olarak çözüm odaklı çeşitli önerilerin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Göç veren ülke ile göç edilen ülke arasındaki yönetimsel anlayışlar kadar tarihsel ve kültürel bağlar da uluslararası göç olgusunda etkili temel etmenler arasında gösterilebilir. Antakya birbirinden farklı ırklara ve inanç gruplarına mensup birçok topluluğa ev sahipliği yapmış, tarihî ve kültürel zenginliği olan bir kenttir. Bu bağlamda Suriye'de yaşanan iç savaşla başlayan göçler sonucunda kentte birtakım çevresel, güvenlik, ekonomik, sosyokültürel (özellikle dinsel-mezhepsel) çatışmalar yaşanmıştır. Göç sonrasında boylanan bu temel sorunlar Antakya yöresi için özellikle toplumsal yaşam pratikleri ve birlikte yaşam becerisi açısından hayati derecede önemlidir. Araştırmanın veri ve analizlerinden elde edilen sonuçların sosyal bilimler literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Gerekçesi

Antakya'nın çalışma alanı seçilmesindeki gerekçe, Hatay toplumunun Suriye'deki toplumla olan tarihsel akrabalık bağları ve kültürel yaşam formlarının benzerliğidir. Suriye iç savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmelerle gerçekleşen göç dalgalarının, göç edilen bölgelerin demografik yapılarında olduğu kadar, mekânsal boyuttaki çeşitli olumsuzlukları da tetiklediği bir gerçektir. Küresel güçlerin de dahil olduğu Suriye iç savaşında, kaos ve şiddetin bölgeye yayılması ve özellikle Türkiye'nin sınır kentlerinde hissedilmesinin (başta Hatay, Kilis, Gaziantep vb. olmak üzere) yanı sıra Suriye iç savaşının mezhepsel boyutunun öne çıkması, farklı aidiyet ve kimliğe sahip gruplarda endişe ve kaygıların artmasına neden olmuştur. Araştırma, Suriye'deki mevcut mezhepsel gerilimlerin Antakya'ya yansımalarının ve olası olumsuzlukların tespit edilmesi açısından önemlidir.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nitel araştırma yönteminden betimsel tarama modeline dayalı bir alan çalışmasıdır. Nitel araştırmalar; hedef kitleyi tanımaya, anlamaya, anlatmaya yönelik ve sayısal verilerin amaçlanmadığı, daha çok konuları derinden anlamak ve olaylara hedefteki kitlenin gözünden bakmanın temel alındığı araştırmalardır. Kalitatif (nitel) araştırma; "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir" (Yıldırım, 2011:39). Çalışma bu nedenle betimsel tarama modeli olarak tasarlanmıştır. Buna göre; "mevcut sorunun analizine yönelik çözümlemelere ulaşmak için probleme içkin temel dinamiklerin sahip olduğu ayırt edici nitelikler üzerinden problemin çözümüne ulaşılmak hedeflenmektedir. Burada temel amaç problemin çözümüne uygun örneklemeler seçmektir. Dolayısıyla, nitel araştırmalarda problemin çözümüne yönelik olarak verilerin temin edildiği örnekleme türleri oldukça çeşitlidir" (Özgen, 2016:173).

Antakya'ya bağlı farklı kimlik ve kültürel aidiyetlere, eğitim düzeylerine, yaş ve cinsiyete sahip 55 kişiyle derinlemesine, yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu teknik doğrudan nedenlerini anlayamadığımız düşünce, duygu ve davranış kalıplarını dolaylı yollarla sorgulayarak sebep ve sonuç ilişkisi ile analiz etmemize yardımcı olacaktır. Bu nedenle derinlemesine görüşme tekniği sayesinde araştırma sürecinde katılımcılara yönelttiğimiz sorulara ilişkin net cevaplar alamadığımız durumlarda, yeni sorular türeterek farklı durumlara ve problemlere cevap aranmıştır.

Alan araştırmaları dışında ilgili literatür taranarak, küresel ve bölgesel ölçekli gelişmelerle beraber Suriye'deki gelişmeler analiz edilmiş ve saha çalışması sırasında elde edilen verilerle ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Araştırmada birincil kaynaklara ek olarak çeşitli kurumların istatistiki veri ve dokümanları ikincil kaynak olarak kullanılmıştır. İkincil kaynaklardan elde edilen veriler bağlamında göçün temel dinamikleriyle bölgelerde bıraktığı etkiler tablo ve grafikler yoluyla ayrıntılı bir şekilde analiz edilerek yorumlanmıştır.

Göç çalışmalarında nitel çözümleme yöntemi kullanan çoğu araştırmacı, göç veren ve göç alan ülkelerdeki temel dinamikler arasındaki etkileşimi dikkate almaktadır ve bu dinamiklere vurgu yapmaktadır. Losifides'e (2011) göre; "niteliksel yönteme özgü bazı özellikler –bu yöntemin bağlam, süreç, karmaşık, olgu-temelli inceleme ve konfigürasyonları- eleştirel gerçekçi, ontolojik ve epistemolojik ilkeleri içinde anlaşıldığında ve kullanıldığında sosyal araştırmanın açıklayıcı potansiyelini güçlendirir. Bu nedenle teorik olarak gerçekçi bir yaklaşıma sahip niteliksel araştırmacılar için bağlam, incelenen olguya ilişkin farklı nedensel ve bağlamsal faktörlerin etkileşimlerinin oynadığı rolü ciddiye almak anlamına gelmektedir" (akt. Kümbetoğlu, 2015:67). Göçün kaynağına bağlı olarak önem kazanan bağlamsal faktörler göçe katılan bireylerin hakları üzerinde belirleyici bir özellik taşıdığından, göç

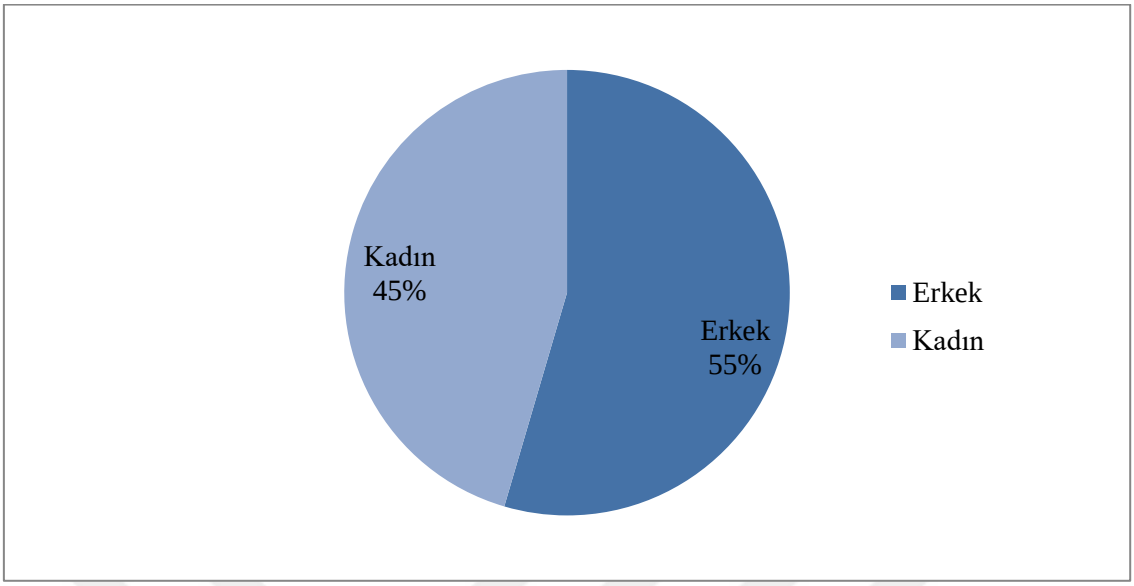
araştırmalarının niteliksel yöntemle incelenebileceğini göstermektedir. Kümbetoğlu; göç çalışmalarına yöntemsel açıdan bakıldığında birkaç farklı yönelimden bahsetmenin mümkün olduğunu ifade etmektedir:

1- "Göç olgusunun sonuçlarını ve etkilerini araştırarak, göçün makro düzeyde dinamiklerini ortaya koymayı hedefleyen çalışmalar,
2- Göçü yaşayanların göç deneyimine, bu deneyimin bireyin dünyasındaki anlamına ve algısına odaklanan ve daha çok mikro düzeyde ayrıntıları ortaya koymayı hedefleyen çalışmalar" (2015:50).

Araştırmada ikinci yönelim dikkate alınmıştır. Bireylerin göç eden toplumla olan deneyim ve yaşantılarındaki temel algının sürece bağlı olarak bir değişiklik gösterip göstermediğini açığa çıkarmak hedeflenmiştir. "Göçlerin sonuçlarına değişik düzeylerde maruz kalan bireyin nasıl bir sosyal stres yaşadığı, geleceğe ilişkin endişe ve kaygıları veya yeni kuşakların sosyal konumlarının nasıl olduğu sorularından hareket eden araştırmacı sorularının gereği niteliksel bir araştırma tasarımı kullanacak, yöntem ve teknikleri niteliksel olacaktır" (Kümbetoğlu, 2015:62). Bu bağlamda araştırmada, söz konusu temel problemlere görüşme tekniği kullanılarak, cevaplar bulmaya çalışılmıştır.

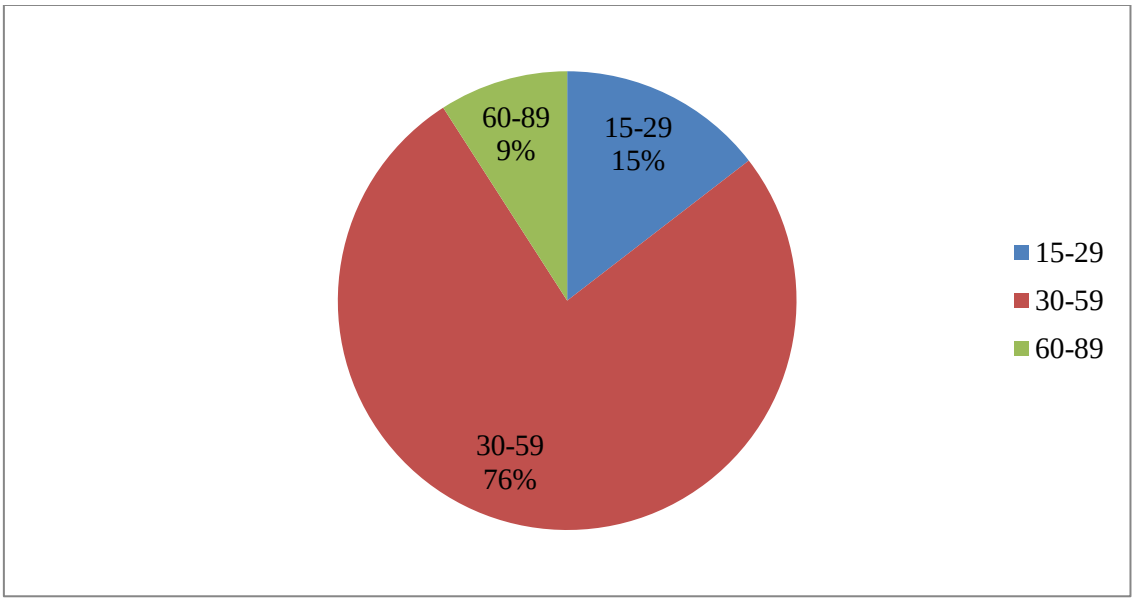
Saha çalışmasında görüşlerine başvurulan katılımcılar için gönüllülük esası dikkate alınmıştır. Ayrıca çeşitli demografik (cinsiyet, eğitim, etnik kimlik) özelliklerin de yer almasını sağlayacak türden amaçlı örneklem uygulaması tercih edilmiştir. Katılımcılar sırasıyla kısaltılarak kodlanmış (K1, K2, K3, K4, K5) ve metin içinde ilgili alanlara görüşleri referans olarak gösterilmiştir. Araştırmaya 55 katılımcı müdahil olmuştur. Bunların 30'u (% 55) erkek, 25'i (% 45) de kadınlardan oluşmaktadır (Grafik 1). Katılımcıların ifadelerinden yararlanırken metin içinde görüşlerini belirttikten sonra katılımcının numarası (K1, K2 gibi), cinsiyet durumu (Kadın 'K', Erkek 'E'), yaşı, etnik ve dinsel-mezhepsel tabiiyeti kısaltılarak verilmiştir.

Grafik 1: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

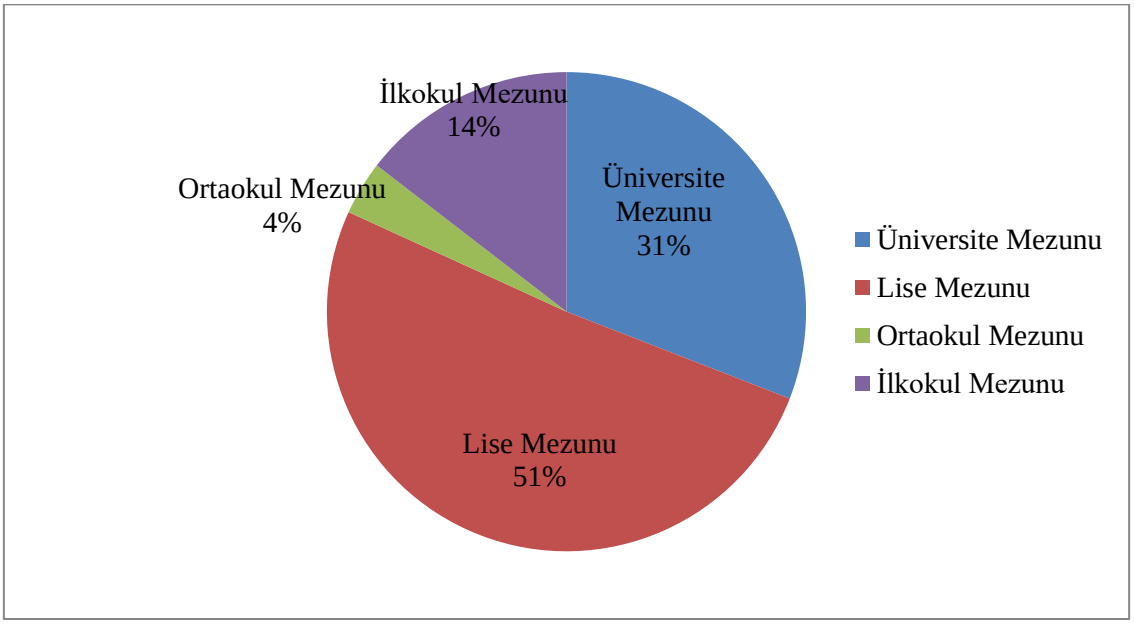
Araştırmada Antakya toplumunun Suriye iç savaşına yönelik algısını ölçmek amacıyla tüm yaş gruplarının görüşlerine başvurmaya özen gösterilse de özellikle genç ve yaşlı kesimin araştırmaya katkı sunmaktan çekindikleri gözlemlenmiştir. Bu nedenle katılımcılar, genellikle orta yaş aralığında bir dağılım göstermektedir. Katılımcıların; 8'i 15-29 (% 15), 42'si 30-59 (%76) ve 5'i 60-89 (% 9) yaş aralığında yer almaktadır (Grafik 2).

Grafik 2: Katılımcıların Yaş Aralığı Dağılımı

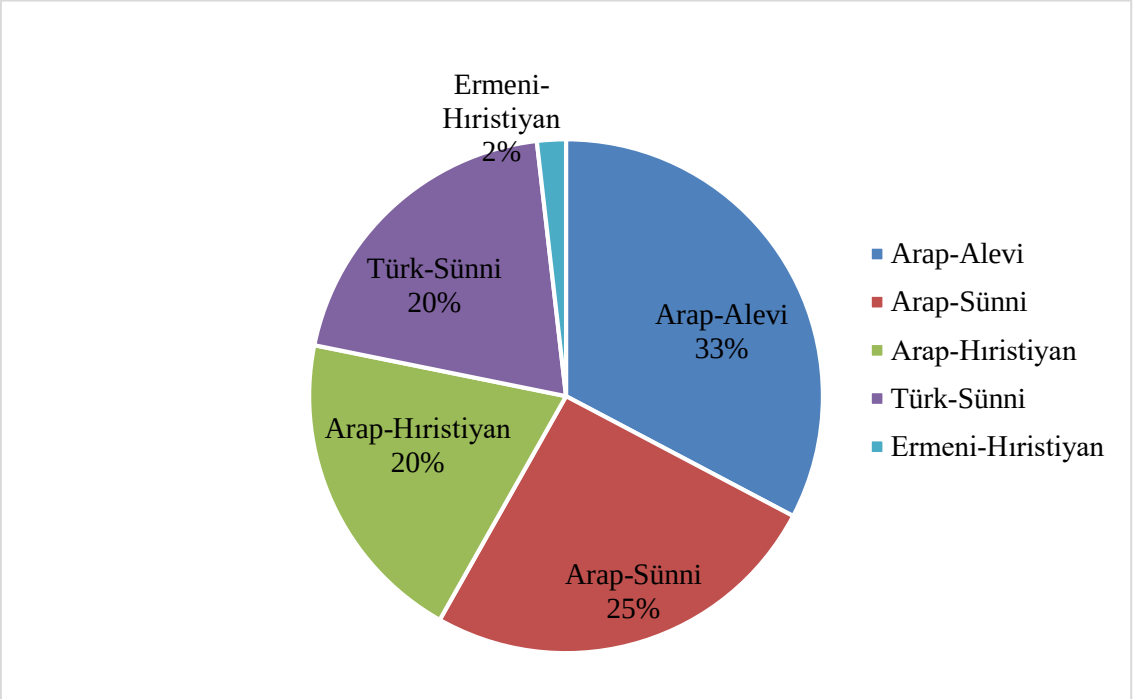
Araştırma farklı eğitim düzeyindeki katılımcıların görüşleriyle yapılandırılmaya çalışılmıştır. Burada amaç farklı eğitim düzeylerine sahip katılımcıların süreci nasıl değerlendirdiklerini ortaya çıkarmaktır. Görüşmelere katılanlar arasında; 17 üniversite (% 31), 28 lise (% 51), 2 ortaokul (% 4) ve 8 ilkokul (% 14) mezunu bulunmaktadır (Grafik 3).

Grafik 3: Katılımcıların Eğitim Düzeyi

Suriye iç savaşına ve mültecilere karşı etnik dinsel ve mezhepsel kimliğin de etkisini belirlemek amacıyla farklı aidiyetlere sahip katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur. Böylelikle farklı kimliklerin yaşanan göç akınına yönelik nasıl bir tepki gösterdiğinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Katılımcılar arasında 18 Arap Alevi'si (% 33), 14 Arap Sünni (% 25), 11 Arap Hıristiyan (% 20), 11 Türk Sünni (% 20) ve 1 Ermeni Hıristiyan (% 2) bulunmaktadır (Grafik 4).

Grafik 4: Katılımcıların Etnik ve Mezhepsel Aidiyetleri

1.6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma Hatay ilinin merkez ilçesi Antakya'da gerçekleştirilmiştir. 55 katılımcıyı kapsamaktadır ve bu katılımcıların görüşleriyle sınırlıdır. Dolayısıyla, Antakya'da gerçekleştirilecek başka çalışmalar farklı kavramsal ifade ve tanımlamaları içerebilecektir. 15 Mart 2011 yılında başlayan, etkileri küresel boyuta ulaşan 8 yıllık çatışmalı sürecin, kültürel zenginliği ile Türkiye'ye bir model olan Antakya üzerinde yarattığı ekonomik, sosyo-kültürel, güvenlik ve politik etkileri yerel halkın sürece ilişkin algı ve tutumu ölçülerek değerlendirilmiştir. Tarihi ve kültürel zenginliğiyle birçok medeniyetin izlerini taşıyan Antakya'nın Suriye iç savaşı sonrası yaşanan göçlerden nasıl etkilendiği çalışmanın temel karkasını oluşturmaktadır. Bu etkilerin çokkültürlü kimliğe yönelik sosyo-mekânsal yansımaları değerlendirilmiştir.

1.7. Araştırmanın Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi

Göç, toplumsal değişimi hızlandıran bir olgudur. Bu nedenle özellikle göç alan ülke toplumları açısından sürecin başında "geçici" ancak ilerleyen süreçte de "kalıcı" duruma

gelen kitlelerin gettolaşması, kendi kenar mahallelerini kurması ve kültürel değerlerini o mekâna inşa etmesi toplum üzerinde uzun vadede derin etkiler yaratabilmektedir. Bu bağlamda araştırmanın kavramsal çerçevesi; göç, uluslararası göç, etnisite, etnik kimlik, etnik topluluk, kültür, mekân kavramları üzerinde inşa edilmiş ve kuramsal çerçeve bu kavramlar üzerinden iki temel hipotez ile yürütülmüştür:

1- *Antakya gibi çokkültürlü toplumların birlikte yaşama becerilerinde ve temsiliyetlerinde olası gerilimler ve çatışmalar görülebilir.*

Bhikhu Parekh'in çokkültürlülük ve çokkültürlülükte tanınma politikalarına içkin yaklaşımlar ve bu toplumlarda birlikte yaşama becerisinden kaynaklı olası gerilimlerin sebepleri incelenmiştir. Parekh'e göre, "çokkültürlülük tek başına farklılık ve kimlikle ilgili değil; kültürle kaynaşmış ve ondan beslenen farklılık ve kimliklerle, yani bir grup insanın kendilerini ve dünyayı anlamakta, bireysel ve toplu yaşamlarını düzenlemekte kullandıkları inançlar ve uygulamalar bütünüyle alakalıdır" (2002:3). Bunun gibi temel yaklaşımlar da farklı kültürel özelliklere sahip olan gruplara yönelik tutumları etkileyebilmektedir. Bu durumda Parekh de çokkültürlü bir toplumu iki veya daha çok sayıda kültürel topluluğu içinde barındırdığını ifade eder. Parekh'e göre, "böyle toplumlar kültürel çeşitliliğe temelde iki biçimde tepki verebilir ve bu tepkiler de farklı şekillerde olabilir. Toplum, çeşitliliği hoş karşılayıp destekleyebilir, kendine bakışının önemli bir parçası haline getirebilir ve kendisini oluşturan toplulukların kültürel isteklerine saygı duyabilir ya da bu toplulukları tamamen ya da kısmen baskın kültürü içinde asimile etmeye çalışabilir" (2002:7).

2- *Antakya'da, farklılıkların birlikte yaşama becerisi üzerinden inşa edilen tarihsel ve toplumsal mekân anlayışı hâkimdir. Göçle birlikte kamusal alanın ve mekânların yeniden inşasında, çokkültürlü kentsel forma ilişkin kültürel mozaiğin bozulma endişesi Antakya halkının mültecilere yönelik mesafeli durmasında önemli bir faktör olarak görülmektedir.*

Antakya sahip olduğu tarihi ve kültürel çeşitliliği her daim korumaya çalışmış bir toplumdur. Ancak Suriye iç savaşıyla birlikte yaşanan gelişmelerden ve göç dalgalarından kaynaklı olarak toplumda huzursuzluklar belirmiş ve birtakım olumsuz vakalarla bu hoşgörü ortamının zedelendiği tespit edilmiştir.

Göç, insanlık tarihi kadar derin bir geçmişe ve farklı özelliklere sahip bir kavramdır. İnsanların daimi ya da geçici hareketleriyle ilgilidir. Göçün barındırdığı bu tarihsellik, farklı bilim dallarını ve çevrelerini farklı tanımlamalara - perspektiflere yöneltmiştir. Göçe yönelten faktörlere ilişkin kuramlar çoğunlukla ekonomik temelli olsa da siyasi istikrarsızlıklar, toplumsal çatışmalar, siyasi baskılar, kan davaları, doğal âfetler gibi parametrelerin etkili olduğu hem zamansal hem de mekânsal açıdan görülmektedir. Bu nedenle bilim çevresinde göç olgusu üzerinde tek bir tanımlama ya da tek bir kuram oluşturma fikrinde birlik sağlanamamıştır. Dolayısıyla göç olgusuna ilişkin farklı tanımlamalara ulaşmak mümkündür. Örneğin Stephen Castles ve Mark J. Miller'e göre göç; "toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir ve hem göç alan hem de göç veren ülkedeki bütün toplumu etkiler" (2008:29). Göç sürecinin yaratmış olduğu bu değişim uzun vadede göçmenler kalıcı olarak yerleşip ve farklı gruplar oluşturduklarında, toplum üzerinde derin etkiler ortaya çıkarmaktır. "Sonuçlar, göç alan ülke ve toplumun tutumlarına bağlı olarak çok farklı olabilir. Bir uçta yerleşime açmak, vatandaşlığı ve kültürel farklılığı aşamalı olarak kabul etmek, çokkültürlü toplumun bir parçası olarak görülen, "etnik cemaatlerin" oluşmasına imkân tanıyabilir. Diğer uçta ise; yerleşme realitesini yadsımak, yerleşmiş olanların hak ve vatandaşlık taleplerini geri çevirmek ve kültürel farklılığı reddetmek, varlıkları çoğunlukla bölücü ve sakıncalı olarak değerlendirilen, "etnik azınlıkların" oluşmasına yol açabilir" (Castles ve Miller, 2008:44-45). Bu sebeple göç sürecinin göç alan ülke açısından bütün boyutlarıyla ele alınması hem toplumsal bütünlüğün korunması hem de kültürel farklılıklara bağlı oluşabilecek kültürel çatışmaların önlenmesi sağlanacaktır.

Tümertekin ve Özgüç'e göre ise göç, "bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade eder" (2009:289). Göçün zamansal olarak ifade edildiği görülmektedir. Bunun bir doğal sonucu olarak nüfusun mekânsal dağılımda değişiklikler yaratmasıdır. Göç edilen bölgede nüfus miktarını azaltırken, göç edilen bölgeye ise bir yoğunluk katmaktadır.

Clifford Jansen'e (1969) göre ise göç, "birçok bilimin birden, disiplinler arası bir sorundur. Temelde doğal olarak coğrafidir; çünkü mekân üzerindeki hareketleri içine alır, ayrılanılan yerde de gidilen yerde de çevreyi etkiler ve değiştirir, demografiktir; çünkü hem çıkılan hem de varılan yerdeki nüfus yapılarını etkiler, nüfustaki (özellikle de emekçilerin) yer değiştirmeler mekânlar arasındaki ekonomik dengesizlikler yüzünden olduğu sürece de ekonomiktir, devletlerin ülkeden çıkan ya da ülkeye giren göçmen ve mültecileri kontrol etme ya da sınırlama ihtiyacı duyduğu yerlerde siyasal bir sorun olabilir, göçmenlerin bulundukları yeri terk etmede rol oynayan güdüleri ve gittikleri yerdeki ev sahibi topluma uyum sağlama sorunlarının incelenmesi zorunluluğu nedeniyle sosyal psikolojiyle de ilgilidir ve yine hem çıkış hem varış yerlerindeki toplumsal yapı ve kültürel sistemler göç olayından etkilendikleri ve göçmen de bundan etkileneceği için de sosyolojik bir olgudur" (akt. Tümertekin ve Özgüç, 2009:291). Kısaca göç, coğrafi olabildiği gibi demografik, ekonomik, politik ve sosyolojik olgulara da dayandırılabilmektedir. Göçle ilgili uzmanlar her ne kadar da tanımlamalarında farklılığa gitseler de, tüm tanımların özünde göçe ilişkin demografik yapıdaki değişimin, toplumsal ve kültürel yapının çeşitli yollarla birbirinden etkilendiğini göstermektedir.

Göç kendi içinde farklı dinamiklere sahip olduğundan çeşitli türlere ayrılmaktadır. Bu türler içinde uluslararası göç, dünya siyasetinde önemli bir yere sahiptir ve uluslararası kuruluşların, bilim camiasının her zaman gündemini oluşturmaktadır. "Uluslararası göç hareketleri son yarım yüzyılda beş kıtayı etki alanı içine alan, değişik

faktörlere dayanan, ulus kavramını sorgulamayı sürdüren, demografik açıdan milyonlarca insanı kapsayan bir süreç olmaya devam etmektedir" (Abadan-Unat, 2017:51). Bu bağlamda uluslararası göç hareketleri konusu birçok sosyal bilim dalının ilgi alanına girdiğinden, bu olgu tek bir kurama dayandırılamamıştır. Çünkü her bir kuram farklı araştırma desenine ve amacına yöneliktir. Göç olgusu ancak 19. yüzyılda bilim dünyasında tartışılmaya başlanmış ve konuya yönelik farklı parametreler dikkate alınarak birtakım kuramlar geliştirilmiştir. Bu konuda ilk bilimsel tartışmaları 1885 ve 1889'da Londra'da "Göç Yasaları" konulu tebliğleri ile İngiliz kökenli coğrafyacı Georg Ravenstein başlatmıştır.

"Uluslararası göçün nedenleri üzerine geliştirilen teoriler makro ve mikro olarak sınıflandırılabilir. Makro teorilere; bölünmüş işgücü piyasası teorisi, dünya sistemleri teorisi ve politik ekonomi modeli örnek olarak gösterilirken, mikro teoriler neoklasik ekonomik teori, insan sermayesi teorisi, yeni göç ekonomileri, göç ağı ve kümülatif nedensellik modelini içermektedir" (Morawska 2007, akt. Sert, 2015:29). Proaktif göçle ilgili sosyolojik teoriler olan "müdahil fırsatlar ve itme-çekme modeli" ile reaktif göçle ilgili "politik ve çevresel olarak teşvik edilen zorunlu göçler" uluslararası göçü ekonomik temeller dışında dikkate alan teorilerdir. Lee'nin "itici-çekici faktör" terminolojisinde; hayat standartlarının düşük olması, gittikçe artan nüfus oranı, ekonomik fırsatların eşit olmayan bir şekilde dağılması, zamanla artan çatışmalar ve politik baskılar genellikle menşedeki itici faktörler arasında sayılmaktadır. Mülteci ya da sığınmacı gruplarını göç alan ülkelere çeken işgücü fırsatları, gelişmiş ekonomik olanaklar, rahat yaşam ve politik özgürlükler çekici faktörler arasında en bilinenleridir. Ayrıca yoksulluk, sosyal dışlanma, istihdam olanaklarının azlığı, doğal felaketler ve büyük insani krizler de itici faktörler arasında gösterilebilir.

Antakya halkı toleranslı, çoğulcu temsiliyet formunun ve toplumsal renkliliğinin bozulacağı endişesi ile mültecilere mesafeli yaklaşmaktadır. Kentte aynı toplumsal mekânların paylaşılması noktasında tedirginlik hâkimdir. Castells ve Miller'e göre; "küreselleşme bağlamında kültür, kimlik ve cemaat genellikle merkezleştirici ve homojenleştirici güçlere karşı direnç noktası işlevi görür. Bunlar yeni etnik azınlık tartışmalarında merkezi konular olmuştur. Birincisi kültürel farklılık etnik sınırların bir işareti olarak işlev görür. İkincisi, etnik kültürler cemaat oluşumunda merkezi bir rol oynarlar: Etnik gruplar bir küme oluşturduklarında özel ve kamusal alanların farklı kullanımıyla belirlenen kendi mahallelerini kurarlar. Üçüncüsü, etnik mahalleler çoğunluğun kimi üyeleri tarafından onların "ele geçiren yabancı" korkularının bir sağlaması olarak algılanır. Dördüncü olarak egemen gruplar göçmen kültürlerini ilkel, durağan ve gerici olarak görebilirler. Dilsel ve kültürel devamlılık ileri endüstriyel toplumlar seviyesine ulaşmadaki yetersizliklerinin bir kanıtı olarak düşünülür" (2008:53).

'Etnisite' kavramına toplumların yapıları değiştikçe ve dünyadaki gelişmeler dikkate alındıkça bilim dünyası büyük bir önem vermeye başlamıştır. Armstrong (1982) ve Smith'e (1986) göre "etnisite"; "belirli dinsel, mekânsal ve/veya kültürel özellikler bakımından hem kendini diğerlerinden ayrı gören hem de diğerleri tarafından "başka" sayılan, bütünlüklü bir kimliğe ve kendisine özgü kültürlenme sürecine sahip, içerden evlenmek suretiyle bir grup kimliğini koruyan ve grubun sürekliliğini sağlayan toplumsal/kültürel ve bazen de siyasal oluşuma karşılık gelir" (akt. Doğruel, 2013a:43). Kısaca grupların sahip oldukları toplumsal ve kültürel özelliklerle kaos ve çatışma sürecinde siyasal bir oluşuma dönüşerek birleştirici bir rol üstlenmektedir. Geniş bir ifadeyle etnisite; insanların doğuştan sahip oldukları, aidiyet hisleriyle kabul ettikleri, genetik yollarla taşıdıkları ve süreklilik kazandırdıkları bir toplumsal organizasyondur.

Schermerhorn etnisite tanımında "ortak köken yerine ortak tarih ve mevcut pratiklerle birlikte ortak kültürü kullanmıştır. Ona göre akrabalık, coğrafi bir bölgede toplanma, dinsel bağlılık, dil ve fiziki benzerlik gibi simgeler-veya onlara ilişkin iddialar- gerçek olmak zorunda değildir, kurmaca da olabilir. Ancak ek olarak etnik gruplar "kendilik bilinci" olan topluluklardır. Onların kendilerinin bilincinde olmalarının kaynağı çoğu zaman dışarıdakilerdir" (akt. Doğruel, 2013a:53-54).

Assmann'a (2001) göre, kimlik, " 'Kimsiniz' ve 'Ben Kimim' (kişisel) ya da 'Biz Kimiz' (toplumsal) sorulara verilen yanıttır. Bu anlamda kimliğin kişisel ve toplumsal olmak üzere iki boyutu vardır. İnsan ya da topluluk burada kendisini diğerlerinden ayırt eden özelliklerin neler olduğu üzerinde durur. Bu anlamda kimlik bir bilinç sorunudur. Kişinin ya da topluluğun kendisi hakkındaki bilinçsiz algılayışının bilince çıkmasıdır" (Assmann, 2015:22). Kısaca kişinin kendisinin farkına varmasıdır. Bir toplumun kimliği tanımlanırken onun geçmişinden soyutlanması olanaksızdır. Bu durum o toplumun geçmişiyle ele alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Toplumun geçmişinden yani hatıralarından, örf-adet, gelenek ve göreneklerinden, inançlarından ve törelerinden hareketle bir tanımlama yoluna gidilmektedir.

Armstrong (1982), Park (1950), Eriksen (1997), Cohen'e (1994) göre, "bir sosyal kimlik olarak etnik kimlik oluşumu da bir etnik grubun üyesi olarak dışarıdan yapılan bir tanımlamanın yanı sıra, bir birliktelik duygusuna ve kendini tanımlamaya dayanır. Her sistemde kişiler "biz"e aidiyet duygusuyla bağlanırken, "öteki"lerden ayrılık hissine sahip olurlar" (akt. Doğruel, 2013a:165). "Kimlik, farklılığın vurgulanmasıdır ki bireysel kültürle bağlantılıdır. Bu anlamda modern toplum kimlik bilincinin gelişimine hız kazandırmıştır. Çünkü kimlik olgusu birey ve bireyselliğin gelişimine koşut olarak ortaya çıkmıştır. Sosyo-psikolojik bağlamda bireyin 'kendisinin ne ve nerede olduğunu açıklaması' ve tanımlamasıdır. Bu tanımlama bireysel ve toplumsal bağlamda kendimizi

algılamamıza olduğu kadar, öteki olarak konumladıklarımızın bizi algıladıkları ve konumladıkları yer ile de ilişkilidir. Bu çerçevede insanların bazılarıyla ortak olan yönlerimize diğer bazılarından farklılaşan niteliklerimize işaret eden bir aitlik sorunu olması bağlamında kimlik, bireyin kişisel konumunu belirginleştirir ve bireyselliğine sabit özsel bir zemin kazandırır" (Akça, 2005:10).

Schermerhorn (1970), Weber (1978) ve Smith'e (1997) göre "etnik topluluk"; "genellikle aynı soydan gelen veya geldiklerine inanan, kendilerini kolektif olarak ırk, dil veya din gibi ortak kültürel özelliklere dayalı ayrı bir kimlik sahibi olarak gören veya belirli bir toprağa bağlılık ve dayanışma duygusuna sahip kişilerin oluşturduğu bir grup olarak tanımlanmaktadır" (akt. Doğruel, 2013a:44). Etnik gruplar genellikle büyük toplumun alt grubunu oluştururlar ve kendi sınırlarını oluşturarak yaşarlar. Etnik topluluklar dışa kapalı gruplar değildir. Değişim ve hareketlilik sürecinde sosyal ilişkilerle beraber oluşturdukları sınırlar yeniden düzenlenebilmektedir. Bu sınırlar zaman içinde farklılık gösterdiği gibi diğer taraftan da belirginliğini kaybedebilirler. Yine Hutchinson ve Smith'e (1996) göre, "etnik toplulukların kültürleri ve kimlikleri de pek çok değişime uğramakta, farklı topluluk bireyleri iletişim ve etkileşim sonucu çokkimlikli hale gelmektedirler. Farklı kimlikler birbirini bütünleyen özelliklere sahipse, bir kimlik türünden ötekine geçiş kolay olur, hatta bu ikisinin sıkça örtüştüğü görülür. Bu kimliklere örnek olarak etnik ve dinsel kimlikler verilebilir" (akt. Doğruel, 2013a:164).

Parekh'e göre kültür; "tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve adet sistemi ya da başka bir değişle bir grup insanın bireysel ve toplu yaşamlarını anlamada, düzenlemede ve yapılandırmada kullandıkları inançlar ve adetler sistemidir. İnsan yaşamını anlamanın ve düzenlemenin bir yoludur. Aradığı anlayışın uygulamada bir itiş gücü vardır, felsefi veya bilimsel bir kuram gibi yalnızca kuramsal bir doğaya sahip değildir

ve insan yaşamını "ad hoc[2]" ya da araçsal bir biçimde değil, belirli bir anlama ve kavramlaştırma biçimine dayanarak düzenler" (2002:184). Kültür kuşkusuz insanoğluyla ilgili her durumda karşımıza çıkabilmektedir. Bir toplumun dilinde, sanatında, dini törenlerinde, yaşam biçimlerinde, yemek kültüründe, örf, adet, gelenek ve göreneklerinde ifade gücü bulur.

Uygur'a göre kültür; "insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir. Öyleyse "kültür" deyimiyle insan dünyasını taşıyan, yani insan varlığını gördüğümüz her şey anlaşılabilir. Kültür doğanın insanlaştırılma biçimi, bu insanlaşmaya özgü süreç ve verimdir. Kültür, insanın kendini kendi evinde duymasını sağlayacak bir dünya ortaya koymasıdır. Buna göre kültür, böylesi bir dünyanın anlam varlığına ilişkin tüm düşünebilirlikleri içerir: insan varoluşunun nasıl ve ne olduğudur. İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği, insanın kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği, bütün bunlar hep kültürün öğeleridir" (2003:17).

Castells'e ve Miller'e (2008) göre; "küreselleşme bağlamında kültür, kimlik ve cemaat genellikle merkezleştirici ve homojenleştirici güçlere karşı direnç noktası işlevi görür. Bunlar yeni etnik azınlık tartışmalarında merkezi konular olmuştur. Birincisi kültürel farklılık etnik sınırların bir işareti olarak işlev görür. İkincisi, etnik kültürler cemaat oluşumunda merkezi bir rol oynarlar: Etnik gruplar bir küme oluşturduklarında özel ve kamusal alanların farklı kullanımıyla belirlenen kendi mahallelerini kurarlar. Üçüncüsü, etnik mahalleler çoğunluğun kimi üyeleri tarafından onların "ele geçiren yabancı" korkularının bir sağlaması olarak algılanır. Dördüncü olarak egemen gruplar göçmen kültürlerini ilkel, durağan ve gerici olarak görebilirler. Dilsel ve kültürel devamlılık ileri endüstriyel toplumlar seviyesine ulaşmadaki yetersizliklerinin bir kanıtı olarak düşünülür" (2008:53).

[2] Belirli bir amaç için yapılmış ya da düzenlenmiş olan

John Tomlinson'un "'yorumlayıcı yaklaşımı'nın sağladığı tanımda; kültür her şeyden önce; insanların sembolik temsil pratikleri yoluyla anlam inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzenidir." Bu tanımların da faydalı ayrımları yapmayı kolaylaştırdığını belirtir: "Çok geniş anlamda, eğer ekonomik alandan bahsediyorsak, o zaman insanların malları nasıl ürettikleri, değişime soktukları ve tükettiklerinden; siyasi alan üzerine tartışıyorsak, iktidarın toplumlarda hangi pratiklerle yoğunlaştığı, yayıldığı ve kullanıldığından; kültürden bahsediyorsak, insanların hem bireysel hem de kolektif olarak birbirleriyle iletişim kurarak yaşamlarını nasıl anlamlı kıldıklarından bahsediyoruz demektir" (Tomlinson, 2004, akt. Sarı, 2010:48-49).

Assmann'a (2015) göre; "ilki 'kuralcı ve anlatısal', ikincisi 'yönlendirici ve nakledici' olmak üzere kültürün iki yönü bireylere 'biz' deme imkânı veren kimlik ve aidiyet temelleri yaratır. Tekil bireyleri ortak 'biz'de birleştiren, hem ortak kurallar ve değerlere bağlı olmaya hem de ortak bir geçmişin deneyimlenmesine dayanan ortak bilgi (hafıza) ve kendini algılamanın oluşturduğu 'bağlayıcı yapı'dır. Kültürün yarattığı bir tutunum ilkesi olduğu anlaşılan 'bağlayıcı yapı' kavramını Assmann şöyle açıklıyor: Her kültür, bağlayıcı yapı olarak adlandırılabilecek bir şey oluşturur. Bu yapı hem toplumsal boyutta hem de zaman boyutunda birleştirici ve bağlayıcıdır. Ortak deneyim, beklenti ve eylem mekânlarından bir sembolik anlam dünyası oluşturarak birleştirici gücüyle güven ve dayanak imkânı sağlayarak insanları birbirine bağlar. Bu yapı aynı zamanda önemli deneyim ve anıları biçimlendirip canlı tutarak ilerleme halindeki şimdiki zamanın ufkuna, bir başka zamanın görüntülerini ve öykülerini katarak ve böylece ümit verip anıları canlandırarak dünle bugünü birleştirir" (Assmann, 2015:23).

"Kültürler insan varoluşunun ortak özellikleri üzerinde inşa edildikleri için aralarında en azından birkaç ortak inanç ve adet olmaması imkânsızdır. Bu bazen iddia edildiği gibi, sürekli bir bütün oluşturdukları ve birbirlerinden ayırt edilmeyecekleri

anlamına gelmez… Bazı kültürel inanç ve adetlerin örtüşmesine rağmen diğerleri örtüşmez ve örtüşenlerin anlamları ve önemleri de kültürden kültüre farklılık gösterir. Kültürler hem inanç ve adetlerinin içeriğiyle hem de bunların birbirleriyle ilişki kurma ve makul ölçüde tanınacak bir bütün oluşturma biçimleriyle birbirinden ayrılırlar" (Parekh, 2002:192).

Kültür, "ekonomik, politik ve diğer kurumları biçimlendirirken onlar da kültürü biçimlendirirler. Kendilerine özgü yollardan yaşanan dünyayı yapılandırır, olası insan edimleri ve ilişkileri yelpazesini kısıtlar, temel insan deneyimlerini biçimlendirir ve kültürün bağlamını ve içeriğini derinden etkilerler. Üstelik hiçbir ekonomik ve politik güç sistemi yalnızca fiziksel güce dayanmayacağı için kendisini, üyelerinin özellikle baskı altında kalmış ve kenara itilmiş üyelerinin gözünde meşru hale getirmek zorundadır. Bunun yolu da onların kültürel ve ahlaki inançlarını uygun şekilde biçimlendirmekten geçer. Hiçbir baskın sınıfın kültürü rahat bırakmaması şaşırtıcı değildir. Baskı altındakiler ve kenara itilmişler ise yalnızca protestolara ve kuvvete güvenerek adaleti sağlayamazlar. Baskın kültürün ilgili yönlerini yeniden yorumlamaları ya da bunlara karşı çıkmaları gerekir. Kültür bir meşruiyet ve kuvvet kaynağı olduğu için tüm politik ve ekonomik savaşlar kültürel düzeyde de yapılır ve kültürel çatışmaların kaçınılmaz bir politik ve ekonomik boyutu vardır" (Parekh, 2002:195-196).

"Çokkültürlü toplumlardaki eşitlik mücadelelerini, tek parça hareketler oluşturmaz; çünkü farklı tahrikler gözlenmektedir. Bunun da nedeni bir yandan mücadelenin nasıl ve niçin yapıldığına - aynı soydan gelen azınlığın kimlik bilinciyle mi yoksa iltica sonucunda yeni azınlıkların ortaya çıkmasıyla mı – diğer yandan da devletlerin – yani tarihleri ve siyasal kültürleri nedeniyle kendilerini göç ülkesi olarak gören ya da ulusal öz-kavrayışı, yabancı kültürlerin entegrasyonuna uygun hale

getirmesi gereken devletlerin – bu konuya karşı ne kadar duyarlı olduklarına bağlıdır. Bu tahrikler ortadan kaldırılması gereken din, ırk ya da etnik kökenli farklılıklar veya tarihsel-kültürel eşzamanlardaki uçurum ne kadar köktendinci öz-kanıtlama eğilimleri güdülürse o denli sancılı olacaktır. Çünkü tanınma için savaşan azınlık aciz kalmışlıktan dolayı geri dönmelere sapmış olabilir ya da ancak kitlesel eylemlerle insanlarda yeni ve esaslı bir kimlik oluşturma bilinci uyandırabilir, düşüncesi söz konusu olabilir" (Habermas, 2015:120).

Mekân; farklı bilim çevrelerinin ilgi alanlarında olduğundan, farklı bağlamlar ve tanımlamalar üzerinden değerlendirilmektedir. Bu nedenle mekânın tanımlanması konusunda bir uzlaşı sağlanmamış ve tek bir tanıma indirgenememiştir. Yine de mekân Tümertekin ve Özgüç'e göre; "insanın bütün faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, tüm deneyimlerinin yaşandığı yerdir" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:59) şeklinde tanımlanmıştır. "Mekân kavramının farklı anlamlarını, mekânsal örgütlenme, mekânsal değişim ve organizasyon kavramlarını anlamadan kimlik, kültür, toplum, ekonomi ve siyaset arasındaki karmaşık ilişkileri anlamak mümkün değildir" (Kaya, 2013:1). "Zaman zaman çevre sözcüğüyle de eş anlamlı olarak kullanılan mekân; insanın yerde, yerin derinliğinde ve uzaya doğru tüm çevresini üç boyutlu olarak kapladığından, çevreden çok daha geniş bir anlama sahiptir ve içine psikolojik, toplumsal ve ekonomik anlamların da katılmasıyla yalnızca fiziksel bir anlam taşımaktan da uzaklaşmaktadır" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:59).

"Sosyal ilişkiler, sadece mekânsal ilişkiler olmadığı gibi, mekânsal ilişkilerden bağımsız da değildir. Coğrafyadaki yeni yaklaşımlar, sosyal teorinin insan etkileşimlerinin mekânsal boyutunu ihmal ettiğine ve tarihsel ögelerin mekânsal öğelerden daha önemli gördüğüne vurgu yapmaktadır. Birçok coğrafyacı, Michel Foucault'dan ilham alarak, 20. yüzyılın bir 'tarihsel' takıntı yüzyılı olduğunu, mevcut yüzyılın ise "mekânsalın" yüzyılı olacağını ifade etmiştir. Yeni yaklaşımlar, sorunsuz

eski mekân kavramlaştırmalarının yeniden tanıtımından ziyade, çoğulcu ve üretici bir mekân anlayışının fark edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Mekân ve mülkiyet arasındaki ilişkiye büyük önem veren yeni yaklaşımlar, özel alan ile kamusal alan arasındaki farklılıklara vurgu yaparak ve genel kabullerimizi problematize ederek tartışmaya açmaktadır" (Elden, 2009, akt. Kaya, 2013:2).

Mekân tarihsel süreç içinde coğrafyacılar tarafından farklı biçimlerde ele alınmıştır. "Geleneksel bölgesel coğrafyada, mekânın büyük ölçüde bir sahneye, üzerinde olayların meydana geldiği statik bir platforma veya bir konteynıra indirgendiğini söyleyebiliriz. Kantitatif Devrim ile gelen pozitivist coğrafya yaklaşımında ise mekânın büyük ölçüde insandan arındırılmış, matematiksel kavramlarla ifade edilen soyut bir kavrama dönüştürülmüştür" (Peet, 1998, akt. Kaya, 2013:4). Bu anlamda; "konum, mesafe, uzaklık ve boşluk gibi kavramlarla ifade edilen mekân, büyük ölçüde pasif ve edilgendir. Hümanisttik coğrafyacılar ise bir aktör olarak insanı görmezlikten gelen bu yaklaşımı eleştirmiş ve deneyimlenen ve yaşanan mekân kavramlaştırmasını geliştirmiştir. Bu minvalde, özellikle yuva (home) üzerine yapılan çalışmalar, mekânın nasıl anılarla, duygularla dolu ve insan yaşamının merkezinde yer alan bir dinamik olduğunu ortaya koymuştur" (Tuan, 1977, akt. Kaya, 2013:4). "Marksist coğrafyacılar ise mekânın güç ilişkilerinden bağımsız bir şekilde ele alınmasının mümkün olmadığını ifade ederek, hümanisttik coğrafyacıların kavramlaştırmalarını eleştirmiştir. Marksist coğrafyacılar, mekânı iktidar mücadelesinden ve kapitalist üretim modellerinden ayrı düşünmenin, onu oluşturan ve biçimlendiren dinamikleri ıskalamak olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu coğrafyacılar mekânın mevcut örgütlemesi ve konfigürasyonunun, sadece mekânı biçimlendiren güç ilişkileri konusunda ipuçları sunmadığını, aynı zamanda eşitsiz toplumsal yapıyı devam ettiren bir fonksiyon gördüğünü dile getirmişlerdir" (Harvey, 2001, akt. Kaya, 2013:4). Dolayısıyla, "bu bakış açısına göre mekân sadece toplumsal güç ilişkilerini ve mücadelelerini yansıtmaz,

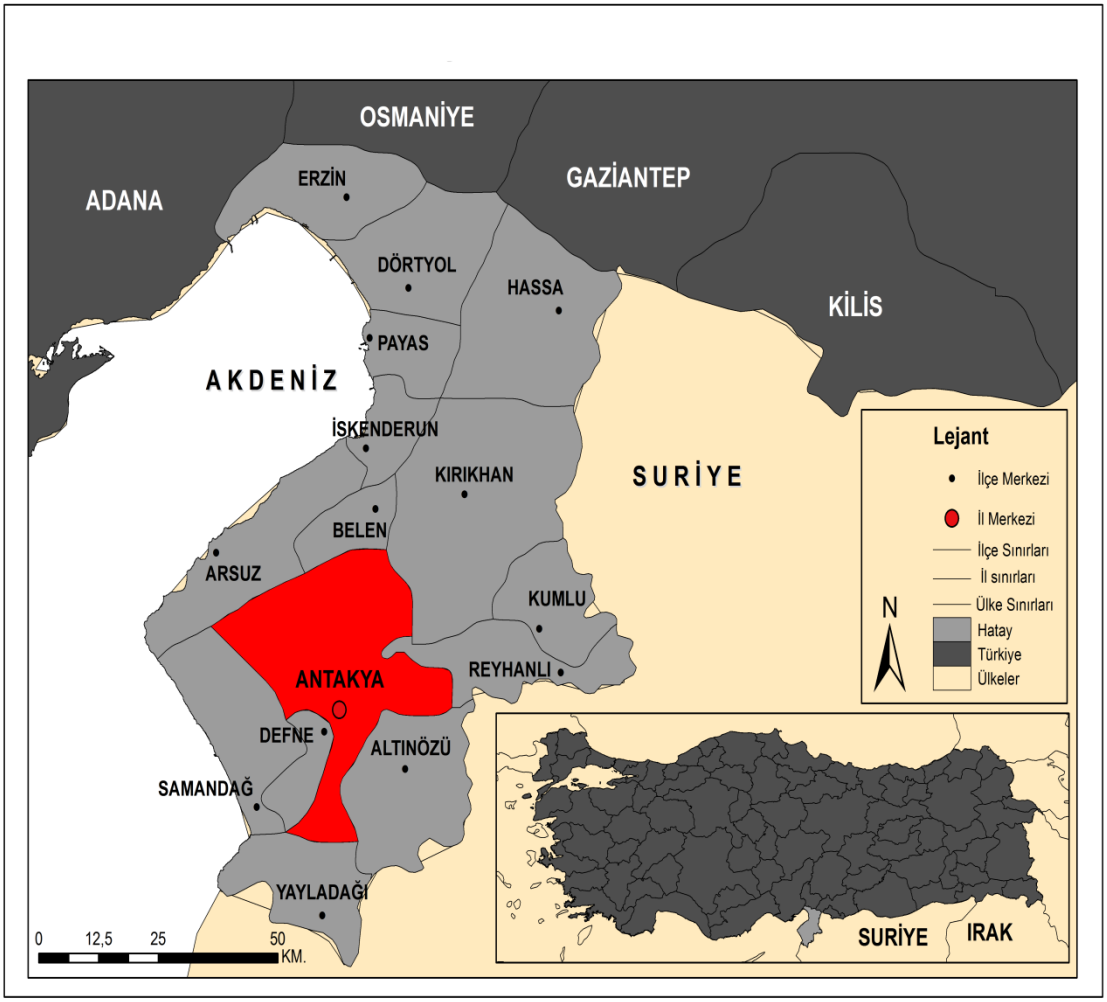
aynı zamanda eşitsiz toplumsal yapıların devamını sağlar. Benzer şekilde post-yapısalcı yaklaşımlar da hümanisttik coğrafyacıların mekân kavramlaştırmalarını eleştirmiştir. Buna göre post-yapısalcı coğrafyacılar, özel alan-kamusal alan ayrımlarından, yuva (home) içindeki iktidar ilişkilerine kadar çok farklı alanlarda hümanisttik coğrafyacıların yaklaşımlarını naif ve eksik bulmuşlardır" (Elden, 2009, akt. Kaya, 2013:4).

1.8. Çalışma Alanı

Türkiye'nin en eski yerleşim yerlerinden biri olan Antakya, Hatay Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı 15 ilçeden biridir. Hatay ilinin Büyükşehir Belediye Yasası'ndan önce merkez ilçesi olan Antakya; doğuda Reyhanlı ve Kumlu, batıda Samandağ ve Arsuz, güneyde Defne ve Altınözü, kuzeyde Belen ilçeleriyle sınır komşusudur (Harita 1).

Antakya; coğrafi olarak 36˚ 10′ kuzey enlemi ve 36˚ 06′ doğu boylamı arasında bulunur ve Türkiye'nin en güneyinde yer alan kent niteliğindeki yerleşme merkezidir. "Antakya şehri kuzeyden Amik ovası, doğu ve güneydoğudan Habib-i Neccar Dağı ve Kuseyr Plotosu, güneyden Dursunlu ve Turunçlu, batıdan da Çekmece Belediyeleri ve Amonos Dağları'yla çevrili bir konumda bulunur" (Özşahin, 2010:3). Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nin doğu kısmından doğan, Suriye topraklarından geçip Hatay iline ulaşan ve ardından Samandağ ilçesinden Akdeniz'e dökülen Asi Nehri Antakya'yı ikiye böler. Asi Nehri Antakya'yı tarihi çağlar boyunca Akdeniz'e bağlayan suyolu olarak "Orontes" ismiyle anılmıştır. Asi Nehri'nin büyük bir bölümü Suriye topraklarında akmaktadır. Türkiye'nin Hatay ile Suriye sınırının büyük bir kısmını oluşturan nehir, iki ülke arasında zaman zaman uluslararası su yönetimi noktasında problemlerin yaşanmasına neden olmaktadır.

Harita 1: Antakya ve Çevresini Gösteren Lokasyon Haritası

1.8.1. Antakya Bölgesi'nin Tarihçesi

Antakya, yüzyıllara dayanan bir tarihi geçmişe sahiptir. Dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Sahip olduğu stratejik konum, verimli tarım alanları ve su kaynakları sayesinde birçok imparatorluğa/devlete ev sahipliği yapmış bir medeniyettir. Bunların en bilinenleri arasında Asurlar, Hititler, Persler, Makedonlar, Mısırlılar, Romalılar, Selçuklular, Haçlılar, Memlükler ve son olarak da Osmanlılar'ın yerleşim merkezi olmuştur. "M.Ö. 333 yılında Büyük İskender ile Pers İmparatoru III. Dareios'un ordularının İssos[3] kenti civarında yaptığı savaşla Makedon hâkimiyetine girmiş olup, Büyük İskender'in ölümünden sonra komutanlarından Seleucus I. Nikator

[3]İssos kenti, M.Ö. 545 yılında Hatay'ın Erzin-Dörtyol karayolunda bulunan antik bir yerleşim yeridir.

tarafından M.Ö. 300'lü yıllarda Antakya kenti kurulmuştur" (http:// www. antakya. gov. tr/tarih). M.Ö. 64 yılında Roma İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına giren Antakya, M.S. I. yüzyılın ilk yarısında Hıristiyanlığın Kudüs dışında ilk defa yayılma alanı bulduğu yerdir. Bu bağlamda Hz. İsa'ya inananlar da ilk defa Antakya'da "Hıristiyan" olarak tanımlanmışlardır.

Antakya'nın ticaret güzergahları üzerinde bulunması, geniş bir yüzölçümüne ve nüfus sayısına sahip olması nedeniyle M.S. I. yüzyılda Roma ve İskenderiye'den sonra dünyanın en büyük üçüncü kenti olmuştur. Dünyada ilk defa sokak aydınlatmasının Antakya'nın ortasından geçen iki tarafı mermer sütunlu muhteşem caddede ('Herod Caddesi' olarak bilinen cadde bugünkü Kurtuluş Caddesi'nin bulunduğu yerde ve aynı yöndedir) uygulandığı belirtilmektedir (NTV, 2016).

"Antakya 638 yılında Ebu Ubeyde Bin Cerrah tarafından fethedilmiş, uzun süre Haçlı orduları ile Müslüman ordularının mücadelesine ve sık sık el değiştirmesine sahne olmuştur. Antakya ve çevresi; 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sırasında Osmanlı hâkimiyetine girmiş, I. Dünya Savaşı'nı Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında bitiren Mondros Antlaşması'ndan sonra Kasım 1918'de Fransızlar tarafından işgal edilmiştir" (http://www.antakya.gov.tr/tarih). Uzun süren mücadeleler sonucunda 2 Eylül 1938'de kurulan Hatay Devleti, Millet Meclisi olarak son toplantısını 29 Haziran 1939'da yaparak meclisi feshetmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'ne katılma kararı almıştır. 23 Temmuz 1939'da da kentteki son Fransız askerleri Antakya'yı terk etmiştir, böylece Hatay'ın (Antakya) kurtuluşu gerçekleşmiştir.

1.8.2. Antakya'nın Ekonomik Yapısı

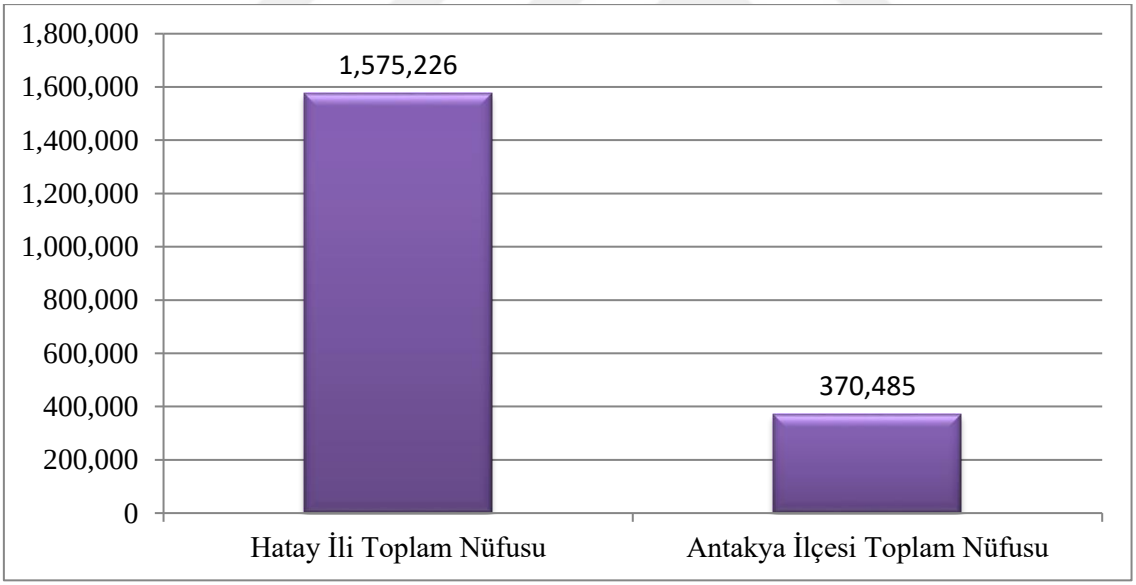
Antakya'nın ekonomik yapısı tarım, ticaret, ulaştırma ve sanayi sektörlerine dayanmaktadır. Verimli tarım alanları ve iklimi sayesinde aynı mevsimde birden fazla ürün alabilen ve bu tarımsal ürünlere dayalı sanayisi ile iyi bir konumda olan ilçedir.

Coğrafi konumu itibariyle özellikle ulaştırma ve transit taşımacılık sektöründe büyük avantajlara sahip olan kent, Ortadoğu'ya açılan kapı olarak işlev görmektedir. Arap ülkeleriyle olan ticaret hacminin önemli bir payı buradan sağlanmaktadır. Gıda maddeleri, tarımsal ve sanayi ürünleri Antakya'nın önemli ihraç malzemeleridir. Uzun Çarşı[4]'sı ile farklı ülkelerden birçok tüccarın ilgisini çekmekte olan ilçe; ayakkabıcılık, dericilik, yöresel ürünleri ve mutfağıyla önemli bir geçim kaynağı oluşturmaktadır.

1.8.3. Antakya'nın Demografik Özellikleri

TÜİK 2017 yılı verilerine göre Hatay nüfusunun (1.575.226) % 23.52'sini oluşturan ilçede 370.485 kişi ikamet etmektedir. Nüfusun 185.260'ı erkek, 185.225'i de kadın olan Antakya, Hatay ilinin en yüksek nüfusa sahip merkez ilçesidir (Grafik 5).

Grafik 5: Antakya İlçesinin Hatay İli İçindeki Nüfus Sayısı

1.9. Antakya'nın Çokkültürlü Kent Kimliği ve Kültürel Değerleri

Antakya, pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış, coğrafi özellikleri ve jeopolitik konumu bakımından her zaman önemini korumuş bir yerleşim birimidir. Üç semavi dinin tüm mezhepleriyle yaşama alanı bulduğu ender yerleşim alanlarından birisidir. Çokkültürlülüğün tüm bileşenlerini bir arada toplayan, ortak bir yaşam formunu inşa

[4] Uzun Çarşı; Antakya'da cami, kilise ve havra üçgeni arasında kalan önemli bir ticaret merkezidir.

eden Antakya, Arap Alevilerinin, Arap Hıristiyanlarının, Türk-Arap Sünnilerinin, Ermenilerin ve Yahudilerin kültürlerinin bir arada deneyimlendiği bir coğrafya olarak bilinmektedir. Antakya sahip olduğu bu kültürel değerler sayesinde "Medeniyetlerin Beşiği" olarak anılmaktadır. Antakya'da, çokkültürlü kent kimliği sayesinde yüzyıllar boyunca farklı etnik ve kültürel topluluklar çatışma veya büyük gerginliklere yer vermeden huzur ve barış içinde bir arada yaşamış, gelenek ve görenekleriyle bütünleşmiş ve birbirini etkilemiştir. Antakya'da birtakım toplumsal gerginlikler yaşansa da toplumsal çatışmaya dönüş(türül)memiş, birliktelik bilincinin zedelenmemesi adına uzlaşı yoluna gidilmiştir. Bu birlikteliğin en önemli sembolü cami, kilise ve havranın bir arada bulunması ve önemli inanç turizm destinasyonlarından biri olmasıdır.

Antakya, inanç değerleri yanında, tarihsel kültürü ve yapıları, yemekleri, yaşam stilleriyle de çok önemli çekiciliklere sahiptir. Antakya Kalesi ve Surları, Antakya St. Pierre Kilisesi, Eski Antakya Evleri ve Sokakları, Antakya Katolik Kilisesi, Kurşunlu Han, Antakya Protestan Kilisesi, Uzun Çarşı, Valilik Binası, Habib-i Neccar Dağı, İzmir Caddesi Seyir Tepesi, Havra, Hatay Arkeoloji Müzesi, Habib-i Neccar Camii, Ulu Camii (Sultan Selim Camii), Ortodoks Kilisesi ve Kurtuluş Caddesi bu çekicilikler arasında sayılabilir. Bu unsurlar çerçevesinde "Tarihi geçmişinde birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Antakya, bu medeniyetlerin yemek kültürünü de mutfağında yaşamış ve yörenin güzellikleri, renkleri ve tatları mutfağa yansıtılmıştır. Bu nedenle gastronomi turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir" (Kervankıran ve Çuhadar, 2014:4006).

Kentler; kültürel değerleri (gelenek-görenekler), yaşam stilleri, ekonomik faaliyet alanları ve sahip oldukları tarihsel geçmişle, mimari yapıyla bir bütünlük kazanarak bir kimliğe sahip olur. Bu kimlik kenti diğerlerinden ayıran temel öğe olur.

Kentler sahip oldukları fiziki unsurlar kadar beşeri değerlerden de etkilenirler. Kentte yaşayan toplumun inançları, duygu ve düşünceleri, yaşantıları, gelenek ve görenekleri o kentin kimliğinde belirleyici bir unsur olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda kent; "sanayi, ticaret ve hizmet gibi ekonomik etkinliği olan, tarımsal ürünler de dahil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, sınırları belirlenmiş bir alanda yoğunlaşmış nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, mesleksel rollerin artarak farklılaştığı, dikey ve yatay hareketliliğin yaygın olduğu çeşitli sosyal grupları barındıran, sivil toplum örgütlerinin etkinliklerinin gittikçe arttığı merkezi ve yerel yönetimi temsil eden yönetsel kurumların bulunduğu yerel bölgesel ya da uluslararası ilişki ağlarına sahip heterojen bir toplumdur" (Bal, 1999, akt. Topal, 2004:286). Kentin kimliği ise; "kentte yaşayanların kentte buldukları değerler ve amaçlar kümesinden, kentte yüklenen idealleştirmeden oluşmaktadır" (Tekeli, 2011, akt. Diker ve Erkan, 2017:182). Dolayısıyla kent kimliği, bir kentin tarihiyle yani üzerinde kurulan medeniyetlerin kültürel değerleri ve anıtsal yapılarıyla (ibadet yerleri, çarşı, sokak gibi), coğrafyasıyla önemli semboller oluşturmaktadır. Böylece bu faktörlerin kente olan aidiyet duygusunu güçlendirmesinin yanında, kentin taşıdığı kimliğin korunması ve geliştirilmesi adına olanaklar sağladığı da görülmektedir. "Kent kimliği sabit değildir; durağan olmayan, sürekli gelişip değişen, yenilenebilen veya bozulabilen nitelikte dinamik bir oluşumdur. Bir kentin var olan kimliği, kendi tarafından değil, ancak insan eliyle dışsal etkenler ile bozulur. Dolayısı ile kent kimliğinin, kentsel mekânla ve kentsel kültürle yakın ilişkisi vardır" (Kaypak, 2010:377). Bu nedenle kente yönelik her eylem, kentin kimliğinde birtakım yansımalara yol açacaktır. Kentin kimliğine avantajlar sağladığı gibi birtakım dezavantajlar da oluşturacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Göç ve Göçe Bağlı Temel Kavramlar

2.1. Göç Olgusu Üzerine Tartışmalar ve Genel Eğilimler

Göç hareketleri, insanoğlunun tarih boyunca varoluşu ile eşdeğerdir. Sürekli hareket halinde olan kavimler gerek yaşam fonksiyonlarını idame ettirmek gerek doğal ve toplumsal olaylara karşı kendini güvende hissetmek amacıyla yer değiştirmiştir. "Başlangıçta niyeti ister geçici ister kalıcı olsun çoğu göçmen yerleşimci olur. Kaynak ve hedef bölgeleri birleştiren ve her ikisinde de belirgin değişimleri beraberinde getiren göç ağları oluşur. Göçler demografik, ekonomik, toplumsal yapıları değiştirebilir ve ulusal kimliğin sıklıkla sorgulanmasına yol açan yeni bir kültürel farklılığı beraberinde getirir" (Castles ve Miller, 2008:7). Bu nedenle göç, sonuçları ve mekâna olan yansımaları nedeniyle toplumda birtakım tepkilere de yol açabilir. Göçe ilişkin tanımlar çeşitlilik gösterse de Mangalam'a (1968) göre göç; "göçmen olarak adlandırılan bir topluluğun, daha önceden hiyerarşik olarak düzenlenmiş bir değerler seti ya da değerlendirilmiş amaçlar temelinde verdikleri kararla, etkileşim sistemlerinde değişiklikle sonuçlanacak şekilde bir coğrafi konumdan diğerine doğru görece sürekli olarak uzaklaşmasıdır" (akt. Ela-Özcan, 2017:186).

"Göçler doğaldır. İradi göçler, daha bir hayat arayışının ifadesidir. Ancak iradi de olsa hemen her tür göç zorunlulukların sonucunda gerçekleşir. Yeni bir yurt edinme, varsıl topraklar bulma, varolan maddi ve manevi ihtiyaçları karşılama, baskıdan, şiddetten, önyargılardan, soykırım tehditlerinden, ayrımcılıktan, kuraklıktan, zorlayan iklim koşullarından ve ekonomik zorunluluklardan ötürü insanlar bireysel olarak veya gruplar halinde her zaman göç etmişlerdir" (Erdoğan ve Kaya, 2015:4). Kısaca doğal ve beşeri faktörlerin etkileriyle insanların göç hareketine isteğe bağlı olabildiği gibi zorunlu olarak da katıldıkları görülmektedir.

"Göç dinamizmdir; göç farklılıkların bir aradalığıdır, göç tabii ki bir yanıyla çatışma, rekabet ve paylaşım alanları yaratır; ama göç ortaya çıkan gerilim hallerinin çözümlerini mümkün kılacak enerjiyi ve sinerjiyi de yaratır. Göç toplumları canlı kılar ve etno-kültürel ve dinsel farklılıkların birbiriyle iletişim kurmasını ve böylelikle üçüncü alanların ortaya çıkmasını sağlar. Göç bu yönleriyle toplumsal ve siyasal barışın kurulmasında karar alıcılara olanaklar yaratır. Göç ayrışmayı değil birleşmeyi mümkün kılar" (Erdoğan ve Kaya, 2015:5). Ancak burada unutulmaması gereken temel nokta, kitlesel göçlerin kendi içinde de ciddi riskler içerdiği ve toplumsal çatışmalara yol açtığıdır. Çünkü göç eden grupların göç ettikleri ülkedeki hareketleri ve yerleşik toplumun göç eden gruba karşı yaklaşımı büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle her göç hareketi kendi içinde bir bütünlük taşır ve farklılıklar yaratır. Özellikle siyasi baskı ya da çatışmaların yaşandığı bölgelerden kaynaklı göçlerin beraberinde birleştirici gücü getirmediği, varış bölgelerinde birtakım ayrıştırıcı sonuçlar yarattığı kabul edilmelidir.

Bögner vd.'ne (2010) göre, "göçü etkileyen bağlamsal faktörlerin bilinmesi göç edenlere verilecek yasal statüleri belirlemektedir. Göçün kişisel kararlar veya aile içi kararlar sonucu olmadığı durumlarda bağlamsal faktörlerin doğru tespiti özellikle sığınma başvurularında önem kazanmaktadır" (akt. Kümbetoğlu, 2015:68). Bu nedenle göç ve bağlam ilişkisinde, göçün uluslararası boyutu da önem arz etmektedir ve sığınma talebinde bulunan göçzedelerin yasal statüleri de dikkate alınmaktadır. Castles'e göre, "göçle ortaya çıkan sosyal dönüşümün küresel, ulusal, bölgesel ve yerel faktörlerin karşılıklı etkileşimleri ile var olduğunu ve bu dönüşüm içinde ekonomik, politik, sosyal ve kültürel ilişkilerin birlikte biçimlendiğini bu nedenle göç çalışmalarının çok düzeyli bir analizi gerektirmektedir" (2007:367). Bu bağlamda göç çalışmalarına ilişkin her faktörün faklı bilim çevreleri tarafından ele alınacağı düşünüldüğünde tek bir göç analizinin mümkün olmadığı görülmektedir. Massey'e (1993) göre; "tek ve kapsayıcı

bir uluslararası göç teorisinden söz etmenin zorluğunu vurgulayan araştırmacılar, bunun sadece disiplinler arası sınırlardan değil, aynı zamanda göçü açıklayan teorilerin her birinin birbirinden kopuk ve ayrı bir şekilde gelişmesinden kaynaklandığını da göstermektedir" (akt. Kümbetoğlu, 2015:53).

Göçler katmanlı bir yapıya sahiptir. Tek düze nedenlere veya olaylara bağlanamazlar. Taşıdıkları dinamik yapı gereği süreklilik gösterirler. "Göçler yalıtılmış bir olgu değildir: Metaların ve sermayenin dolaşımı neredeyse her zaman insan hareketliliğini de beraberinde getirmiştir. Ayrıca gelişmiş taşımacılık olanakları, basılı ve dijital medyanın yayılmasıyla kolaylaşan küresel kültürel değiş tokuş göçü teşvik etmektedir. Uluslararası göç; ne geç 20. yüzyılın ne de sömürgecilik ve kapitalizm olarak vücut bulan modernitenin bir icadıdır. Göçler erken dönemlerinden bu yana insanlık tarihinin birer parçası olmuştur. Bununla birlikte 1945'ten bu yana ve özellikle 1980'lerin ortalarından itibaren uluslararası göçün önemi ve hacmi artmaktadır. Göç, küresel değişim üzerinde etkili olan en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilir" (Castles ve Miller, 2008:7). Dünyadaki gelişme ve değişmelere bağlı olarak özellikle uluslararası göçün daha çok artış gösterdiği, buna da çatışma ve siyasi kargaşaların sebep olduğu görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak "uluslararası göç hem çok dinamik, karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur hem de sürekli devinim halindedir. İçinde geliştiği bağlamın koşullarından etkilenir ve bu koşullardaki değişimle etkileşerek dönüşümler geçirir" (Öner, 2015:13). Bu yönüyle uluslararası göç, dinamikliğini her zaman koruyarak değişimlere açık olmaktadır.

Günümüzde göç çağının kalıcı olacağına dair düşünceler gittikçe kabul görmektedir ve bu durum birkaç nedene dayandırılmaktadır. Özellikle gelişmiş ile geri kalmış bölgeler arasındaki eşitsizliklerin artması, insanları daha iyi yaşam koşullarına sahip olan Kuzey ülkelerine doğru göç etmeye zorlayacaktır. Ekonomik sebeplerden

olabildiği gibi politik ve demografik problemler, insanları yabancı oldukları ülkelerde mülteci ya da sığınmacı durumuna düşürecektir. Günümüzde büyük bir artış gösteren, sonuçlarıyla uluslararası boyutta önemli krizler yaratan etnik ve politik çatışmalar, insanları kitleler halinde göç etmeye zorlamaktadır. Bu durum hem mülteci kitlesinin hem de göç edilen yerlerdeki halkların krizlerden önemli boyutlarda etkilenmesine yol açmaktadır. Etkilenmeye bağlı olarak göç, "yeni yüzyılın hâkim 'ötekileştirme' söylemi haline gelmişken ve 'ulusal güvenliği' giderek daha fazla tehdit eder olarak algılanıyorken 'karşılıklı öğrenme' daha kapsayıcı politikaların geliştirilmesini teşvik edebilir" (İçduygu, 2012:2).

Castles ve Miller'e göre "ekonomik değişime, siyasal mücadelelere ve şiddetli çatışmalara karşılık olarak yeni göç akımları gelişirken, tüm dünyada uzun zamandır var olan göç biçimleri yeni formlarda varlığını sürdürmektedir" (2008:12). Bu farklılıklara rağmen Castles ve Miller (2008:12-14) belirli genel eğilimleri beş (5) başlıkta tanımlamışlardır:

1- "Göçün Küreselleşmesi: Gittikçe daha fazla ülke göç hareketlerinden eşzamanlı olarak ciddi şekilde etkilenmektedir. Ayrıca kaynak sahaların çeşitliliği gittikçe artmaktadır, böylece göç alan ülkelerin çoğu geniş bir aralıkta farklı ekonomik, sosyal ve kültürel geçmişlere göçmenleri kabul etmektedirler.
2- Göçün Hızlanması: Günümüzde uluslararası göç hareketleri, dünyanın önemli bütün bölgelerinde hacim olarak büyümektedir. Bu niceliksel artış, hükümet politikalarının önemini ve güçlüklerini arttırır. Bununla birlikte, 1993'ten bu yana küresel mülteci toplamındaki azalmanın gösterdiği üzere uluslararası göç değiştirilemez bir süreç değildir. Hükümet politikaları uluslararası göçü önleyebilir veya azaltabilir ve memleketlerine geri gönderme de bir olasılıktır.

3- Göçün Farklılaşması: Göç pek çok ülke için emek göçü, mülteci ya da kalıcı yerleşimci gibi bir tip değil, aynı anda bunların hepsi demektir. Geleneksel olarak hükümetlerin göç hareketlerini durdurma ve kontrol etme çabalarına rağmen –veya sık sık bu yüzden- göç zincirleri bir tür hareket ile başlayıp öteki biçimlerde devam eder. Bu farklılaşma ulusal ve uluslararası siyasi önlemler açısından önemli bir engel oluşturur.

4- Göçün Kadınlaşması: Kadınlar tüm bölgelerde ve tüm göç biçimlerinde değilse bile çoğunda önemli bir rol oynamaktadır. Geçmişte emek göçünün çoğu ve pek çok mülteci hareketi erkek egemenliğindeydi ve kadınlar sıklıkla aile birleşimi kategorisinde bu sürece dahil oluyordu. 1960'lardan bu yana kadınlar emek göçünde merkezi bir rol üstlendiler. (…) Cinsiyet farklılığı küresel göç tarihinde daima önemli bir yer tutmuştur; ancak çağdaş göçlerde özellikle kadınların görünürlüğü artmıştır.

5- Göçün Giderek Siyasallaşması: İç politika, ikili ve bölgesel ilişkiler ve dünya çevresindeki devletlerin ulusal güvenlik politikaları artan bir biçimde uluslararası göç tarafından etkilenmektedir."

"Sınır aşırı insan hareketleri çok eski dönemlerden beri devletleri ve toplumları şekillendirirken, son yıllardaki insan hareketlerinin ayırt edici özellikleri onların küresel kapsamı, yerel ve uluslararası politikadaki merkeziyeti, muazzam ekonomik, sosyal sonuçlarıdır. Göç süreçleri hükümetlerin kontrolüne karşı yeni siyasal biçimler oluşturacak şekilde konumlanmıştır ve direngendir. Bu zorunlu olarak ulus devletin ortadan kalktığı anlamına gelmiyor; şüphesiz bu olasılık şimdilik uzak gözükmektedir. Bununla birlikte karşılıklı bağımlılığın yeni biçimleri, ulusaşırı topluluklar ve iki taraflı ve bölgesel birliktelikler milyonlarca insanın yaşamını hızlı bir şekilde dönüştürmektedir ve bunlar karşı durulmaz bir biçimde devlet ve toplumun kaderini birlikte şekillendirmektedir" (Castles ve Miller, 2008:5).

Hükümetin uyguladığı politikalar ne yönde olursa olsun göç toplumun büyük bir kesimi tarafından sert tepkilerle karşılanır. Çok boyutlu bir yapıya sahip olan göç, kendini toplumsal değişim ve ekonomik yapıda gösterir. İnsanların hayat koşullarında ciddi değişimler söz konusu olmaktadır. Bu nedenle gelen bütün mültecilere yönelik toplumun bakış açılarında bir tedirginlik oluşturmaktadır ve mülteciler güvensizlik nedeni olarak algılanmaktadır.

"Göç süreci kavramı uluslararası göçe ve bunun etkilediği diğer boyutlara neden olan karmaşık etmenler kümesinin ve bunların etkileşiminin bir özetidir. Göç toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir" (Castles ve Miller, 2008:30). Uluslararası göçün kaynak ülke ya da bölgelerinde yüksek bir artış göstermesi ve karmaşık bir yapıyı taşıması nedeniyle küresel bir yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Buna ek olarak Ghosh, "uluslararası göçün önündeki tüm engellerin kaldırıldığı bir dünya düşüncesi kulağa ne kadar hoş gelse de bunun sürdürülebilir olmadığını ve göçe ilişkin belli düzenlemelerin mutlaka yapılması gerektiğini ifade etmekte, devletlerarası işbirliği çerçevesinde düzenlenmiş bir göç akışının tercih edilmesinin daha doğru bir yaklaşım olacağını öne sürmektedir" (akt. Ihlamur-Öner, 2015b:593).

Göç sadece bireylere ya da haneye bağlanabilecek bir süreç değildir. Farklı olaylar, ilişkiler ve ağlarla oluşabilmektedir. Yans – McLaughlin'e (1990) göre; "ilişkiler ağı göçmenlerin göç yolculuğuna hazırlanması, yeni sosyo-kültürel bağlama yerleşmesi ve uyum sağlamasına yardımcı olurken, göçmenlerin faaliyet, çaba ve girişimleri ilişkiler ağını yeni bağlamlarda yeniden üretir ve güçlendirir. Zaman içerisinde söz konusu ağların yapısı, boyutları ve kapsamı değişebilir. Göçmenler bu ağlar aracılığıyla sadece deneyim, birikim ve insani sermayelerini göç alan bağlama

taşımazlar, yeni bağlamda hem insani hem de sosyal sermaye oluştururlar" (akt. Ihlamur-Öner, 2015a:309)

Mazzucato'ya (2010) göre; "eşzamanlı girişimler aracılığıyla göçle farklı yerlere dağılan ve yayılan göçmenlerin aralarındaki bağları koruması ve yeni bağlar oluşturması, yeni deneyimlerini paylaşması ve bu paylaşımların göçmenlerin ve ailelerinin ulus-ötesi hayatlarında niteliksel bir değişime yol açması mümkündür" (akt. Ihlamur-Öner, 2015a:309-310). "Göçmen ağları, göç alan ve gönderen bağlamlarla ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel ilişkilerin sürdürülmesini sağlarken, yeni bağlamlarda göçmen örgütlenmesine olanak tanır. Göç sürecinde yalıtılan ulus-ötesi alanın temel dokusunu oluşturan bu ağlar sadece göçmenlerin değil, maddi kaynakların, sembollerin, düşünce, deneyim ve pratiklerin göç alan ve gönderen bağlamlara aktarılmasını sağlarken, göçmen örgütlerinin (yeniden) inşasında da önemli bir rol oynar" (Ihlamur-Öner, 2015a:310).

"Son yılların göç literatüründe daha iyi geçim şartları elde etmek için yollara düşen "ekonomik göçmen" ile yaşam hakkını kendisi ve ailesi için korumak amacı ile "zora dayalı göçmen/mülteci" arasında bir fark gözetiliyorsa da son yıllarda bu iki grupta yer alanlar birbirine karışmış durumdalar. Bu durum göçmenleri gitmek istedikleri ülke tarafından kabul edilmeleri ya da geldikleri ülkeye iade edilmeleri açısından çoğunlukla zaman, eleman ve lojistik durumlar açısından çözülemez durumlar yaratmaktadır" (Abadan-Unat, 2017:37).

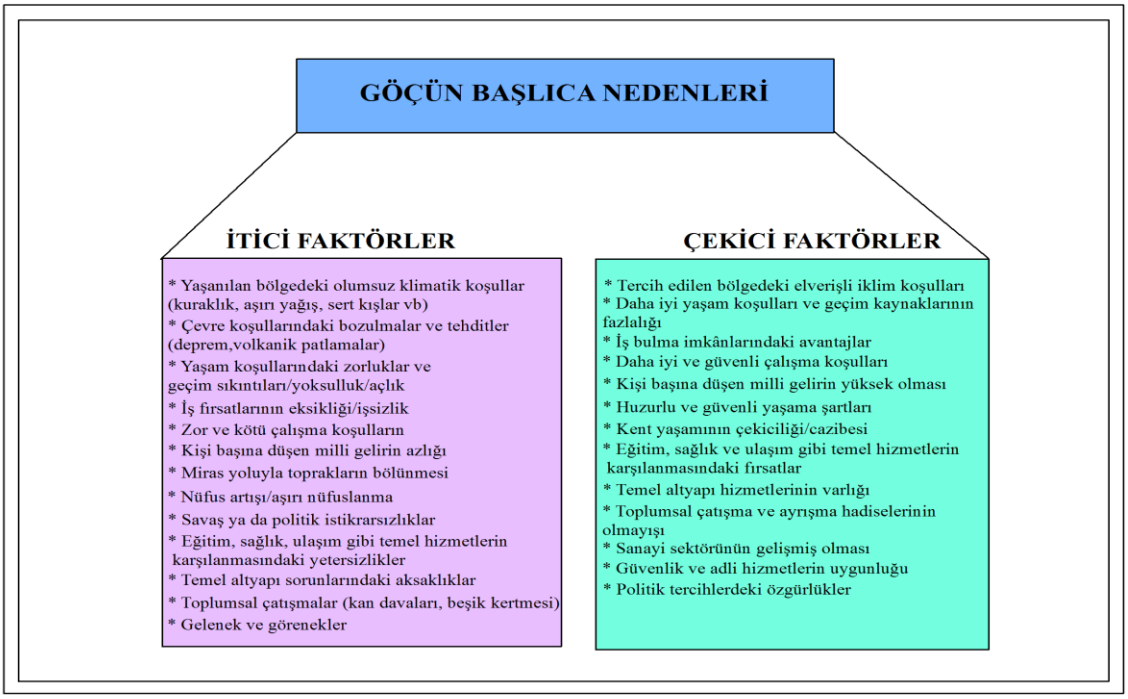
"Uluslararası göç olgusunun incelenmesi öncelikle göç edenlerin birbirinden çok farklı gruplar olmaları, farklı nedenlerle göç ediyor olmaları, farklı bağlamlar içinde bu hareketliliğin oluşması nedeniyle, göçü sadece bir sınır geçme hareketi olmaktan çıkartmakta, farklı boyutların nasıl ilişkilendirileceği ve gerçek dinamiklerin neler

olduğu konusunu ele almayı gerektiren bir olgu haline getirmektedir" (Kümbetoğlu, 2015:49).

2.2. Göçün Nedenleri

İnsanların herhangi bir ülke ya da uluslararası sınırları aşarak yer değiştirmesi olarak bilinen göç; süresi, amacı ve etkileri gereği bir toplumsal harekettir. İnsanoğlu varoluşundan beri daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek, doğal ve beşeri afetlerden kendini koruyabilmek amacıyla göç etmiştir. Ekonomik temelli olabildiği gibi siyasi veya sosyo-kültürel gerekçelere bağlı olarak da oluşabilmektedir. Bunu belirleyen temel nokta kuşkusuz insanların bulundukları mekânların nitelikleridir. İtici faktörlerin bulunduğu mekânlar göçün hızını arttırmakta, ülke içine veya ülke dışına doğru bir hareket alanı oluşturmaktadır. Çekici faktörlerin bulunduğu mekânlar ise sahip oldukları değerler ve cazip koşullar nedeniyle göçmen akınına uğramaktadır. Bu bağlamda insanların bir yerden bir başka yere göç etmelerine sebep olan en temel dayanakları itici ve çekici faktörler olarak ikiye ayırmak mümkündür (Şekil 2).

Şekil 2: Göçün Başlıca Nedenleri

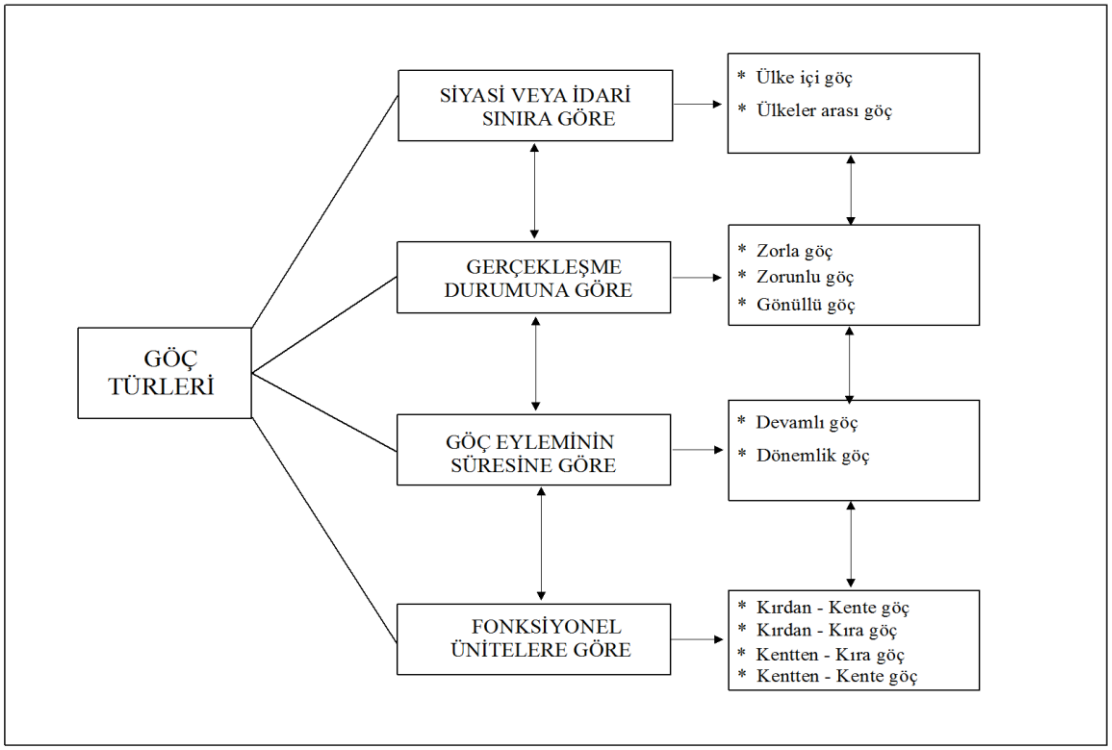

Bu temel faktörler insanların göç etme kararında belirleyici unsurlar olarak kabul edilmektedir. Özellikle bireylerin yaşadıkları mekânla ilgili deneyimleri ve göç edilecek yere ilişkin bilgileri karar süreçlerinde etkili olmaktadır.

2.3. Göç Türleri

"Göçler mesafeye, olayın gerçekleştiği yerlere ve sürekliliğine göre ele alınabileceği gibi, göç olayına yol açan nedenlere göre de ayırt edilebilirler" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:289). Genel olarak göçlerin oluşum şekilleri temelde dikkate alınarak bir sınıflama yoluna gidilmiştir. Göçü dört başlık altında toplamak mümkündür (Şekil 3).

Şekil 3: Göçün Başlıca Türleri

Kaynak: Özgen, 2012:421

2.3.1. Siyasi ve İdari Sınıra Göre Göçler

2.3.1.1. Ülke İçi Göç

İç göçler, insanların aynı ülke sınırları içinde yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Tümertekin ve Özgüç, bu göçleri "nüfusun aynı ülke içinde yeniden yerleşimini ifade eder" şeklinde tanımlanırken, "ABD ve Kanada içinde, bu ülkelerin doğusundan batısına doğru yeni topraklara olan göçler"i örnek olarak göstermişlerdir. Genellikle ekonomik olarak geri kalmış bölgelerden daha gelişmiş ve avantajlı bölgelere doğru gerçekleşmektedir. Bir ülkenin toplam nüfusunda bir değişiklik oluşturmayan bu göçler, bölge ya da iller arasındaki hareketten dolayı oradaki nüfus sayılarını azaltabilir veya arttırabilir.

2.3.1.2. Ülkelerarası Göç (Uluslararası Göç)

"Bir uluslararası sınır geçilerek başka bir ülkeye yöneldiğinde uluslararası göç adını alır. Nispeten uzun mesafeli göçlerdir ve bazen kıtalararası bir özellik de kazanabilirler" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:291). Kısaca uluslararası bir sınırın aşılması ve aşılan ülke sınırları içinde yerleşilmesidir. Bir başka tanım ise şu şekildedir: "kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya alışılmış yerden, ikamet ettikleri ülkeden ayrılmalarıdır" (GTS, 2009:59). Uluslararası göçler isteğe bağlı olabildiği gibi zorunlu olarak da gerçekleşebilmektedir. Günümüzde Ortadoğu'da yaşanan kaostan kaynaklı özellikle Suriye menşeli göçler uluslararası göçe önemli bir örnektir. Göç veren ve göç alan ülkelerin nüfus oranlarını ciddi boyutlarda değiştiren hareketlerdir. Uluslararası göçler; işgücü, beyin göçü ve diaspora şeklinde de gerçekleşmektedir:

2.3.1.2.1. İşgücüne Dayalı Dış Göçler

İnsanların bulundukları ülkelerdeki ekonomik sıkıntılardan kurtulup, daha iyi yaşam koşulları elde edebilmek amacıyla gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere

gerçekleştirdikleri göçlerdir. Gelişmiş olan ülkelerde nüfusun giderek yaşlanması ve bu nedenle işgücü ihtiyacını karşılayabilecek genç nüfusun olmayışı, ülkeleri uluslararası piyasadan işçi almaya sevk etmektedir. Buna en uygun örnek olarak, 1961'de Türkiye'den Almanya'ya doğru işgücüne katılan nüfusu göstermek mümkündür.

2.3.1.2.2. Beyin Göçü

Uluslararası göçler içinde bir diğer önemli göç türü beyin göçleridir. Gelişmekte olan ülkelerde iyi eğitim almış ve aldığı eğitimi gelişmiş ülkelere pazarlamak amacıyla bireylerin gerçekleştirdikleri göçlerdir. Tümertekin ve Özgüç'e göre; "gelişmekte olan ülkelerde iyi eğitim görmüş gençlerin ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelere daha iyi koşullarda çalışmak için göçleri, göç veren ve göç alan her ülkenin kendi durumuna göre belirli dönemlerde daha büyümekte ve hız kazanmaktadır" (2009:292).

2.3.1.2.3. Diaspora

Diaspora; "herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer" (TDK, 2018) şeklinde tanımlanmaktadır. Diaspora, "hem oturduğu ülkeye hem de anavatanına çeşitli nedenlerle bağlı olan; fakat oturduğu ülkeyle tam olarak bütünleşemeyen göçmenleri tanımlamada çok uygun düşen bir kavramdır" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:298). "Geleneksel olarak diaspora, Babil sürgününden sonra Yahudilerin Filistin dışına dağılma ve yerleşmelerini tanımlamada kullanılan bir kavramdır; fakat artık genel olarak ülkelerinden uzakta çeşitli etnik azınlık gruplarının göç hareketlerini ve yerleştirilmelerini içine alacak şekilde genişletilmiştir" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:297).

2.3.2. Gerçekleşme Durumuna Göre Göçler

Zorla ve zorunlu göç hareketleri genellikle birbirleriyle eş anlamlı olarak kabul edilirler; ancak nedenleri ve bazı sonuçları açısından farklılıklar gösterirler.

2.3.2.1. Zorla Göç

*"*Zorla göç daha çok politik çalkantı ve savaş durumlarında cereyan eden ve içerisinde yaşama ve refaha yönelik ciddi tehditleri içeren bir zorlama unsuru bulunan göç eylemidir. Başka bir ifadeyle, ülkesinden yerinden edilmiş (mültecilerin) kişilerin hareketleri, savaş durumunda kullanılan kimyasal silah ve nükleer felaketler ya da çeşitli inanç ve etnik çatışmalardan kaynaklı hareketler olarak da tanımlamak mümkündür" (Özgen, 2012:428).

"Zorla göç, uluslararası devlet literatüründe hiçbir yasal geçerliliği olmayan ve insan hakları beyannamesine göre insanlık suçu sayılan, güçlünün mazluma/zayıfa ileri derecede tahakküm kurması ve onu ölüme sürüklemesi başka bir ifadeyle güçlü olmayana karşı bir güç kullanma eylemidir" (Özgen, 2014b: 440).

2.3.2.2. Zorunlu Göçler

Zorunlu göçler; insanların kendi iradeleri dışında karşılaştıkları doğal ve beşeri faktörler nedeniyle devamlı olarak yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalması/bırakılması sonucunda oluşmaktadır. "Afrikalıların köle olarak Amerika'ya taşınması" en büyük örnek gösterilebilir (Tümertekin ve Özgüç, 2009:289).

"Zorla göçlere göre daha az risk ve tehlike taşıyan zorunlu göçlerin meydana gelmesinde daha çok doğal afetlerin (heyelan, depremler, erozyon, kuraklık) etkili olduğu düşünülse bile, beşeri olay ve durumların da (farklı gruplar arasında gelişen çatışmalar, mirasın aile bireyleri arasında bölünmesi, kan davaları, gerilimli atmosfer) zorunlu göçlerin gelişmesinde rol oynadıkları sıklıkla görülebilmektedir" (Özgen, 2012:427).

2.3.2.3. Gönüllü Göçler

İsteğe bağlı göçler olarak da tanımlanan gönüllü göçler; herhangi bir baskı ya da şiddete maruz kalınmadan insanların kendi tercihleriyle gerçekleştirdiği göçlerdir. Bu göçler, "tarih boyunca ve günümüzde de süregelen göçlerin büyük bir kısmını kapsar. Avrupalıların sömürgelere yerleşmeleri büyük ölçüde isteğe bağlı olarak gerçekleşmişti; kırlardan şehirlere, gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş olanlara doğru göçler ve benzerlerinin hepsinde isteğe bağlılık ağır basar" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:289).

2.3.3. Göç Eyleminin Süresine Göre Göçler

2.3.3.1. Devamlı Göçler

"Bulunulan yerin, başka bir yere tamamen yerleşmek üzere terk edilmesidir" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:291). Daha geniş bir tanımlamayla devamlı göçler; insanların sürekli olarak yaşadıkları yerleri terk ederek hayatlarının geriye kalan kısmını başka bir yerde sürdürmek amacıyla gerçekleştirdikleri göçlerdir. Gidilen yere göre göçmenler hayatlarını yeniden şekillendirir ve varılan mekâna bağlı olarak bir hayat kurmaktadırlar.

2.3.3.2. Dönemlik Göçler

Geçici göçler de olarak adlandırılan dönemlik göçler; insanların tarım, hayvancılık, tarım işçisi gibi sebeplerle belirli dönem aralıklarında gerçekleştirdikleri ve sürekli ikamet ettikleri yeri geri dönmek koşulu ile terk ettikleri göçlerdir. Mevsimlik göçler olarak da tanımlanan bu göçler; tarım bölgelerine doğru özellikle hasat dönemlerinde gerçekleşen yer değiştirme hareketleri bilinen en iyi örneklerdendir. Benzer şekilde göçebe hayvancılık faaliyetleri için mevsimlik olarak hayvancılık faaliyetlerini yürüten aile üyelerinin sürülerle beraber otlak bulmak amacıyla yayla ile yerleşim yeri arasında yer değiştirmesi bir diğer örnektir.

2.3.4. Fonksiyonel Ünitelere Göre Göçler

2.3.4.1. Kırdan Kente Olan Göçler

"Kırdan kente göçlerin meydana gelmesinde birçok faktör etkili olsa da en yaygın görülen, ekonomik durum ve sanayileşmenin yarattığı imkân ve istihdam olanaklarıdır" (Özgen, 2012:423). Zor olan kırsal yaşam koşullarının çözümü olarak gelişmiş kentlerin görülmesi bu göç türünü teşvik etmektedir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Marmara Bölgesi'ne doğru gerçekleşen göçler buna örnektir.

2.3.4.2. Kırdan Kıra Olan Göçler

"Genellikle kırsal alanlarda herhangi bir kamulaştırma durumu söz konusu olduğunda köy-mezra veya kırsal mahallelerdeki nüfusun başka bir kırsal alana göç etmesi anlamına gelmektedir. Örneğin Ilısu baraj gölünün inşası ile köyleri baraj altında kalan yaklaşık 281 köy yerleşim ünitesinin nüfusunun başka yerlere nakledilmesi kırdan kıra göç için örnek verilebilir" (Özgen, 2012:423).

2.3.4.3. Kentten Kıra Olan Göçler

Gelişmiş kentlerde yaşayan zengin nüfusun; kentin gürültüsünden, kirliliğinden, kalabalık atmosferinden kaçarak yakın çevredeki kırsal alanlara yerleşmesi şeklinde çıkan göç türüdür.

2.3.4.4. Kentten Kente Olan Göçler

"Bu tür göçlerin temel hareket noktasını sosyal ve ekonomik koşulların gelişmesine yönelik adımlar olarak tanımlamak mümkündür. Küçük bir şehirde herhangi bir işletme sahibinin yatırım, pazar ve standartlarını daha da güçlendirmek adına büyük bir kente göç etmesi bu kategoriye örnek verilebilir" (Özgen, 2012:423).

2.4. Mülteci, Sığınmacı ve Geçici Koruma Kavramları Üzerine Değerlendirmeler

"Mülteci" ile "sığınmacı" söylemleri günümüzde en çok karıştırılan kavramlar arasındadır. Bugün Ortadoğu ve Arap Coğrafyası'nda büyük krizlere yol açan Suriye iç savaşı nedeniyle yerinden edilen ya da göçe zorlanan kitle için "mülteci" ve "sığınmacı" kavramları kullanılmaktadır. Bu iki kavram özellikle ülkemizde birbirinin yerine sıkça geçmektedir.

"Mülteci hareketini yaratan nedenler çok çeşitlidir ve genellikle de birden çok neden işin içine girmektedir. Örneğin savaş-açlık, siyasal baskı-yoksulluk gibi. Fakat yine de kitlesel mülteci olayına yol açan nedenlerin başında savaşlar gelir. İç savaşlar ve uluslararası çatışmalar sürekli mülteci yaratan kaynaklardır" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:312). Bunlara ek olarak devletlerin güç savaşları ya da küresel güçlerin uluslararası politik tutumları ve izledikleri siyasetler "mülteci" ve "sığınmacı" krizlerinin yaşanmasında büyük bir paya sahiptir. "Mülteci olayını normal göç olayından ayıran en önemli özellik, göçler için de geçerli olan nedenlerin bunlarda ani olarak vuku bulmasıdır. Tehlike ya da toplumsal değişimin algılanması göç hareketine yol açarken, felaketi yaşama mülteci akınına dönüşmektedir" (Tümertekin ve Özgüç, 2009:314).

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme Protokolü'ne göre "mülteci" kavramı; "Ülkesi dışında bulunan ve ırkı, dini tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen, yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslar" olarak

tanımlanmıştır. Martin'e (2010) göre; bu tanıma ek olarak 1984 yılında Latin Amerika'daki Amerikan Devletleri Örgütü (the Organization of American States) de Cartagena Mülteciler Bildirgesi ile genişletilmiş bir mülteci tanımı üzerinde karara vardılar. Bu bildiriye göre; 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımına ek olarak "yaygın, şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişiler" mülteci olarak tanımlanacaktır (akt. Hazan, 2015:188).

"Mülteci ve sığınmacı olmanın dinamikleri farklıdır. Bunlar kendi ülkelerinden eziyet, insan hakları ihlalleri, genelleşmiş şiddetin yaşamlarını burada sürdürülemez kıldığı için ayrılırlar. Zorunlu göçmenlerin çoğu ilk sığınma yeri ve kendileri de yoksul ve sıklıkla ekonomik olarak istikrarsız- olan komşu ülkelerde kalırlar" (Castles ve Miller, 2008:43-44). Bu bağlamda mülteci ve sığınmacı kavramları, "azgelişmişlik, yoksullaşmak, kötü yönetim, endemik çatışmalar ve insan hakları ihlalleri" ile yakından bağlantılıdır. "Bu koşullar hem ekonomik temelli göçe hem de siyasal temelli kaçışa neden olur" (Castles ve Miller, 2008:44). Her ne kadar belirtilen sebepler mülteci krizlerine sebep olsa da asıl faktörün ülkelerde yaşanan iç savaşların kitlesel mülteci olayına yol açtığıdır.

Loescher, Betts ve Milner'e (2008) göre; "mültecilerin korunmasına ve sorunların çözüm bulmaya yönelik uluslararası anlamada ilk sistematik oluşum 20. yüzyılın ilk yarısındaki girişimlere dayanmaktadır" (akt. Hazan, 2015:186). Birinci Dünya Savaşı sonrasında mülteci sorununa çözümler üretmek için Fridtjof Nansen'in öncülüğünde Milletler Cemiyetine bağlı olarak Mülteciler Yüksek Komiserliği kurulmuştur. Ancak gittikçe büyüyen bu mülteci sorununa ve mülteci kavramına dair uluslararası bir tanımlama getirilememiştir. Martin'e (2010) göre; Almanya, Japonya ve

İtalya'nın da ayrılmasıyla uluslararası meşruiyetini ve etkisini önemli ölçüde yitiren Milletler Cemiyeti ile birlikte Mülteciler Yüksek Komiserliği de 1930'lu yıllarda işlevini büyük ölçüde yitirdi" (akt. Hazan, 2015:186). Bu süreci takiben uluslararası mülteci sorununa kalıcı bir çözüm getirilememişken İkinci Dünya Savaşı patlak vermiştir. Loescher, Betts ve Milner'e (2008) göre; "bu süreçte yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalanların sorunlarına çözüm üretmek için ABD ve İngiltere'nin başını çektiği müttefik güçler çeşitli geçici kuruluşlarla yerinden edilmiş kişilerin sorunlarına çözüm getirmeye çalıştılar" (akt. Hazan, 2015:186). İkinci Dünya Savaşı'nın kazanan devletleri uluslararası zeminde yeni bir diplomatik sürece girmişlerdir. Bu anlamda Milletler Cemiyeti yerine Birleşmiş Milletler kurulmuştur. Avrupa'da göçe zorlanmış milyonlarca insanın sorununa kalıcı çözümler üretmek amacıyla 1950'de BM Genel Konseyi tarafından BMMYK kurulmuştur. Hazan'a göre "mültecilerin haklarının belirlenmesi ve devletler ile karşılıklı görev ve sorumluluklarının hukuki güvenceye alınmadan atılacak adımların istenilen çözümleri getirmeyeceği bilinmekteydi" (2015:187). "Soğuk Savaş sonrası dönemde BM, mülteci krizlerini uluslararası barış ve düzen açısından bir tehdit oluşturmasını engellemek adına krizlere yayılmadan yerinde müdahale etme ve krizlerin ortaya çıktığı ülke ya da bölgelerde güvenli bölgeler oluşturmak suretiyle krizi çevreleme ve sınırlama yaklaşımını benimsemiştir" (Mertus 2002, akt. Ihlamur-Öner, 2015b:585). Günümüzde Suriye krizinde artan mülteci sayısı nedeniyle böyle bir yaklaşım sergilenmiştir.

İnsanların devamlı olarak yaşadıkları yerleri; siyasi baskılar, savaşlar veya doğal felaketler nedeniyle terk ederek daha güvenli bir yerde yaşamlarını sürdürmek için yönelmeleri olağan bir durumdur. "Zamanla 'mülteci' kelimesinin gerek uluslararası siyasi düzlemde gerekse de hukuki manada kısıtlı bir kategoriye dönüşmesi nedeniyle bu alandaki bazı araştırmacılar daha kapsamlı bir üst başlık bulma yolunu seçmişlerdir. Bu sebeptendir ki son yıllarda 'mülteci çalışmaları' (refuge studies) yerine 'zorunlu göç

çalışmaları' (forced migration studies) ismi daha sık kullanılmaya başlanmıştır" (Hazan, 2015:183).

"Her ne kadar Soğuk Savaş sonrası büyük çaptaki geri dönüşlerle mültecilere kalıcı çözüm bulunmaya çalışılsa da iç savaşlar ve etnik çatışmalar nedeniyle evlerini ve yurtlarını terk eden pek çok mültecinin sorunlarının kronikleştiği de saha araştırmalarında gözlemlenmiştir" (Hazan, 2015:190). Özellikle ABD'nin Afganistan ve Irak'a müdahalesinin ardından Arap Baharı rüzgarıyla Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da iç savaşlar ve politik istikrarsızlıklar nedeniyle milyonlarca insanın "mülteci" konumuna düştüğü görülmüştür. Arap Baharı'yla birlikte özellikle Suriye iç savaşıyla beraber yaşanan mülteci akını sadece bölgesel değil; küresel ölçekte de derin etkiler ve yükümlülükler bırakmıştır. Gibney'e (2002) göre, "geçmişte mültecilere kapısını açmış pek çok gelişmiş ülkenin de 11 Eylül sonrası güvenlik paradigmasını ön plana tutmayı seçmesi, can güvenlikleri tehdit altında olup bundan dolayı kaçan kişilerin tehdit olarak algılanması ve bu kişilerin genel göç tartışmalarına dâhil edilerek iç politika malzemesi yapılmasıyla sonuçlanmıştır" (akt. Hazan, 2015:190). Genel olarak ekonomik bir kazanç ve beklentiden çok yaşadıkları bölgelerdeki çatışma ve şiddet ortamından mecburen göç etmek zorunda kalan, sığındıkları ülkede de mülteci statüsü alan bu kişiler; suç oranlarını arttıran, sosyo-ekonomik yapıyı olumsuz etkileyen, istihdam problemi yaratan ve terör olaylarını tetikleyen gruplar olarak görülmektedirler.

Mülteci tanımına bakıldığında, bugün zorunlu göçün kapsamında olan birçok grubu kapsamadığı görülmektedir. Zorunlu göç kavramı mülteci-gruplarını, ülke sınırları içinde bulunan ve baskı yoluyla yerinden zorla edilenleri de kapsamaktadır. Günümüzde mülteci oranları içindeki sayının çoğunluğunu çocuklar ve kadınlar oluşturmaktadır. Barnett'e (2002) göre, "kadınların maruz kaldığı ev içi şiddet ya da tecavüz mülteci statüsüne başvurmak için 'haklı sebep' olarak kabul edilmemektedir"

(akt. Ihlamur-Öner,2015b:589). “Kadınların hareketliliği önündeki engeller, kadınların sığınma sürecinde ve kamplarda karşılaştığı sorunlar farklı mağdur gruplarının farklı ihtiyaçlarını dikkate alabilecek bir yaklaşım geliştirmeyi gerektirir” (Ihlamur-Öner, 2015b:589).

“Sığınmacılar, uluslararası sınırlar içinde koruma arayışında olan, ancak mülteci statüleri henüz karara bağlanmamış kişilerdir. Bazı gözlemciler sığınmacıların baskının gerçek kurbanları olmadıklarını ve sığınmacı kisvesi altına giren basit anlamda ekonomik beklentiler peşinde koşan göçmenler olduklarını iddia etmiştir. Yine de çoğu çatışma durumunda yaşamı idame ettirmek için gerekli olan ekonomik ve sosyal altyapının yok olmasından kaynaklanan ayrılışla ve baskı dolayısıyla yaşanan kaçışı birbirinden ayırmak zordur. Sığınmacılar, statülerin belirlenme prosedürü ve karara bağlanması yıllar aldığından uzun süreli belirsizlik içinde beklerler. Bazı ülkelerde sığınmacıların çalışmasına izin verilmez ve yetersiz sosyal yardımlarla yaşamlarını sürdürmeye çalışırlar” (Castles ve Miller, 2008:145-146). Coğrafi konumu nedeniyle Türkiye, Avrupa’ya yönelen birçok sığınmacı açısından bir güzergâh ülkesidir.

Geçici Koruma; “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir. 6458 sayılı Kanunun “Geçici Koruma” başlıklı 91 inci maddesinde; “(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve

kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir." "Göç Politikaları Kurulu ve Görevleri" başlıklı 105 inci maddesinin üçüncü fıkrasının (c) bendinde; "Kitlesel akın durumunda uygulanacak yöntem ve tedbirleri belirlemek" ifadelerine yer verilmiştir. Bu çerçevede Bakanlar Kurulu tarafından 13/10/2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır." (GİGM, 2014).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Arap Baharı ve Suriye İç Savaşının Gelişimi

3.1. Arap Baharı

"Arap Baharı; ideolojik çatışmaları yoğunlaştıran, yerleşik rejimlerin birçoğunu deviren ve daha fazla demokratik sürecin belirli unsurlarıyla tanıştıran bir süreçtir" (Fuller, 2017:245). Ancak sürecin seyrine bakıldığında iç çatışmaların ve silahlı direnişlerin büyük meydan okumalara evirildiği, dış müdahalelere de önemli derecede zemin hazırlayan bir süreç olduğu görülmektedir. "İstisnasız her düzeyde bulunan uzatmalı çatlaklar yeniden açılmıştır: Siyasal, toplumsal, etnik, mezhepsel, ideolojik, stratejik, bölgesel ve küresel. Dış oyuncuların işbaşındaki farklı gündemleri reform sürecini de çarpıtmıştır. Arap Baharı adlı demokratikleşme süreci gelişimini sürdürdükçe riske girecek menfaatler yüksek olmuş, bölgede yeni bir sistematik kriz yaratmıştır" (Fuller, 2017:245). Temelde demokratik talepler, işsizlik, ekonomik krizler, siyasi gerilimler, ifade özgürlüğü ve yönetimsel usulsüzlükler gibi nedenlerle ortaya çıkan Arap Baharı, küresel ve bölgesel aktörlerin müdahaleleriyle amacından sapmış, bölgedeki tüm ülkelerde "bahar" yerine sonuçları tahmin edilmeyecek kadar çatışmalı ve ayrıştırıcı bir sürece dönüşmüştür. Friedman'a (2011) göre; "yaşanan ayaklanmalar, iç dinamiklerden kaynaklanan 'yerli' hareketler olup bölgeyi demokratikleştirme projeleri ile hiçbir ilgisi yoktur. Ayaklanmaların tümünde hedefe ulaşmayı kolaylaştırmak için güçlü bir milliyetçi vurgu ön planda tutulmaktadır. Tabana yayılma nedeniyle ayaklanmalarda belirgin bir lider yoktur. Özellikle hükümetleri ya da devlet başkanlarını düşürmeyi başaran hareketlerdir" (akt. Deniz, 2013:71). "Arap Baharı, başlangıçta yeni umutlara ve gelecek planlarına kapı aralamıştı; ancak bu süreç aynı zamanda sonuçları tahmin edilemeyen karmaşık yeni siyasi dinamiklerin de kapağını kaldırmış oldu. Bir sınama, altüst oluş ve şiddet dönemi oldu; fakat bu mutlaka olumlu bir değişim dönemi anlamına gelmedi, gelecek vahim ve çalkantılı görünüyor" (Fuller, 2017:37). "Petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının paylaşımına, siyasi rejimlerinin

değişimine ve mekânsal düzenlemeye yönelik bir girişim olan Arap Baharı, sahip olduğu özellikler ile siyasi coğrafya açısından önem taşımaktadır" (Deniz, 2013:67).

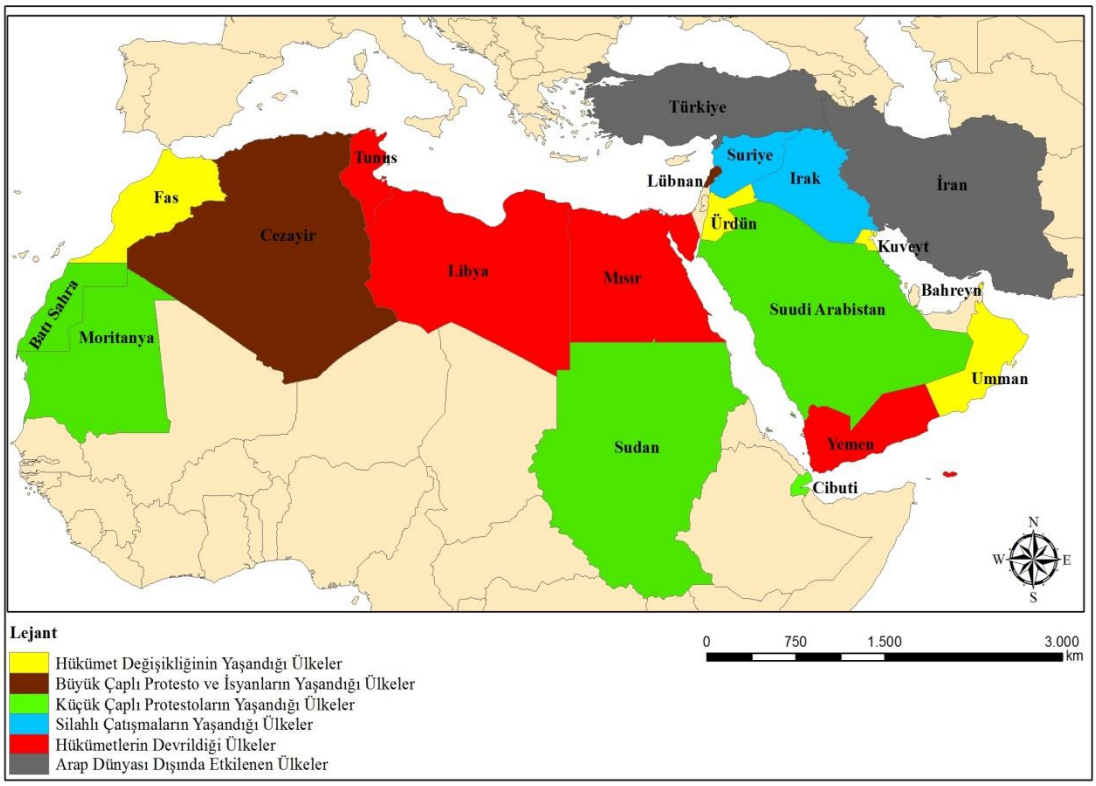
"Her şeyden öte, gerçekte din çatışmanın hakikî kaynağı olmadığı halde bu olaylar, dinin nasıl hızlı bir şekilde farklılıklarının ifadesinin ciddi bir aracı ve toparlanma nidası haline gelebildiğini göstermektedir. Bazılarınca bölgedeki çatışmanın "ezeli" kaynağı olarak çok gürültülü propagandası yapılan din ve mezhepçilik, aslında sadece -gerek iç gerekse uluslararası düzeyde- daha derin bir güç ve nüfuz mücadelesinin yerine vekâlet etmektedir" (Fuller, 2017:245-246). Hiç kuşku yok ki Suriye'deki iç savaşın dayanak noktasının sadece din olmadığı görülmektedir. Burada Suriye'de bulunan dini cemaatler vasıtasıyla toplumda dinsel gruplaşmalara yol açmak ve farklı kültürel kimlikleri rejime karşı ayaklandırmak düşüncesi hâkimdir. "Mezhepçilik, Ortadoğu'da önemli bir olgudur. Arap Baharı sürecinde belirleyici rolü artmıştır, en azından bu yönde bir algı yaratılmıştır. Ancak yeniden şekillenen Ortadoğu'nun tek ve baskın dinamiği değildir" (Bingöl, 2013:37).

Tunuslu üniversite mezunu bir seyyar satıcı olan Muhammed Buazizi'nin 17 Aralık 2010'da sebze-meyve sattığı aracına/tablasına güvenlik güçlerince el konulması sonucu kendini yakması ile Sidi Buzid'de yerel çaplı protestolar başlamıştır. Tunus'un birçok şehrinde yayılan ve geniş bir yankı uyandıran protestolar "Yasemin Devrimi" olarak adlandırılmıştır. 1987'den beri iktidarda olan yaklaşık 23 yıllık iktidarın sahibi Zeynel Abidin Bin Ali bozulan düzene ve çıkan ayaklanmalara karşı büyük bir mücadele göstermeden iktidarını hızlı bir şekilde bırakmıştır. Zeynel Abidin Bin Ali[5]'nin iktidarını kaybetmesine yol açan bu devrim hareketi diğer Arap ülkeleri için önemli bir örnek teşkil etmiştir. "Arap Baharı'nın siyasi coğrafyası farklı ölçülerde dönüşüm geçiren, Arap sorunları etrafında yapılanan ve yeni bir bağlamda eski

[5] Zeynel Abidin Bin Ali, 1987'den 2011 yılına kadar Tunus Cumhurbaşkanlığı'nı yapmış ve 14 Ocak 2011'de ülkesini terk etmiştir.

sorunların yeniden ortaya çıkışı ile karşılaşan Arap devletlerinden oluşuyor" (Aras, 2014:40). Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Tunus'un ardından Cezayir, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Ürdün ve Yemen'de geniş çaplı ayaklanmalar gerçekleşmiştir. Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan, Fas, Moritanya, Batı Sahra, Kuveyt gibi ülkelerde ise küçük çaptaki ayaklanmalar boy göstermiştir (Harita 2). Ayaklanmaların şiddeti, süresi ve sonuçları ülkeden ülkeye değişiklik göstermiş, gösteri ve protesto hareketlerinden silahlı çatışmalara geçilmiştir.

Harita 2: Arap Baharı'nın Yaşandığı ve Etkilediği Ülkeler

"Siyasal iktidarın kökten ve aniden el değiştirmesi ve buna koşut olarak toplumun toplumsal ve ekonomik olarak yeniden yapılandırılması anlamındaki, başkaldıran bir sınıfın bir başka sınıfı şiddetli ve kesin olarak alt etmesi olarak anladığımız devrim burada tanık olduğumuz şey değil; en azından henüz değil. Tüm bu toplumlarda siyasal olarak işlevini yitirmiş ve yozlaşmış bir bağlam temelinde yaygın

sosyal dışlanmışlık ve kültürel yabancılaşmışlığın da yattığı kökleşmiş bir ekonomik sorun bulunuyor. Hiçbir tekil ve ani devrim bu meselelerin hepsine aynı anda çare olamaz. Ekonomik, toplumsal, siyasal ya da kültürel bakış açılarından hiçbiri bu devasa toplumsal ayaklanmaların bütünsel (ancak sonuca bağlanmayan) mahiyetini tek başına ortaya koyamaz" (Dabaşi, 2015:28).

Zeynel Abidin Bin Ali'nin 14 Ocak 2011 tarihinde görevi bırakıp Suudi Arabistan'a sığınmasının ardından, 17 Ocak 2011'de Mısırlı bir lokantacı olan Abdu Abdülmunan Hama'da ekonomik sıkıntıları protesto etmek amacıyla kendini Mısır Parlamentosu yakınında yakmıştır. Tunus'ta yaşanan olayın bir benzeri olmuş; ancak çok geniş bir yankı uyandırmamıştır. 25 Ocak'ta binlerce Mısır vatandaşı Hüsnü Mübarek[6] rejimini protesto etmek amacıyla sokaklara dökülmüştür. Ancak izleyen süreçte yani 29 Ocak'ta Mısır güvenlik güçleri sokağa inmiştir. Mısır'da Tahrir Meydanı[7] yüz binlerce protestocuyla dolmuş, Mübarek'in iktidarını bırakmasını talep etmiştir. Mübarek demokratik reform sözü vermesine rağmen protestocular geri adım atmamıştır. Bunun sonucunda rejim yanlısı vatandaşlar da miting düzenlemiş, silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Rejimin reform vaatleri karşılık bulamamış, Mübarek bir daha aday olmama sözü vermesine rağmen 11 Şubat'ta yeni atanan başkan yardımcısı Ömer Süleyman Hüsnü Mübarek'in görevi bıraktığını ve ordunun görevi devraldığını açıklamıştır.

Mısır'ın ardından 16 Şubat 2011'de Libya Bingazi'de protestolar ve gösteriler meydanlara sıçramış, Kaddafi[8]'ye karşı isyan hareketleri başlamıştır. Ortadoğu Arap

[6] Muhammed Hüsnü Said Mübarek, 1981-2011 yılları arasında Mısır Cumhurbaşkanlığı yapmış, 2011'in Ocak ayında ülkede başlayan halk gösterilerinden sonra 11 Şubat 2011 tarihinde yetkilerini yardımcısı Ömer Süleyman'a devrederek görevinden istifa etmiştir.

[7] Tahrir Meydanı, Mısır'ın başkenti Kahire'nin merkezinde bulunan şehir meydanıdır. Aynı zamanda Mübarek rejimine son veren halk ayaklanmasının sembolü haline gelen alandır.

[8] Muammer Muhammed Ebu Münyar el-Kaddafi, 1970-1972 yılları arasında Libya Başbakanlığı yapmış, 1972-1979 yılları arasında da Libya devlet başkanlığı görevini yürütmüştür. 1979-2011 yılları

Baharı olayları ile çalkalanırken; Batılı güçler ve bölgesel destekçileri Libya'ya yönelik askeri müdahale konusunda anlaşmış, Fransa askeri operasyonun liderliğini üstlenmiştir. Savaş suçu işlediği gerekçesiyle Kaddafi hakkında tutuklama emri çıkarılmış, 19 Mart'ta ABD ve Batılı müttefikleri Libya'ya yönelik ilk hava saldırısını gerçekleştirmiştir. ABD çok geçmeden Libya'ya yönelik askeri operasyon yetkisini NATO'ya devretmiştir. Kaddafi yönetimi isyan hareketlerinin müzakereler çerçevesinde çözüleceğini öngörememiştir ve bu isyan hareketleri Kaddafi'nin öldürülmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. "Batı yardımıyla yapılan devirme olayının yansımaları ve bölgedeki etkileri devam etmekte olup, Libya'yı fena halde bölünmüş, Doğu Libya'nın siyasi olarak ayrılması ihtimaliyle yüz yüze, kaotik, merkezi otoriteden mahrum; militanların, aşiret kuvvetlerinin ve radikal İslamcı aktivizmin hâkim olduğu ve de komşu Kuzey Afrika ve Sahra'ya istikrarsızlık yayan bir yer haline getirmiştir" (Fuller, 2017:252).

Tunus, Mısır ve Libya'nın ardından Suriye'de yaşanan isyan hareketleri ve ayaklanmalar Arap Baharı'nı çok farklı bir noktaya taşımıştır. Suriye'deki gölge savaşının doğal sonucu, ülkede kışkırtılan mezhepsel düşmanlıktır. Çok aktörlü savaşın toplumsal zemindeki ayrıştırıcı etkisi, ülkenin hassas etnik, dinsel ve mezhepsel bileşenlerinde kendini göstermiştir. "Suriye dini açıdan çeşitlilik arz ettiği için sözde 'Suriye'nin Dostları' Esad'ı devirmeyi amaçlayan resmi 'böl ve yönet' stratejileri doğrultusunda mezhepçiliği körükledi. Sünni ağırlıklı bir ülkeyi Alevilerin yönettiğini iddia eden "ılımlı" ABD destekli isyancıların çağrısı, bir Sünni kurtuluşu çağrısı halini almıştır. Her ne kadar savaş kamuoyuna bir Sünni-Şii çatışması olarak sunulsa da DAESH gibi, El-Kaide bağlantılı Nusra Cephesi gibi sözde Sünni gruplar, hatta 'ılımlı' ÖSO Suriye'nin Sünnilerini, Şiilerini, Hıristiyanlarını ve Yahudilerini ayrımsız bir

arasında "Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi'nin Kardeşçe Lideri ve Bir Eylül Büyük Devrimi'nin Rehberi" unvanını kullanarak, resmî bir yetkisi olmadan toplam 42 yıl boyunca Libya'yı yönetmiştir.

şekilde hedef almıştır" (Muhavesh, 2017:658-659). Bu bağlamda farklı dini ve etnik topluluklara ev sahipliği yapan Suriye'nin etnik-kültürel gruplarının uğradığı bu şiddet krizin derinliğini göstermektedir.

"Suriye krizi, bütün Arap dünyasını herkes için çok ciddi içerimleri olan siyasi, stratejik ve mezhepsel fay hatları boyunca keskin bir şekilde bölmüştür" (Fuller, 2017:254). "Suriye krizi hem Ortadoğu'nun hem de Batı'nın politikalarında ciddi yansımalara sebep olmuştur. Suriye'de statükonun bozulması halk hareketiyle değişimin yaşandığı Mısır ya da Tunus'la kıyaslanmayacak kadar bölgesel etkilere sahiptir" (Taştekin, 2016:55). İsrail ile tarihsel süreçteki Golan Tepeleri sorunu, ABD'nin Suriye ile İran arasındaki yakınlıktan duyduğu endişe, Suudi Arabistan ve Katar gibi ülkelerin Suriye'ye yönelik politikaları, Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki gücünü kaybetmek istememesi, bölgedeki Hizbullah faktörü ile Suriye'nin Filistin konusundaki muhalif tavrı dikkate alındığında Suriye'deki savaşın Arap Baharı'nı yaşayan Mısır, Tunus ve Libya gibi ülkelerdeki kadar kısa sürede sonuçlanmayacağını göstermektedir. Beşar Esad'ın 28 günde iktidarını kaybeden Tunus lideri Zeynel Abidin bin Ali ile 18 günde devrilen Mısır lideri Hüsnü Mübarek gibi kısa sürede devrileceği düşünülmüş; ancak Esad yedi yıldır devam eden bölgesel ve küresel savaşta hâlâ yönetimin başında kalabilmiştir. Ayaklanmaların başında Esad'ın düşürülme düşüncesi gittikçe zayıflamıştır; ABD, Batı ve Türkiye tarafından Esad kalıcı olarak görülmeye başlanmıştır. "Ne var ki Mayıs 2012 itibariyle Suriye'ye değişim empoze etme momentumu gerilemeye başlamıştı. Esad Batı'da, İsrail'de ve hatta Türkiye'de kalıcı olarak görülmeye başlanmıştı. Daha önemlisi Esad sonrası kaosun -Türkiye, Irak, İran, Ürdün, İsrail, Lübnan gibi- komşu bölge ülkeleri için potansiyel olarak çok yıkıcı içerimleri olması bunların daha güçlü eylem şevkini kırıyordu" (Fuller, 2017:253). Bu durum söz konusu ülkeleri yeni ittifak arayışlarına sevk etmiş ve rejimlerin geleceği de bölgedeki müttefiklerle belirlenmiştir.

"1950'den beri bölgesel politikayı reformculara karşı revizyonistler fikri şekillendirse bile yeni yapıyı daha çok değişen ittifaklar, rejimler ve devlet dışı aktörlerin yükselişi ve çöküşü şekillendiriyor" (Aras, 2014:40). Hiç kuşku yok ki; gelinen noktada hem küresel güçlerin hem de bölgede etkinlik gösteren grupların kendi çıkarlarını ve güçlerini nüfuz ettirme gayretleri bölgedeki uzlaşmayı ve olası bir çözüm yolunu engellediği açıkça görülmektedir. "Esnek ittifaklar, ülkelerin bölgesel yeniden yapılanmalarına karşı alınan pozisyonlarda görünüyor. Fakat durum en iyi Suriye özelinde gözlemleniyor. Suriye'deki durumla birlikte ortaya çıkan politikalarda tüm önemli aktörlerin ilişkisi, değişen ittifaklar ve politikaların sürekli yeniden ayarlanması, oluşan dönüşümü neredeyse bir mikrokozmos olarak gözler önüne seriyor. Suudi Arabistan ve Katar Suriye'de farklı fraksiyonları desteklerken Lübnan Hizbullah'ı ve İran Esad rejimini desteklemektedir" (Aras, 2014:41-42). Tüm bu gelişmeler Arap Baharı'nın diğer Ortadoğu ülkeleri gibi Suriye'de de demokrasiyi, özgürlüğü, insan haklarını getirmeyeceğini ve ekonomik refahı sağlayamayacağını göstermektedir. Bölgede süregelen tarihi, siyasal, özellikle etnik, dinsel/mezhepsel ve ekonomik eksenli sorunların kısa vadede çözülemeyeceğine işaret etmektedir.

Fuller'e göre "Arap Baharı'nın Yemen versiyonu da, unsurlarından bazıları nötralize edilmiş, bazıları satın alınmış veya dengelenmiş, aylarca süren rejim karşıtı gösterilerle başlamıştır. Özellikle Suudi Arabistan uzun zamandır politikacılara, aşiretlere ve bölgesel unsurlara ortalığı karıştırmaları için aktardığı muazzam finansal kaynaklar sayesinde Yemen üzerinde kayda değer bir güce sahip olmuştur" (2017:255). Yemen'in "son yöneticisi Ali Abdullah Salih[9] 33 yıl başkanlık yapmış olsa da öteki devrik diktatörler kadar despotik yetkilere sahip olmamıştır. Her zaman dağınık, bireyci, kaotik bir ülke olan Yemen'in –kabilesel, bölgesel, dini ve ideolojik- birçok bölünmeleri pürüzlü güçler dengesi meydana getirmekte ve hiçbir unsurun gerçek

[9] Ali Abdullah Salih, Yemen'in yönetiminde en uzun süre kalan devlet başkanıdır (33 yıl).

anlamda dominant bir iktidar tesis etmesine izin vermemektedir. Bir hayli politize olmuş halk Salih'in yönetiminden, kök salmış yolsuzluktan ve çevresindeki kayırmacılardan usanmıştı" (Fuller, 2017:255). Yüz binlerce insanın sokaklara döküldüğü Yemen'de büyük çaplı protestolar gerçekleşmiş, protestocular ile hükümet güçleri arasında çatışmalar yaşanmıştır. Aşiret ittifaklarının da yer aldığı bu çatışma ortamında Şii-Sünni gerilimleri ile ülke kaosa sürüklenmiştir. Bir yıla yakın devam eden protesto, çatışma ve ölüm hadiselerinin ardından Körfez İşbirliği Konseyi'nin ve ABD'nin arabuluculuk çabaları sonucu gerçekleştirilen müzakerelerden sonra Başkan Salih iktidardan uzaklaştırılmıştır.

"Her bir demokratikleşme süreci eski siyasi ve toplumsal düzeni ortasından çatlatmaktadır: eski ihtilaflar ve yaralar yeniden açılmakta ve tatmin talepleri sökün etmektedir. Beklentiler ve arzular yükselmektedir. Eski kurallar ortadan kaybolmakta ve bütün taraflar kaotik yeni ortamı kendi avantajına göre şekillendirip manipüle etmek istemektedir. Kaos belki arzu edilemez doğru; fakat eski düzen de aynı derecede tehlikeli ve nihayetinde istikrarsızdı zira uzatmalı siyasal, toplumsal ve iktisadi sürtüşmelerin tedavisini sadece ertelemişti… Duygular başlangıçta kaçınılmaz olarak kabarıktır zira dâhili güçler yeni düzen içinde iktidar elde etmek için her yolu denemektedir" (Fuller, 2017:259-260).

"Mısır'dan Yemen'e, Libya'dan Suriye'ye dek tüm Arap dünyasında gelişen hareketlerin sonucunda, Arap âlemindeki diktatörlerin bazıları yıkılmıştır. Bazıları ise koltuklarını korumayı başarmıştır. Yıkılan diktatörlerin yerine demokrasi, insan hakları, özgürlük, hukuk devleti, basın hürriyeti, sivil toplum, şeffaf ve hesap verilebilir bir devlet aygıtı gelmemiştir. Yeni diktatörler gelmiştir. Arap dünyasına bilim, teknoloji, ileri sanayi kadar demokrasi, insan hakları ve özgürlüklerin de uzak olduğu bir kez daha görülmüştür. Yoksulluk, bağnazlık ve cehaletle mücadele etmede başarılı olamayan

Arap ülkeleri; ekonomik, demokratik, toplumsal, hukuksal, yönetsel, kültürel adımları atmakta da zorlanmışlardır" (Doster, 2013:56-57). Bölgedeki bu başarısızlıklar, Rusya ve İran'ın girişimleri de dikkate alındığında ABD'nin işini zorlaştırmıştır. Fulton'un da belirttiği gibi; "Arap Baharı'nı izleyen dönemlerde ABD'nin bölgedeki etkisi sınırlı kalmıştır. ABD'nin zorlama, ikna, teşvik ve işbirliğini kapsayan mevcut kapasitesi ile müdahil olma niyeti ülkeden ülkeye ve duruma göre değişmektedir"(akt. Bingöl, 2013:35). Bu bağlamda ABD kendi ulusal güvenliğini güvence altına alacak stratejiler geliştirmeye çalışmıştır.

Ortadoğu'da kökleşmiş iktidarlara karşı çıkan ayaklanmaların; bölgedeki tüm toplumların ekonomik, sosyokültürel ve politik yapılarında bir değişime sebep olduğu gibi bölgenin jeopolitik güç dengelerinde de yeni gelişmelere yol açtığı görülmektedir. "Ortadoğu, Soğuk Savaş döneminde Doğu ve Batı blokları arasındaki ideolojik rekabetin en yoğun yaşandığı bölgelerden biri olarak, Rus dış politikası açısından büyük önem arz etmekteydi. Ancak 1990'lı yıllarda, SSCB'nin dağılmasının yarattığı sancılı geçiş sürecinde siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele eden Rusya, Ortadoğu'daki etkinliğini sınırlandırmak zorunda kalmıştır" (Bagno-Moldavsky 2013, akt. Telatar, 2015:178). Soğuk Savaş yıllarından sonra Ortadoğu, Rusya'nın dış politikasında büyük bir öneme sahip olmuştur. Küresel rekabet alanına dönüşen bölgenin dinamikliği ve bölgedeki istikrarsızlıkların sonuçlarının kestirilememesi, Rusya'nın bölgeye yönelik stratejisini belirlemiştir. Tunus, Mısır, Yemen ve Bahreyn'deki ayaklanma sürecinde geri planda kalmayı tercih eden Rusya, Libya ve Suriye'de bu tutumunu sürdürmemiştir. Ortadoğu'da Rusya'nın en önemli müttefikleri olan Libya ve Suriye'nin rejimlerinin devrilmesi ve yerine Batı yanlısı liderlerin gelmesi kuşkusuz Moskova'nın bölgedeki gücünü olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle Rusya'nın bölgedeki ağırlığı özellikle NATO göçlerinin Libya'ya yönelik müdahalesiyle artmıştır. "2000'li yılların başlarından itibaren Rusya'nın Vladimir

Putin'in liderliğinde SSCB'nin dağılmasıyla kaybettiği gücünü yeniden elde etmeye yönelik iddialı bir dış politika izlemesi ve bu politikanın bir parçası olarak Ortadoğu'daki etkinliğini yeniden kazanmaya yönelik bir çaba içerisine girmesi, Arap Baharı ile yakından ilgilenmesini gerekli kılmıştır. Libya'ya karşı gerçekleştirilen askeri operasyondan sonra, Moskova, dış güçlerin desteği ile rejim değişikliklerinin yaygın bir eylem haline gelmesinden büyük rahatsızlık duymaya başlamıştır. Zira Rus yöneticilerde, bu durumun gelecekte Rusya'nın veya müttefiklerinin de içinde bulunduğu pek çok ülkede halkların ayaklanmalarını teşvik edebileceği ve Batı'nın da çıkarlarını korumak için bu ülkelere müdahale edebileceği endişesi hâkim olmuştur. Bu nedenle Moskova yönetimi, Libya'da Kaddafi rejimine karşı askeri operasyon gerçekleştirilmesinden itibaren politikasını sertleştirmiş ve Suriye ayaklanması nedeniyle Batı ile karşı karşıya gelmiştir. Suriye'de yaşanan iç savaşın sonucunun ne olacağında, rejim ile muhalifler arasındaki silahlı mücadele kadar Rusya ile Batı arasındaki siyasi mücadele de belirleyici olacaktır. Dolayısıyla Arap Baharı'nın başlangıcından itibaren Rusya'nın Ortadoğu'daki gelişmeleri yönlendirme kapasitesinin arttığını söylemek mümkündür" (Telatar, 2015:176-177).

"Bölgesel düzeyde, Suriyeli muhaliflere açık destek vererek rejimi yıkmak ve İran'ın Ortadoğu'daki nüfuzunu kırmak için büyük gayret gösteren Suudi Arabistan'ın, hem ordu üzerinden yeniden inşa etmeye çalıştığı Mısır hem de Türkiye ile yakın temasta bulunmayı temel dış politika önceliği olarak belirlediği söylenebilir" (Ataman, Akdoğan, 2013:140). Fuller'e (2017) göre, "Suudi Arabistan kendi 'ilkeli' yaklaşımını geliştirmiştir. Öncelikli olarak bölgede monarşiyi payandalayıp korumak ve -Sünni olsun Şii olsun- bölgedeki her tür devrimci ideolojik güçleri bastırmaktır" (2017:246). Suudi Arabistan, İran'ın bölgede Şiiliği yayma endişesini taşıdığından, Suriye'de Şii-Sünni gerginliğinde hem İran'a hem de Suriye'ye karşı bir politika izlemiştir.

3.2.Suriye İç Savaşının Gelişimi

Suriye, tarihi boyunca darbelerin (1949, 1954, 1962, 1963, 1966 darbeleri) ve mezhepsel çekişmelerin yaşandığı bir coğrafyadır. Nitekim ülkenin ilk Alevi kökenli devlet başkanı olan Hafız el Esad'ın İhvan-ı Müslim (Müslüman Kardeşler) ile yaşadığı gerilimler, bugün Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın yaşadıklarından farksızdır. Hafız el Esad'ın 1973'te ülkenin "laik" kimliğini vurgulamak için "İslam, cumhurbaşkanının dini ve yasamanın kaynağıdır" diyen anayasa maddesini kaldırmak istemesi, buna karşın İhvan Kardeşlerin protesto gösterileri organize etmeleri ve Hafız el Esad'ın Müslüman olmadığını iddia etmeleri için yeterli birer sebep olarak görülmüştür. Farklı bir sosyal taban üzerine inşa edilen Baas rejimine karşı söylemler Hafız el Esad'ın iktidara gelmesinden sonra mezhepsel bir karaktere dönüşmüştür ve Müslüman Kardeşler kaybettikleri zemini geri almak için Sünni çoğunluğu harekete geçirebilecek argümanlar geliştirerek Esad'ın mezhepsel kimliğine gönderme yapmışlardır. Özellikle "Müslüman bir ülkede kâfir devlet başkanı olamaz" vurgusu ve Alevi karşıtlığı Esad döneminde örgütün güttüğü siyasetin ana parametresi haline gelmiştir. Hem İhvan hem de diğer selefi-cihatçı gruplar, Alevileri "sapkın" bir mezhebin üyeleri olarak itibarsızlaştırmak için "Nusayri[10]" ismiyle nitelemişlerdir. Aleviler için "Nusayri" nitelemesi rahatsız etmese de Sünni İslam kesimlerinin bu tanıma yükledikleri "sapkınlık" yaftası ile mahkûm etme kastı sorun teşkil etmiştir. İhvan sürekli Alevileri "kâfir", "dinden çıkmış" olarak niteleyerek cihat çağrısı yapmıştır. Alevilere karşı birikmiş olan nefret 2011'de başlayan savaşta da mezhepçi yönüyle kendini göstermiştir (Taştekin, 2016).

İhvan-ı Müslimin'in eski gücünü elde etmek için devlet kademesindeki yöneticilere ve orduda önde gelen komutanlara suikastlar düzenleyerek ülkede bitmek

[10] Nusayri Aleviler, Suriye'den Türkiye'ye kadar kıyı illerinde yer alan ve bu bölgenin bir parçası olan topluluktur. Türkiye'de Hatay, Adana ve Mersin'de bulunan Aleviler kendilerini Nusayri olarak değil Arap Alevisi olarak tanımlamaktadırlar.

bilmeyen siyasi kargaşalara yol açmıştır. Suikastların ardı ardına geldiği ülkedeki durum 2011'de başlayan savaş ortamından farksızdı. "Ekim 1976'da Hama'daki garnizon komutanı Ali Haydar, Şubat 1977'de Şam Üniversitesi Rektörü Muhammed Fazıl, Haziran 1977'de füze birliklerinin komutanı Abdulhamid Ruzzuk, Mart 1978'de ünlü doktor İbrahim Naama, Ağustos 1978'de İçişleri Bakanlığı Polis Dairesi Müdürü Ahmet Halil, Nisan 1979'da Yüksek Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısı Adil Mini, Ağustos 1979'da Hafız el Esad'ın özel doktoru Muhammed Şehade Halil, Aralık 1980'de Esad'ın yakın arkadaşları arasında yer alan kalp doktoru Yusuf Sayigh ve Ulusal İlerici Cephe lideri Derviş el Zuni öldürüldü (Patrick Seale, (1989), akt., Taştekin, 2016:35-36). "Bu suikastlar 16 Haziran 1979'da Halep Topçu Okulu'nda Alevi öğrencilerin katledilmesiyle zirve yapmıştır. İhvan'la bağlantılı Yüzbaşı İbrahim Yusuf öğrencileri yemekhaneye çağırdıktan sonra arkadaşlarıyla birlikte Sünnileri ayırıp Alevileri katletti" (Taştekin, 2016:36). 1979'da ağustos ayında Alevi liderler Seyh Yusuf Sarim ve Nadir Husari'nin öldürülmeleriyle Aleviler ve Sünniler arasındaki gerginlikler iyice artmıştır. "Okul katliamından sonra rejim demir yumruğunu gösterirken Baaslı yetkililer ve Alevilere karşı saldırılar iyice tırmandı. Karakollar, askeri araçlar, kışlalar, fabrikalar hedef haline gelirken sadece Halep'te 2 yılda öldürülenlerin sayısı 300'ü buldu. Buna karşın güvenlik güçlerinin operasyonlarında da 2000'i aşkın İslamcı militan öldürüldü. Bu şiddet ortamında Hama ve Halep'te gerillalar sokaklara barikatlar kuruyor, binaları kundaklıyor ve tehditle esnafa kepenk indirtiyordu. Baas yetkilileri evlerinden alınıp ailelerinin gözü önünde öldürülüyordu" (Syria of Asad'dan akt., Taştekin, 2016:36).

"İhvan ile Baas arasındaki ayrışmanın temelinde yatan sosyal ve ekonomik faktör de yeni siyasal akımın nevi şahsına münhasır sosyalist yaklaşımıydı. Baas'ın orta ve alt tabakada hızlı yayılması, feodalizmi tehdit eden sosyalist bir anlayışının olması eski düzenin sahiplerini rahatsız etti. Ancak İhvan doğrudan çıkışını bu temelden

yapmak yerine Baas'ı dinsizlikle suçlayarak yeni bir mücadele sayfası açtı. Siyasal sistemdeki yönetici elitin kentten kırsala kayması klasik güç dengelerini etkilerken İhvan da kaybeden sınıfların körüklediği öfkenin sokaklara taşıyıcısı oldu" (Taştekin, 2016:50). 15 Mart 2011'de başlayan Suriye iç savaşının 1970-80 dönemindeki gelişmelere olan benzerliği, üzerinde durulması gereken önemli bir ayrıntıdır. Coğrafyada yaşanan çatışmalı ortamın temeli mezhepsel diyaloglar üzerinde oturtulsa da küresel ve bölgesel aktörlerin vekâlet savaşına dönüştürdükleri bu süreç sadece Suriye'nin değil bölgenin tamamının bir tehditle karşı karşıya kaldığına işaret etmektedir. Taştekin'in de belirttiği gibi "çok kesif siyasi çalkantılarla şekillenmiş bir siyasi sistemde mezhebi karakterlerin tamamen izole edildiği söylenemez; ancak her şeyi de mezhepsel aidiyetlerin belirlediğini de düşünmek de yanıltıcı"dır (2016: 28-29). "Suriye hükümetinin sert müdahaleler nedeniyle pek çok ölümden sorumlu olduğu açık olsa da bu sadece bir Suriye sorunu değildir. Suriye'ye yönelik yabancı müdahalesi, isyanın patlak vermesinden birkaç yıl önce ortaya çıktı. Wikielaks tarafından ortaya çıkarılan 2006 tarihli ABD Dışişleri Bakanlığı yazışmaları ABD'nin iç bölünmeyi kışkırtmak yoluyla Suriye hükümetini devirmeyi planladığını ve bu talimatları doğrudan doğruya Tel Aviv'den aldığını ortaya çıkardı. Sızıntılar, ABD'nin Suudi Arabistan, Katar ve hatta Mısır gibi partnerleri aracılığıyla Suriye'de Sünni-Şii bölünmesi yaratmayı, bu şekilde ülkeyi istikrarsızlaştırmayı, İran ve Hizbullah'ı zayıflatmayı amaçladığını ortaya çıkarıyor" (Muhavesh, 2017:655).

Hafız el Esad ölmeden önce siyasi varisi olarak oğlu Basil'i görmüş ve iyi yetiştirmiştir. Ancak 1994'te trafik kazası sonucu hayatını kaybeden Basil'in yerine apar topar Beşar el Esad Londra'dan getirilmiş ve devlet başkanlığı için yetiştirilmiştir. 10 Haziran 2000 yılında Hafız el Esad'ın ölmesinin ardından Baas Partisi'nin tek aday olarak belirlediği Beşar el Esad % 97 oy oranıyla babasının koltuğunu devralmıştır. Londra'da tıp eğitimi alıp göz doktoru olan Esad, iktidara geldiğinde reform talep eden

kitlenin umudu olmuştur. Ekonomide yaptığı liberal atılımlar (her ne kadar babasının kadrosunda yer alan yöneticilerin kuşkularıyla karşılaşsa da), siyasi tutukluların çoğunluğunun serbest bırakılması ve Baas rejiminin Mezze Hapishanesini kapatması, ülkede özgür tartışma ortamını yaratması, ifade özgürlüğü ile internet kullanımı noktasındaki yumuşatılan koşullar Esad döneminin ilk reformlarıdır. Baas süreci boyunca ihmal edilen Kürt halkıyla etkileşim ve Kürt şehri Haseke'nin ziyaret edilmesi ilk olarak Beşar el Esad döneminde gerçekleştirilmiştir. Ancak tüm bu gelişmeler Beşar el Esad döneminin sancılı olmasını engelleyememiştir. 2001'de muhalif kanattan Riyad Seyf ve Memun el Homsi ile Ulusal Diyalog Platformu'nun önemli isimleri Kemal Lebvani, Velid Bunni, Arif Dalile ve Hasan Sadun tutuklanmıştır. 2005'te yayımlanan Şam Deklarasyonu ile muhalif cephe reform taleplerinde önemli bir fırsat yakalamıştır. Beşar el Esad, yürürlükte 42 yıl kalan olağanüstü hal yasasını yumuşatarak, bağımsız siyasi partilerin kurulmasına izin vermiştir (Taştekin, 2016).

Suriye'nin tarımla geçinen Deraa kentinde yaşları ortalama 16 olan birkaç genç, Tunus ve Mısır'daki isyan dalgalarından etkilenerek ilk eylemlerini 6 Mart 2011'de gerçekleştirmişlerdir. Rejim karşıtı ile rejimi destekleyen gösteriler yapılmış, halkın politik düşünceleri harekete geçirilmiştir. Duvarlara rejimin yıkılmasını talep eden sloganlar yazılmış ve sonrasında bu sloganları atan gençler tutuklanmıştır. Devlet yetkilileri ile gençlerin aileleri arasında yaşanan gerginlikler sonucunda valilik binası basılmıştır. 15 Mart 2011'de binlerce kişinin sokaklara dökülmesi ile örgütsel protestolar ülke geneline yayılmıştır. "Ekmek ve özgürlük arayışı kısa sürede kanlı bir hesaplaşmaya dönüştü. Kâh güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanması ve muhaliflerin şiddete başvurması, kâh aşiretlerin kendi çocuklarını koruma adına öz savunma pozisyonu alması ve ordudan ayrılan askerlerin silahlarını düzene çevirmesi, kâh üçüncü tarafların gösterilerle yıkılmayacağını öngördükleri rejime karşı 'iç savaş' seçeneğini devreye sokup behemehâl muhalifleri silahlandırması Suriye'yi karşılıklı

korkunç suçların işlendiği kanlı bir sahneye dönüştürdü" (Taştekin, 2016:22). Ancak küresel güçler ve taraflı basın mensupları Suriye'deki protestoların barışçıl olduğunu ve silahlı bir mücadeleyi temsil etmediği yönünde açıklamalar yapmaları son derece yanıltıcıdır. "Suriye'deki yabancı selefi savaşçıların kaçırmalar, işkence ve idamlardaki varlıklarının ifşa edilmesiyle revize edilmiş emperyal bir hattı görebiliyoruz" (Anderson, 2017:286). Bu bağlamda süper güçlerin bölgedeki hegemonyaları ve bölgeye yönelik yaptırımsal politikalarıyla yakından ilintili olan politikalar bir bakımdan başarıyla uygulanmıştır. Süper güçlerin ve işbirlikçilerinin bölgeye demokrasi ve özgürlük getirme politikaları altında yatan gerçeklik ise, bölgeye egemen olma düşüncesidir. Nitekim Anthony Lake'in, "Bizim hedeflerimizin en önemlilerinden olan serbest pazarın oluşumu, kitle imha silahlanmanın yayılmasına belli sınırlar getirilmesi gibi konularda bizimle tamamen aynı düşünen ılımlı Ortadoğu devletleri kurmaktır" (Lake 1994, akt. Peköz, 2015:48), ifadesi de bu düşünceyi doğrulamaktadır. Demokrasi ve özgürlük getirme politikaları altında yatan gerçekliğin tamamen bölgeye ve bölgenin kaynaklarına egemen olma düşüncesinin yattığı görülmektedir. "Büyük Ortadoğu" yerine İsrail'in 12. Başbakanı Ehud Olmert ve ABD'nin 2005-2009 yıllarındaki Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın "Yeni Ortadoğu" tanımlamasını getirmeleri, İsrail'in Lübnan'a İngiliz-Amerikan desteğiyle yaptığı kuşatma ile aslında bu projenin Lübnan'dan başlayacağına işaretti. Nazemroaya'ya göre; "bu ilan ABD ve İsrail'in Ortadoğu'daki 'askeri yol haritasının' bir teyidiydi. Yıllardır planlama aşamasında olan bu proje Lübnan, Filistin ve Suriye'den Irak, Fars Körfezi, İran ve NATO'nun konuşlandığı Afganistan sınırlarına kadar uzanan bu istikrarsızlık, kaos ve şiddet kuşağı yaratılmasına dayanıyor. 'Yeni Ortadoğu' projesi Washington ve Tel Aviv tarafından bütün bir Ortadoğu'nun yeniden hizalandırılması ve bu şekilde 'yapıcı kaos' güçlerinin ortaya çıkarılması için Lübnan'ın basınç noktası olacağı beklentisiyle gündeme getirildi. Bölge çapında şiddet ve savaş koşulları meydana getiren bu 'yapıcı

kaos' ABD, Britanya ve İsrail'in kendi jeostratejik ihtiyaçlarına ve hedeflerine göre Ortadoğu haritasını yeniden çizmesini sağlayacak şekilde kullanılacaktır" (Nazemroaya, 2017b:35-36). Suriye iç savaşında da müttefiklerin aynı grupta yer aldığı görülmektedir. "Londra ve diğer NATO güçleri, muhalif gruplarla ve teröristlerle yatağa girerek demokratik özgürlükleri ve insan haklarını desteklediklerini iddia ediyorlar. Tabii ki gerçek ajandaları, müttefiklerin çarpık çizgilerinin de gösterdiği gibi insan hakları ya da demokratik reformlarla ilgili herhangi bir şey yapmamak. Aksine amaçları, Washington'un ve onun vekil güçlerinin Arap dünyasındaki rejim değişikliklerini düzenlemek, jeopolitik amaçlarının ötesine geçerek hammaddeyi kontrol etmektir. Irak, Afganistan, Libya ve şimdi Suriye, kalıcı savaşın küresel yol haritasında attığı adımlardan başka bir şey değildir. Rusya ve Çin ise yolun sonundaki hedeflerdir" (Chossudovsky ve Cunningham, 2017:87). ABD'nin bu hayali gerçekleştirmek için başvurduğu illegal savaşlar, terör gruplarına olan yardımlar, küresel savaşları tetikleyen siyasi ve askeri hamleler durumun ciddiyetini açıkça göstermektedir.

"Şebbiha" adıyla 1980'lerde ortaya çıkan, herhangi bir yasallığı ya da devlet desteğinin olmadığı, üst düzey kişilerin yasadışı işlerini yaptırdığı birlikte Hafız el Esad'ın kardeşi Rıfat Esad, kuzeni Nemr Esad ile yeğeni Fevvaz Esad olmasına rağmen, Hafız el Esad'ı rahatsız etmiştir. Bu birliği dağıtmaya çalışan oğul Basil başarılı olamamıştır. Hafız el Esad'ın 2000'de ölümü üzerine koltuğu devralan Beşar el Esad Şebbiha'ya karşı operasyon gerçekleştirmiş ve birliği dağıtmıştır. Ancak 2011'deki halk ayaklanmalarında Şebbiha yeniden sesini duyurmaya başlamıştır. "İsyan başladığında bu işin aktörlerinin mevzuya çok iyi hazırlandığı anlaşıldı. Suriyelilerin tamamen unuttuğu Şebbiha kavramını yeniden hatırlattılar. Çünkü 'Esad bizi öldürüyor' deselerdi çok inandırıcı olmayacaktı. Ama Şebbiha ürkütücüydü ve halk arasında panik yaratmak için elverişli bir malzemeydi. Aslında Şebbiha serseri bir mafyaydı ama siyasi olaylarla bağlantılı bir şekilde anılır oldu" (Taştekin, 2016:69-70).

Ülkede ortaya çıkan silahlı örgütlerin güvenlik güçlerine yönelik saldırıları sonucu çoğu asker yaşamını yitirmiştir. Devletin önde gelen yöneticileri ve yakınları muhalif gruplar tarafından öldürülmüştür. Bu durum gerilimi tırmandırmıştır. Eylül 2011'deki demecinde de Fransvan der Lugt bu durumu şöyle özetlemiştir: "Silahlı gruplar başından beri var. Bu muhalefet, silahlı ve hükümeti suçlamak amacıyla gaddarlığa ve şiddete başvuruyor. Hükümetin çok sayıda adamı bunlar tarafından işkenceye maruz kaldı ya da öldürüldü" (akt. Taştekin, 2016:79).

Muhalif grupların hem dünya hem de bölgesel medyada yarattığı algıyla Esad rejimi tüm katliamların sorumlusu olarak gösterilmiştir. "Humus'ta Müslüman-Hıristiyan diyalogu için çaba harcayan ve 2014'te öldürülen Hollandalı papaz Fransvan der Lugt, 13 Ocak 2012'de gözlemlerini şöyle aktarmıştı: "Başından itibaren protesto hareketleri tamamen barışçıl değildi. Başından itibaren gösterilerde yürüyen ve polise ilk ateşi açan silahlı göstericilere tanık oldum. Genelde güvenlik güçlerinin şiddeti, silahlı asilerin acımasız şiddetine bir tepkiydi" (akt. Taştekin, 2016:79).

Muhalif kanat, Suriye halkı üzerinde rejime karşı kışkırtıcı söylemini ve uygulamalarını devam ettirmiştir. Muhalif kanadı oluşturan Tunuslu, Mısırlı, Arabistanlı, Çeçenistanlı ve Katarlı savaşçıların kendi ülkelerinde olmayanı yani demokrasi ve özgürlüğü halka zulmederek ve kan dökerek getirmeyi vaat etmesi Suriye üzerinde planlanın senaryonun ciddiyetini göstermektedir. Örneğin Suriye'ye savaşmak için giden Tunuslu bir cihatçının Tunus Kanalına verdiği röportaj durumu açık bir şekilde özetlemektedir. Sünni askerleri ordudan ayrılmaya teşvik için yazılar üzerinde tahrifat yapma görevinin kendisine verildiğini anlatmıştır: "Bir seferinde cami yıkıldı, ordudaki Sünniler bundan etkilendi ve orduyu terk ettiler. Bunu bir taktik olarak tercih ettik, 'Bakın Alevi-Şiiler ne yapıyor', 'Bakın Şiiler Beşar'la' diyebilmek için… Evet cami orduyu suçlamak için yıkıldı. Bu bir taktikti. Sünni askerler ordudan ayrılıp bizim

safımıza geçsin diye. Eğer cami yıkılmadıysa yazıları 'Yalnızca Allah, Suriye ve Beşar', 'Ülkeden başka tanrı yoktur', 'Baas'tan Başka peygamber yoktur' diye tahrip ediyorduk" (akt. Taştekin, 2016:77).

"Suriye'nin jeopolitik tıkanıklığı, buna kendiliğinden yol açan Irak işgali planlarının bir parçasıdır. Amerikan basın yayın organları, Irak'tan sonraki ikinci durağın Suriye olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, Suriye'yi ABD'ye dost ülkelerden de yalıtacak, böylelikle durumdan emin olan bu ülkeler Suriye'ye yönelik kuşatmayı katmerleştirecek adımların atılmasını teşvik etmiştir. Suriye, Irak işgali ile Hariri[11]'nin öldürülmesi suçlamalarından kurtulmayı başarırken, Temmuz Savaşı'ndan da güçlü bir şekilde çıkmayı da başarmış, bunun sonucunda ABD'nin Suriye'nin yıkılmak üzere olan bir rejim olduğu şeklindeki propagandasının içi boş bir vehim olduğunu ortaya koymuştur. Washington'un ve müttefiklerinin önünde rejimi içerden çökertmekten başka bir çare kalmamıştır. Bu da birçok nedenden dolayı Suriye'deki ayaklanmanın diğer Arap devrimleriyle uzaktan yakından bir alakasının olmadığını ortaya koyan bir şeydir" (Suriye'deki Ayaklanmanın Antropolojik Bir Okuması, 2017).

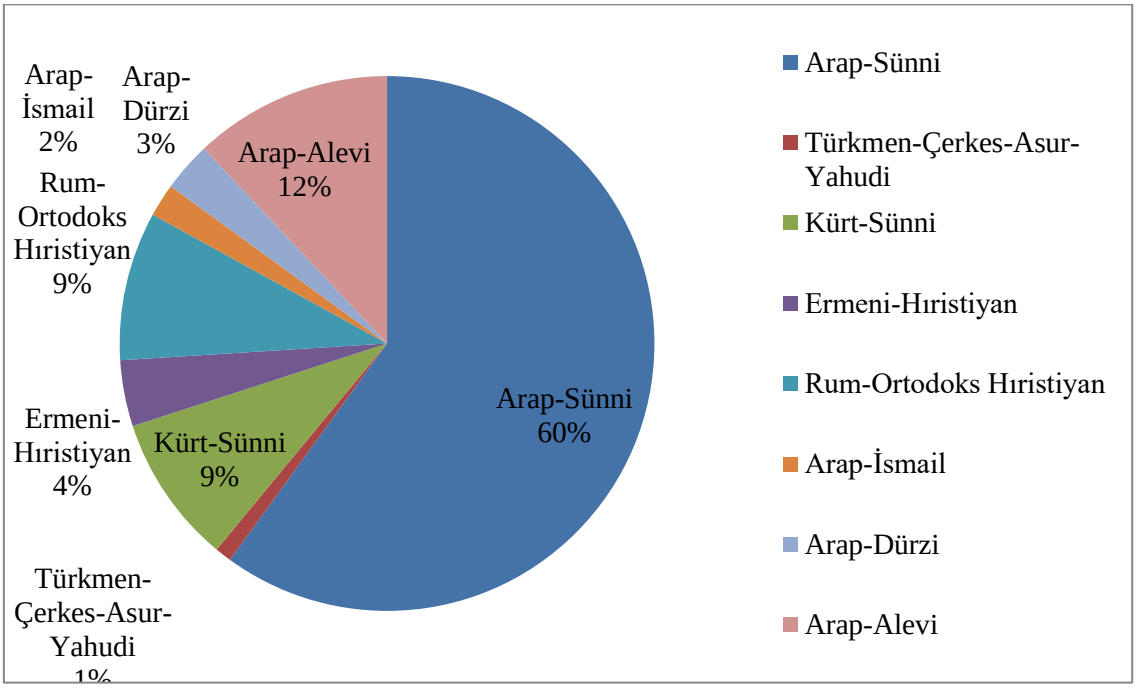
Rejime yönelik muhalefetin "Arap Baharı"nı fırsat bilerek ve Amerika'nın bölgedeki hedeflerine uygun olarak düzenlediği gösterilerin, Arap Devrimleri'nin gerçekleştiği koşullarla hiçbir ilgisi yoktur. Düzenlenen gösterilerin arkasında kimlerin bulunduğuna ilişkin belirsizlik sürse de bu protestoları bölgesel temsilciler üzerinden uygulanması Amerika'nın bölgedeki varlığını kanıtlamak için yeterli görülmektedir.

"Suriye sahip olduğu etnik, dini ve medeniyet bağlamında kendine has çoğulcu yapısıyla tarihi Bilâd'ı Şam'ın merkezidir (Grafik 6). Bölgedeki Arap yapısının baskınlığına rağmen İslami yapının rolü gayrimüslim Arapları ihtiva eden Şam'ın demografik bileşimi nedeniyle gizli bir örtü olarak kalmıştır. Ayrıca burası Arap

[11] Refik Bahaddin el-Hariri; Lübnan'da 1992-1995 ve 2000-2004 yılları arasında iki defa başbakanlık görevini yürütmüştür. 14 Şubat 2005 tarihinde Beyrut'ta suikast sonucu öldürülmüştür.

ülkeleriyle kıyaslandığında yüksek oranlarda farklı mezhepler barındırır. Bu da bölgeyi zımni kanaatlerin ve gizli düşüncelerin uzun liste oluşturduğu bir yer haline getirir ki bu düşüncelerin koşulları oluştuğunda zımniliklerin aleniliğe dökülme durumu gösterebileceğini ve patlayabileceğini kanıtlar" (Suriye'deki Ayaklanmanın Antropolojik Bir Okuması, 2017).

Grafik 6: Suriye'deki Etno-dini Gruplar

Kaynak: Kendal 2012, akt. Özgen, (2014a:510)

Suriye iç savaşının Irak'ta yaşanan gelişmelerle bağlantısının olduğu bilinen bir gerçektir. "İstikrarsızlık ve terörizm Irak'ı pençesine almıştır. Irak el-Kaidesi olarak adlandırabileceğimiz gruplar Bağdat ve diğer yerlerde terör ve şiddet dalgası yaratmaya çalışmak suretiyle Irak'ı çökmüş bir devlet kılmaya çalışırken bu Irak hükümetini düşürme yöntemi olarak kullanılmıştır. Bu terör saldırıları ABD, İngiltere, İsrail, Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye'nin Suriye'deki rejim değiştirme gündemleriyle de doğrudan ilişkilidir. Irak'taki terörist gruplar sınırı geçerek Suriye'deki isyancılarla

birleşmiş ve 'Irak ve Şam İslam Devleti' (DAESH) adını verdikleri yapıyı oluşturmuşlardır" (Nazemroaya, 2017a:21-22).

Ortadoğu, dış güçler tarafından her an patlamaya hazır bir bombaya döndürülmüştür. Bu da bölgedeki dinamizmi en iyi şekilde gösteren mezhepsel çatışmalar üzerine inşa edilmiştir. "Batı medyası, askeri bir gündemi meşrulaştırma düşüncesiyle Suriye ve İran'ı şeytanlaştırmaya devam etmektedir. Her gün Irak toplumlarının bir arada yaşayamayacağı ve çatışmanın işgalden kaynaklı bir savaş değil; Şiiler, Sünniler ve Kürtler arasındaki iç bölünme tarafından karakterize edilen bir 'iç savaş' olduğu şeklinde yanlış ve taraflı argümanlar ileri sürmektedir" (Nazemroaya, 2017b:45). Bu bağlamda Ortadoğu'da farklı mezhep ve etnik kimlikler üzerinden yaratılan ayrışmalarla bölge halkları arasındaki ötekileştirmeler sistematik hale getirilmiş ve "iç savaş" söylemiyle bölge sınırlarının yeniden dizayn edilmesi için zemin oluşturmaktadır. Arap dünyasındaki liderler de her zaman birbiriyle sürekli mezhepsel ve kimliksel çatışma halinde olan birlikteliğini yitiren halklar üzerinde kontrol mekanizmasını elinde tutarak dış güçlerin bölgedeki politikalarına hizmet etmiştir. "Etnik bölünmeler muhtelif nüfuslar arasında kafa karışıklığı yaratmakta, onları ülke içindeki sorunlarından uzaklaştırmakta ve kendi liderlerine yönelik düşmanlıklarını başka tarafa yönlendirmektedir. Böylelikle 'öteki' veya 'yabancı'ya karşı öfke veya korku, her zaman için geniş grupları ve toplumun bütün segmentlerini manipüle etmenin bir biçimi olmaktadır" (Nazemroaya, 2017c:71).

Suriye'de siviller yıllardır terörist oluşumlarla keskin nişancı tetikçiler tarafından öldürülmekte olduğu bir gerçektir. Michel Choussudovsky'nin ifadesiyle: "2011 Mart'ının ortalarından bu yana Batılı ve İsrail istihbarat aygıtları tarafından gizlice desteklenen silahlı İslami gruplar, kundaklama eylemleri de dâhil olmak üzere doğrudan devlet binalarını hedef almaktadırlar. Yeteri miktarda belgelerin bulunduğu bu

olaylarda, paralı askerlerin de içinde bulunduğu eğitimli tetikçiler ve keskin nişancılar, polis ve silahlı güçlerin yanı sıra masum siviller de öldürülmektedir. Arap Birliği denetmenlerinin de raporlarında ana hatlarıyla belirttiği gibi bu paralı askerler sivillerin öldürülmesinden sorumludurlar. Suriye hükümeti ve ona bağlı profesyonel askerler ağır bir sorumluluk taşımakla birlikte -kadın erkek, çoluk çocuk ayrımı gözetmeyen- bu terörist eylemlerin, Suriye içinde operasyonlarda bulunan "silahlı bir yapı"yı destekleme, finanse etme ve eğitmeyi ısrarla sürdüren ABD-NATO-İsrail inisiyatifinde geliştiği gerçeğinin altını çizmek önemlidir" (Choussudovsky, 2017: 86)

Mart 2011'de ülkede başlayan kaos ve çatışma sürecinde tek taraflı olarak Suriye rejiminin sorumlu olarak gösterilmesi, sürecin ve bölgede yaşanan tüm gelişmelerin yanlış değerlendirilmesine yol açar. Bu bağlamda bölgede çok silahlı gölge oyununun yaşandığı açık olarak görülmekte, sivil halkın bölgenin dışından devşirilen silahlı örgütlerin saldırılarıyla katledildiği görülmektedir. Aisling Byrbe'ye göre; "Afganistan ve Irak'taki devlet inşası girişimlerinin başarısızlığının ardından doğrudan müdahale, içereceği tüm sorumluluklarla birlikte para sıkıntısı çeken Batı ülkeleri için iyi gitmezdi. 'Kirli iş'i ötekilere bırakmak, 'iç savaş yoluyla rejim değişikliği' gerçekleştirmek daha iyiydi (Byrne, 2017:142). Tehran Times'tan Kourosh Ziabari'nin Thierry Meyssan[12] ile 29 Ekim 2012'de gerçekleştirdiği röportajda; Suriye'ye karşı savaş kararının 15 Eylül 2001'de George W. Bush tarafından alındığını, o tarihte hangi ülkelere saldırılacağının listelendiğini ifade etmiştir (Network, 2017:199).

ABD'nin bölgedeki müttefikleri olan Suudi Arabistan ve Katar'ın, Suriye'deki mevcut rejime karşı silahlı ayaklanmaları desteklemek için askeri güç göndermeyi talep etmeleri ve var olan örgütlere donanım ve eğitim desteği sağlamalarının, Suriye iç

[12]ThierryMeyssan, gazeteci kimliği yanında siyasi danışmanlık görevini yürütmektedir. Aynı zamanda Voltaire İletişim Ağı'nın kurucu başkanıdır.

savaşının sadece iç dinamizmden kaynaklanmadığını, dış eksenli müdahaleler ile küresel boyuta taşındığını ve uluslararası bir suç işlendiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Cartalucci'ye göre Suriye'deki sorun, "yabancı yatırımları ülkeye çeken ve onu yaratan, fonlayan, silahlandıran, siyasi ve taktiksel olarak onların eylemlerini destekleyen finansörlerdir. Suriye'nin problemi Wall Street ve Londra'nın dikkatini çekmeyi başarması ve kendisini küresel hegemonyanın jeopolitik beklentilerinin ortasında bulmasıdır (Cartalucci, 2017a:135). Suriye savaşının bu denli uzamasının ve küresel ölçekte derin krizler yaratmasının altında yatan temel unsurun bu finansörlerin bölgeyi geniş ölçekte jeopolitik istikrarsızlaştırma operasyonları yatmaktadır. Ayrıca Batı medyası tarafından Suriye'de gerçekleşmiş gibi gösterilen sahnelerden hareketle kamuoyunda baskın bir şekilde askeri müdahalenin gerçekleştirilmesine yönelik zemini hazırlamak Körfez ülkeleri ve Batı'nın ana gayelerinden biri olduğu da söylenebilir. Yayınlanan videolarda silahsız halka rejim güçlerinin ateş açtığı ve kimyasal silah kullandığı şeklindedir. "Tanık olduğumuz şey, yeni bir savaş kuşağıdır. Gerçekte propaganda olan şeyin kullanılmasıyla rejim değişikliği için ezici kamuoyu desteği sağlamak üzere konsensüse dayalı bilinç yaratmanın amaçlandığı bir bilgi savaşı. Rejim değişikliği için bir örtü olan bu bilgi savaşının temel bileşenlerinden biri insan hakları. Suriye'deki olaylara tek yanlı olarak yaklaşan Uluslararası Af Örgütü veya İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi kuruluşlar bilerek veya bilmeyerek Suriye'ye dönük bu bilgi savaşının entegre bir parçası olarak kullanılıyorlar (Byrne, 2017:149). Bölgedeki isyancıların işlediği suçlar, halka yönelik işkence ve cinayetler dünya basınında çok yer bulamazken, Suriye rejimine yöneltilen suçların dünya basınına hemen servis edilmesi ve Suriye'ye müdahale çağrısı en çok başvurulan yol olmuştur.

"Kendi kendini 'Suriye'nin Dostları' olarak atayanlar savaş silahları, sözler ve ideolojiyle BM Güvenlik Konseyi'nin etrafında parmak uçlarıyla yürümek ve son

girişimini Annan Misyonu[13] nun yaptığı, Suriye içi siyasal diyalog ve çatışmaya müzakereli çözüm bulma yönündeki tüm girişimlerin altını oymak için elinden geleni yaptı. Suriye'ye karşı Batı/Suudi/Katar 'kirli savaş'ı kendileri için savaşacak ve öldürecek insan bulmaya olduğu kadar, (dez)enformasyon kampanyasına da dayanıyor" (Byrne, 2017: 152). "Suud, Katar, ABD ve NATO Başkan Beşar Esad tarafından sürdürülen reform programını rayından çıkarmayı amaçlayan silahlı isyanı desteklediler. Eğer Şam'da kendileriyle daha uyumlu bir hükümet kurulmazsa büyük güçler muhtemelen bir ülkeyi daha mezhepçilik kaosunun batağına sürecekler. Tüm Irak'ta gördüğümüz budur" (Anderson, 2017:287).

Müslümanlar arasında zorlamalarla bir Şii-Sünni savaşını çıkartmak; mezhepsel çatışmalar ve etnik bölünmeler yaratır. Tam bu süreçte istenen de budur. Nazemroaya'nın belirttiği gibi "ABD'nin ve müttefiklerinin istikrarsızlaştırdığı tüm ülkeler doğal bölünme çizgilerine sahiptir ve aşiretsel, etnik, mezhepsel ve dini düşmanlık bir ülkede ateşlendiği zaman öteki ülkelere de sıçrayacaktır" (Nazemroaya, 2017d:154).

Franklin Lamb, "Amerikan, Siyonist ve Körfez İstihbarat ajanları ile bu ülkelerden özel silah tüccarlarının ve toplumda yirmiden fazla ülkenin silah temini yoluyla Suriye'deki krizden çıkar sağladığına ilişkin somut kanıtlarının olduğunu ifade etmektedir. Bu ülkelerin hükümet düzeyinde ve kara borsadan yapılan silah transferleri üzerinden siyasi ve mali kazanç sağladığını da eklemektedir. Rejim değişikliğini gerçekleştirmek için Suriye'ye silah gönderen otuzun üzerinde ülke içinden listenin üst sıralarında yer alan 24 ülkeyi şu şekilde özetlemektedir: ABD, Irak, Lübnan, İsrail, Türkiye, Katar, Suudi Arabistan, Yemen, Bahreyn, Büyük Britanya, Fransa, Kanada,

[13]Annan Misyonu; Suriye için Kofi Annan Barış Planı BM ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın, Suriye'deki çatışmaları engellemek için öne sürdükleri uluslararası yazılı bir plandır.

Belçika, Almanya, Avusturya, Brezilya, Portekiz, Polonya, Yugoslavya, Çek Cumhuriyeti (Çekya), Bulgaristan, İtalya, İspanya, Arjantin" (Lamb, 2017:205-206).

Suriye'de boy gösteren silahlı militan gruplar; Sünni, Şii, Alevi, Dürzî, Hıristiyan ve Yahudi vatandaşların bir arada yaşamalarını kendi ideolojilerine karşı bir tehdit unsuru olarak görmüş aşırı Selefi gruplar tarafından sevk edilmişlerdir. Tek amaçları Suriye'nin bütünlüğünü bozmak ve çıkarları doğrultusunda mezhep çatışmalarıyla toplumu ayrıştırmaktır. Hiç kuşku yok ki Suriye'nin hedef tahtasına konmasında en büyük etken; Batı ülkelerinin ve ABD'nin Ortadoğu'daki İsrail için stratejik bir engel olarak görülmesidir. İran'ın bölgedeki güçlü nüfuzunu yok etme arzusuyla Suriye'yi kendi yanlarına çekmek, Libya, Tunus ve Mısır'da olduğu gibi Sünni rejimle hem İran'ın Şii nüfusunu hem de Lübnan'ın Hizbullah'ını yenmek ve bölgedeki Şii gücünü kırmak için askeri operasyonlarda ortak hareket ettikleri görülmektedir. "Suriye'yi İran'dan koparmak ve Şam ile Tahran'ın oluşturduğu Direniş Bloğu'nu gevşetmek, Suriye içindeki yabancı destekli hükümet karşıtı milislerin hedeflerinden biri oldu. Şam ve Tahran arasındaki böyle bir bölünme Ortadoğu'nun stratejik dengelerini ABD ve İsrail lehine değiştirecekti. Bunun gerçekleşmemesi halinde Suriye'nin ortak tehditler karşısında İran'a herhangi türden diplomatik, siyasi, ekonomik ve askeri destek veremeyecek şekilde belinin kırılması temel bir hedef oldu. İki ülke arasında her türden sürekli işbirliğinin önlenmesi stratejik bir amaçtı. Buna İran-Irak-Suriye enerji hattının inşa edilmesini engellemek ve iki ortak arasındaki askeri paktı sonlandırmak da dâhildir" (Nazemroaya, 2017e:241).

Amer Muhsin'e göre "Körfez ülkeleri; işgalleri ve savaşları bütün Doğu'ya (Doğu Arap bölgesine) yayanlardır. Korunan bir sınıra ve kutsal güvenliğe inanan ve 'yasaklaşmış' siyasetleri olanlar. İç savaşı önce kışkırtıp teşvik ediyor sonra bir futbol maçı izler gibi coşkuyla izliyorlar" (Muhsin, 2017:221). Ancak unutulmaması gereken

bir nokta vardır. “Bugün İsrail’in isyancıları silahlandırma ve Suriye’yi yıkma vizyonunu (Washington’dan gelen onayla) emniyete alma misyonu üstlenen Fars Körfezi İşbirliği Konseyi ([F] KİK) 2003’te bütünüyle Suriye’nin korunmasından yanaydı. Washington’a ‘Suriye’ye yönelik tehdidin durması gerektiğini düşünüyoruz. Suriye’nin bir savaş istediğini veya durumu tırmandırmak gerektiğini düşünmüyoruz. Suriye güvenliğinin her türlü ihlalini reddediyoruz’ demişti” (Sepahpour-Ulrich, 2017:283). Ancak günümüzde yaşanan gelişmeler karşısında bu tutumun tamamen değiştiği görülmektedir. Suriye’nin parçalanması ve İsrail’in yararına yönelik senaryolar ön plana çıkmıştır.

“Suriye, 2010 sonbaharında ortaya çıkan ve CIA tarafından sınırlandırılan, Wikileaks adıyla bilinen belge yığınlarında işaretleri görülen bir istikrarsızlaştırma dalgasının kurbanı. Bu belgelerde Tunus, Mısır, Libya gibi ülkelerin rejimlerinin yanı sıra IMF ve NATO’nun hedefinde olan Arjantin, Rusya, İtalya, Irak, Afganistan ve diğerleri hakkında tonlarca skandal ve aşağılayıcı materyal ortaya çıkmıştı. Ancak önde gelen emperyalist basın organları tarafından büyük bir hevesle yayınlanan bu ifşalardan hiçbir önemli İngiliz, Amerikalı veya İsrailli politikacı hiçbir biçimde zarar görmemişti” (Tarpley, 2017:235).

“ABD ve müttefikleri geri çekilen hükümet karşıtı milisleri askeri olarak desteklemeye çalıştığı gibi şimdi çatışmada zayıflayan hükümet karşıtı güçlerin yerine devletlerin Suriye’ye karşı baskı yapmaya başladığı yeni bir çatışma yaratmaya çalışıyorlar. Bir başka değişle azalan iç basıncın yerini alacak şekilde dış basınç uygulanıyor. İsrail askerlerinin ve Mossad güvenlik servisinin Suriye’ye girmesi ve beraberinde İsrail’in, Lübnan’ın hava sahasının yasadığı şekilde kullanılması yoluyla Cemraya kasabasındaki askeri araştırma tesisine arka arkaya düzenlediği hava saldırıları

İsrail'in Suriye'yi istikrarsızlaştırmadaki rolünü belirginleştiriyor" (Nazemroaya, 2017f:295).

Suriye'de rejimin halka kimyasal silah kullandığına yönelik çeşitli senaryolar, iddialar ve videolar yayınlanmaktadır. Ancak BM temsilcilerinin Suriye'de inceleme yaptıkları sırada yasaklı olan kimyasal silahların veya gazların rejim tarafından kullanılmasının ne kadar doğru ya da gerçekçi olabileceği ayrıca ele alınmalıdır. Hiç kuşku yok ki dönemin ABD başkanı Obama'nın Suriye'ye askeri müdahalede "kırmızı çizgi" olarak belirlediği kimyasal silah saldırılarıyla meşruluk kazandırmak ilk hedeftir. İsrail, Fransa, İngiltere, Katar ve Suudi Arabistan gibi müttefikleriyle her defasında Suriye'ye yönelik müdahaleyi gerçekleştirmek için kimyasal saldırı ve ölüm haberleriyle zemin aranmıştır. Ancak her ülke haber ajansının ölüm sayılarındaki değişkenliği ve yaklaşımı yaşanan olaylarda birçok şüpheyi yaratmaktadır. Barrett (2017), "Şu ana kadar Suriye'de gerçekleşen en sofistike ve büyük ölçekli saldırıların – sığınak yıkan mega bombalamalar ve diğerleri- hepsinin, el-Kaideci isyancılara yardım etmek için tasarlanan İsrail saldırıları olduğu unutulmamalıdır. İsrail yığınla zehirli gaza sahiptir ve büyük ölçekli terörist saldırılar gerçekleştirip Arap düşmanlarını suçlama becerisini kanıtlamıştır" (2017:346) şeklinde bir uyarıda bulunmaktadır.

21 Ağustos 2013'te Suriye'nin başkenti Şam'ın tarım bölgesindeki Guta'nın doğusunda yaşanan ve yaklaşık 1500 kişinin de ölümüyle sonuçlanan kimyasal saldırının Esad rejimi tarafından gerçekleştirildiğine yönelik hiçbir somut kanıt bulunamamıştır. Ancak ABD'nin söylemi tıpkı Irak işgalindeki söylemlerle bölgeye yönelik gerçekleştirilecek askeri operasyonlara meşruluk kazandırmaktır. Tony Cartalucci, 9 Eylül 2013'teki yazısında rejime yönelik bir komplonun olduğuna işaret etmektedir. "Saldırıyı kimin gerçekleştirdiğine dair kanıt bulunmazken açık olan şey Batılı çıkar gruplarının Irak saldırısına ve on yıl süren işgale giden süreçte söylenen ve

gerçek olmadığı kanıtlanmış yalanlar ile 2011'de Libya saldırısını meşrulaştırmak için yapılan benzer fabrikasyonları çağrıştıracak şekilde kasten temelsiz bir iddia attıklarıdır. Açık olan bir diğer şey Suudi Arabistan ve Katar'la aynı hizada duran ve el-Kaide'ye tabi olan mezhepçi aşırı grupları doğrudan finanse etmek, silahlandırmak ve malzeme temin etmek yoluyla Suriye hükümetini yıkmayı ve komşu Lübnan ile İran'ı istikrarsızlaştırmayı hedefleyen, belgelenmiş bir komplodur. Bu komplo 2007 gibi erken bir dönemde Bush yönetimi altında başlamış ve Obama yönetimi üzerinden devam etmiştir" (Cartalucci, 2017b:364).

Rejim tarafından gerçekleştirildiğine yönelik herhangi bir somut dayanağı olmayan bu kimyasal silah saldırılarının sadece çekilen videolar üzerinden rejime mal edilmesi ve toplumlar üzerinde dramatik etkiyi yaratmak amacıyla yayınlanması uluslararası hukuka göre ağır bir suçtur. ABD, İngiltere ve Fransa hükümetleri tarafından bu saldırılar sonucunda hayatlarını kaybeden kişi sayılarındaki tutarsızlık, ölenlerin sadece çocuk ve savaşacak yaştaki erkeklerden oluşması rejim üzerindeki komployu daha da güçlendirmektedir. Ayrıca önemli oranda tahliye edilen bu bölgede sayıca fazla çocuğun olması ayrı bir muammadır.

"Guta'daki kimyasal saldırılardan önce Suriye'deki hükümet karşıtı güçler, Suriye ordusu karşısında birbiri ardınca büyük yenilgiler alıyordu. Suriye'ye karşı içerideki basınç azalınca dışarıdaki basınç yükselişe geçti. İsrail'in Suriye'ye düzenlediği hava saldırıları ve Türkiye sınırında gerçekleşen olaylar ve tehditler Suriye ordusunun kazanma ivmesini sonlandırmayı amaçlıyordu. İsrail'in ve Türkiye'nin girişimlerinin amacı Suriye'deki güç dengesini ve savaş momentumunun yönünü değiştirmekti. Bunu Suriye ordusunda ve hükümetinde korkuya yol açarak onları psikolojik olarak zayıflatmak ve farklı tarafa yönlendirmek diğer taraftan da hükümet

karşıtı milisleri saldırılarını yoğunlaştırmaları için motive ve teşvik etmek yoluyla yapmayı amaçlıyordu" (Nazemroaya, 2017g:424).

"Medya ile siyasetin 'diktatörlüğe karşı demokrasi'ye ve Suriye'deki gittikçe ağırlaşan 'insani kriz'i giderme amaçlı 'koruma sorumluluğu' temelinde uluslararası topluma yapılan müdahale çağrılarına odaklanması, gerçekte dünya kamuoyunun dikkatini gerçek amaçtan yani İsrail'in güvenliğinin korunması amacından uzaklaştırma amaçlıydı" (Nasser, 2017:431). Nasser 16 Ekim 2013'teki makalesinde, ABD ve İsrail'in Suriye üzerinde iki plan yürüttüklerini ifade etmektedir: A Planı "büyük ödül" olarak; Suriye'deki rejimin değişmesi ve yerine daha az tehdide sahip, İsrail ile barış antlaşmaları yapacak bir rejimin kurulmasıydı; ancak bu plan başarısız olmuştur. B Planı "daha küçük ödül" ise Suriye'nin kimyasal silahlardan arındırılması ve böylelikle İsrail'in devasa nükleer, kimyasal ve biyolojik kitle imha silahları cephanesi karşısındaki temel stratejik savunma caydırıcılığından yoksun bırakılmasıydı. Sonuç olarak B Planı başarılı olmuştur (Nasser, 2017: 431).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Araştırmanın Temel Bulguları

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da başlayan ayaklanma ve gösterilerin en şiddetli şekilde yaşandığı ve etkilerinin küresel ölçekte hissedildiği Suriye iç savaşı; hem Türkiye'de hem komşu ülkelerde ciddi problemlere yol açmıştır. Savaş öncesinde yaklaşık 22.4 milyon nüfusa sahip olan Suriye'den 15 Mart 2011'de başlayan göç dalgaları yüksek boyutlara ulaşmıştır. BMMYK/Türkiye Hükümeti verilerine göre dünyada toplam kayıtlı Suriyeli mülteci sayısının 5.640.221 olduğu belirtilmektedir (BMMYK, 2018). BMMYK verilerine göre 6.6 milyon kişinin de ülke içinde daha güvenli bir yaşam alanı bulması için yer değiştirdiği tespit edilmiştir (BMMYK, 2018). Bu bağlamda veriler baz alındığında kayıtlı olan Suriyeli mültecilerin ne kadarının, hangi ülkelere dağılım gösterdiği araştırmanın önemi açısından bilinmesi gerekmektedir.

Tablo 1: Ülkelere Göre Kayıtlı Suriyeli Mülteci Sayısı

Ülke Adı	**Kaynak**	**Veri Tarihi**	**Yüzde (%)**	**Kayıtlı Nüfus**
Türkiye	BMMYK/Türkiye Hükümeti	4 Ekim 2018	% 63,4	3,577.752
Lübnan	BMMYK	31 Temmuz 2018	% 17,3	976,002
Ürdün	BMMYK	9 Ekim 2018	% 11,9	671,919
Irak	BMMYK	30 Eylül 2018	% 4,4	250,184
Mısır	BMMYK	31 Ağustos 2018	% 2,3	131,019
Diğer (Afrika Ülk.)	BMMYK	15 Mart 2018	% 0,6	33,545

Kaynak: BMMYK: https://data2.unhcr.org/ api/population/ get?widget_id= 74027&sv _id= 4&population_collection (09.10.2018).

Tablo 1'den da anlaşıldığı üzere Suriyeli mültecilerin yaklaşık % 63,4'lük payı Türkiye'ye sığınmıştır. Bu durumun anlamı, Suriye iç savaşının yarattığı ağır faturalardan birinin de Türkiye'ye yüklendiğidir. Türkiye'deki 3.577.752 mültecinin 178.747'si kamp alanlarında, 3.399.005'i de geçici barınma merkezleri dışında yaşamaktadır (BMMYK, 2018). Barınma merkezleri ilk etapta sınır illerinde kurulmuştur; ancak zamanla mültecilerin bu kamp alanlarını terk ederek Türkiye'nin çoğu iline dağıldıkları görülmektedir. Türkiye'nin 10 ilinde 19 farklı barınma merkezi bulunmaktadır. Bu barınma merkezi ve içinde barınan mülteci sayısı tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

İl	Geçici Barınma Merkezi	Geçici Barınma Merkezindeki Mülteci Sayısı	İl Barınma Merkezlerindeki Toplam Mülteci Sayısı	İldeki Toplam Mülteci Sayısı	İl Nüfusundaki Yüzdesi %
Şanlıurfa	Ceylanpınar	17.391	66.098	469.029	% 23.62
	Akçakale	22.222			
	Harran	9.748			
	Suruç	16.737			
Adana	Sarıçam	26.750	26.750	226.733	% 10.23
Kilis	Öncüpınar	10.038	24.580	126.284	% 92.64
	Elbeyli	14.542			
K.Maraş	Merkez	17.147	17.147	79.481	% 7.05
	Altınözü	8.245			

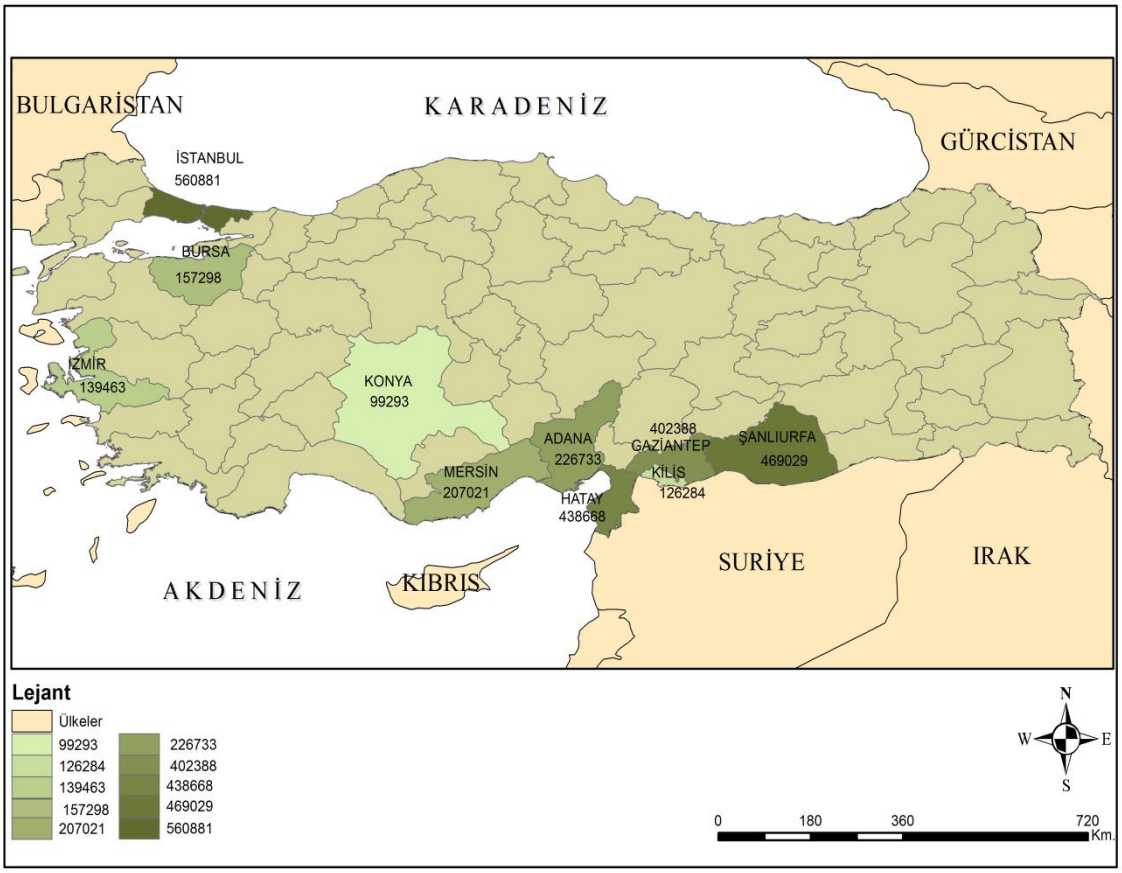
Hatay	Yayladağı	4.362	17.176	438.668	% 27.85
	Apaydın	4.569			
Osmaniye	Cevdetiye	14.177	14.177	47.905	% 9.08
Malatya	Beydağı	9.063	9.063	27.767	% 3.53
Gaziantep	İslahiye	0	3.756	402.388	% 20.06
	Karkamış	0			
	Nizip 1	0			
	Nizip 2	3.756			
Mardin	Midyat	0	0	91.520	% 11.30
Adıyaman	Merkez	0	0	28.779	% 4.68

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri (2018b) yazar tarafından kullanılarak tablolaştırılmıştır http:// www. goc. gov.tr/ icerik6/ gecici-koruma 363 3784 713 icerik (05.10.2018).

İstatistiki veriler dikkate alındığında geçici barınma merkezlerinde kalan mülteci sayısı ile ildeki kayıtlı mülteci sayısı arasındaki fark net olarak görülmektedir (Tablo 2). Fakat resmi kayıtların dışında var olan mültecileri de hesaba katmak gerekmektedir. Bu durumda toplamda 4-4.5 milyona yakın mültecinin Türkiye'de barındığı tahmin edilmektedir. Kentlerde bulunan mültecilerin çoğunlukla kendi imkânlarıyla yaşadığı; bununla beraber kentlere de birtakım yükler bindirdiği söylenebilir. Altyapı, eğitim, sağlık, barınma, beslenme gibi temel hizmetlerin karşılanması noktasında önemli sorumluluklara alan açmaktadır.

Harita 3'te görüldüğü gibi mültecilerin çoğunlukla sınıra yakın illerde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca 'Geçici Koruma Kapsamı'nda bulunan Suriyelilerin en fazla olduğu il 560.881 kişiyle İstanbul'dur. Mültecilerin en az yer aldığı iller ise Bayburt (32), Artvin (43) ve Tunceli (50)'dir (GİGM, 2018c).

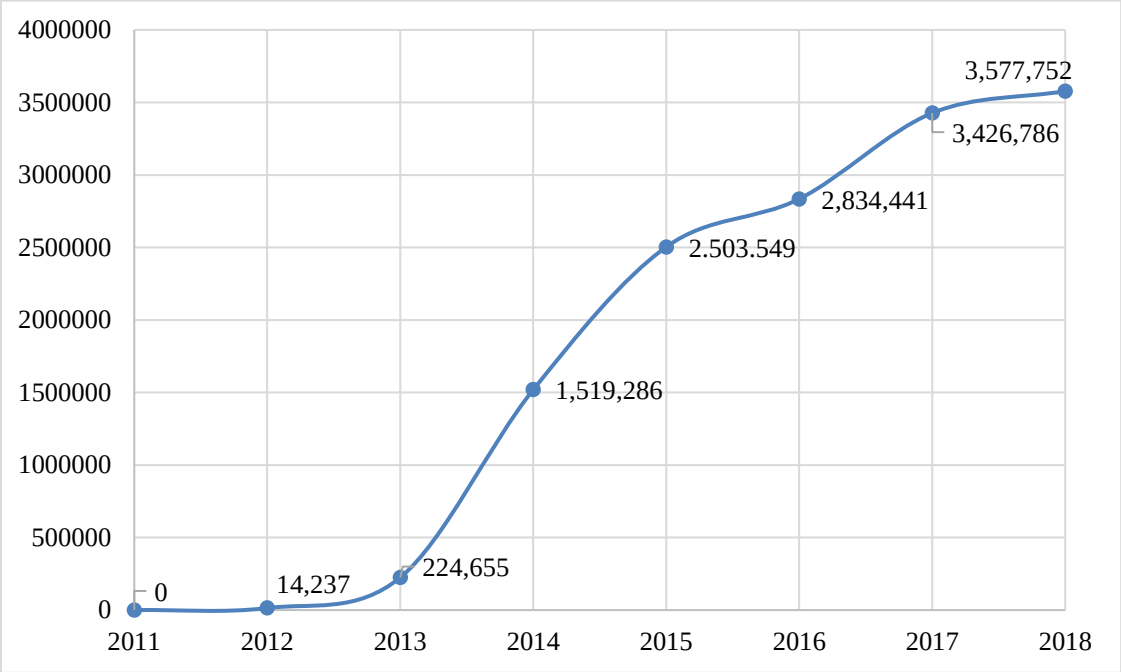
Harita 3: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Mültecilerin (İlk 10 İl) İllere Göre Dağılımı

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Verileri (2018c): http:// www. goc.gov.tr/ icerik6/ gecici-koruma_363_378_4713_ icerik (05.10.2018)

T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü verilerine göre; 2011'den bu yana Suriye uyruklu olup Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı alan kişi sayısı 55 bin 583 kişiye ulaşmıştır. Bunlardan 25 bini 0-18 yaş grubunda yer almaktadır (Cumhuriyet, 12.07.2018)

Grafik 7: Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Nüfusu

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç Dairesi Genel Müdürlüğü Verileri (2018a): http:// www.goc.gov.tr/ icerik6/ gecici - koruma_ 363_ 378_ 4713_ icerik (05.10.2018).

Türkiye'ye gelen mülteci akını yakın tarihimizde yaşanan en büyük göç dalgası olarak kabul edilebilir. Türkiye'ye, Suriye'de başlayan iç savaşla birlikte toplu halde ilk nüfus hareketi, 252 kişilik grubun Hatay'ın Yayladağı ilçesinde bulunan Cilvegözü sınır kapısından geçişiyle olmuştur. Sınır komşumuz Suriye'de "Arap Baharı" ile başlayan krizin şiddeti ve etkileri büyüdükçe insanların daha güvenli bölgelerde yaşam alanı bulma arzuları artmıştır. Savaş uzadıkça ve savaşa müdahil olan gruplar değiştikçe, yıllar içindeki mülteci sayıları da artış göstermiştir (Grafik 7).

Çatışmaların başladığı 2011'den 2018 yılına kadar mülteci akınındaki artış kesintisiz devam etmiştir ve ilerleyen yıllarda daha da artması beklenmektedir. Türkiye'nin uyguladığı "açık kapı politikası" ile hem rejimi bir tehdit olarak gören kitleler hem de Suriye krizinin büyük bir kaosa dönüşmesinde önemli bir unsur teşkil eden DAESH (Irak Şam İslam Devleti)'in ve ÖSO (Özgür Suriye Ordusu)'nun

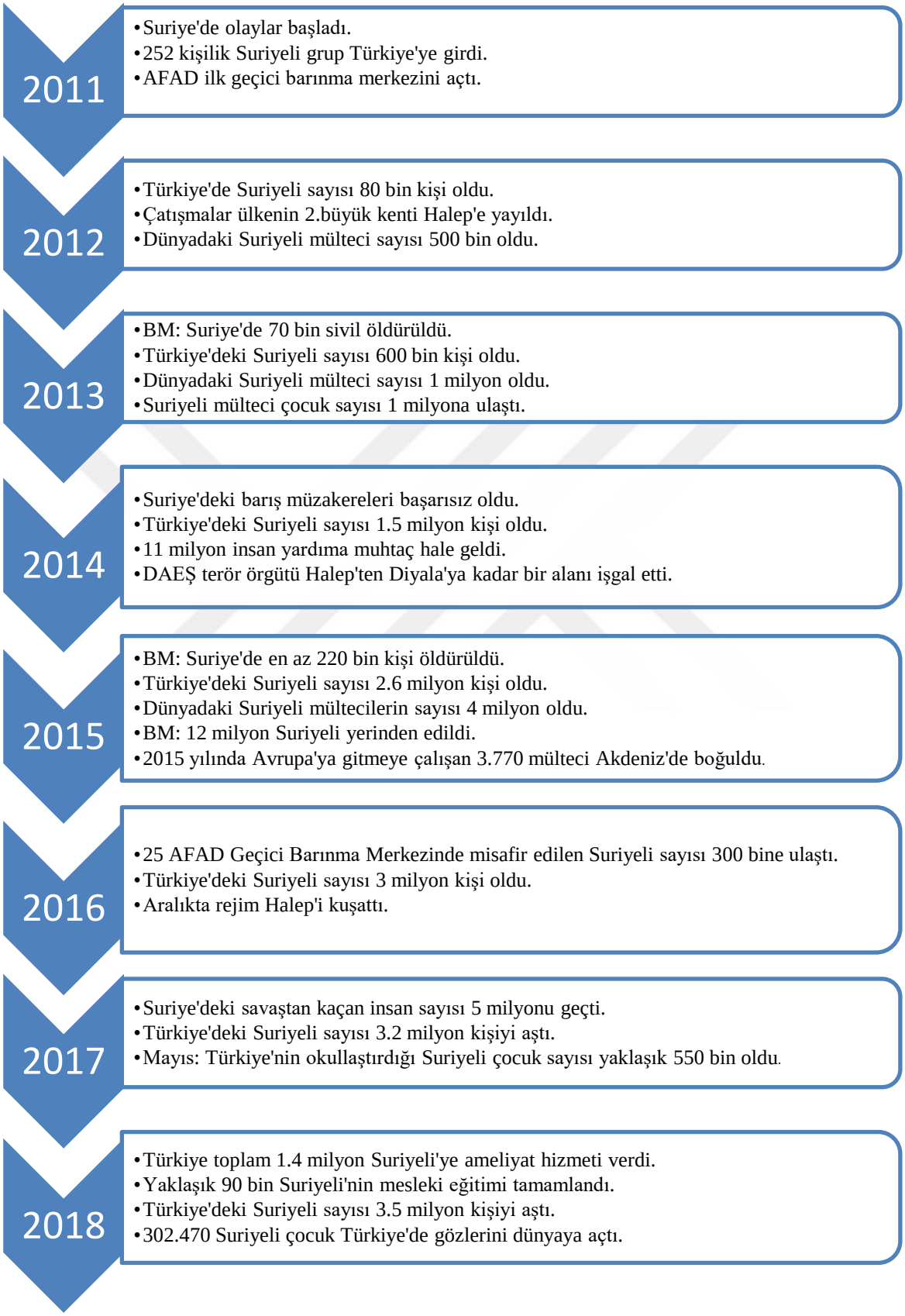
müdahalelerinden kaçan gruplar Türkiye'nin farklı illerine sığınmışlardır. Ancak bu izlenen politika sonucunda ülkede ciddi siyasal, güvenlik, toplumsal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır. İnsani boyutuyla ele alındığında uluslararası arenada takdir edilen bu anlayış Türkiye'ye büyük yükümlülükler yaratmış; ancak büyük riskleri de beraberinde getirmiştir.

Suriye'deki gösteri ve çatışmaların Arap Baharı'nın estiği diğer ülkeler kadar kısa sürede sonuçlanacağı tahmin edilmiş; ancak küresel güçlerin ve bölgesel aktörlerin sürece ortak olacağı öngörülememiştir. Durum beklenilenin aksine sonu tahmin edilmeyecek bir evreye dönüşmüştür.

"Geçici" olarak kabul edilen Suriyelilerin varlığı artan şiddet nedeniyle "kalıcı" lığa dönüşmektedir. Böylesine uluslararası düzeyde büyük problemlere yol açan krizlerin kısa sürede sonuçlanmasını beklemek de oldukça güçtür. Bu nedenle göç eden kitlelerin tekrar göçtükleri veya yerinden edildikleri bölgelere geri dönmeleri zordur.

Sürecin başında, Türkiye'de toplumun gösterdiği iyi niyet ve kabulün her zaman bu şekilde sürmeyeceği bazı kentlerde gerçekleşen eylem ve protestolardan nereye evirileceği tahmin edilebilir. Dolayısıyla Suriye iç savaşından kaçan kitlenin % 63,4'ünün Türkiye'de ikamet ettiği dikkate alındığında sosyo-kültürel çatışmaların ve olası gerilimlerin önlenmesi adına uzun vadede birtakım düzenlemelerin planlanması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü bazı ilçelere gelen mülteci sayısının, o ilçedeki yerel nüfusu aştığı görülmektedir. Hatay'ın Reyhanlı ilçesi buna en iyi örneklerden biridir.

Tablo 3: Suriye İç Savaşının Yıllara Göre Bilançosu

Kaynak: AFAD (2018) verileri yazar tarafından tablolaştırılmıştır. https:// www.afad.gov.tr/tr/ 2372/ Afet-Raporu-Suriye (08.07.2018)

Yıllara göre savaşın bilançosu (Tablo 3) değerlendirildiğinde krizin sadece Suriye'nin iç meselesi olmadığı, yarattığı travmalarla ve uluslararası problemlerle küresel bir hadiseye dönüştüğü görülmektedir. Çatışmalar nedeniyle ölüm oranlarının gittikçe arttığı, buna karşın mültecilerin doğum oranlarının da önemli değerlere ulaştığı görülmektedir.

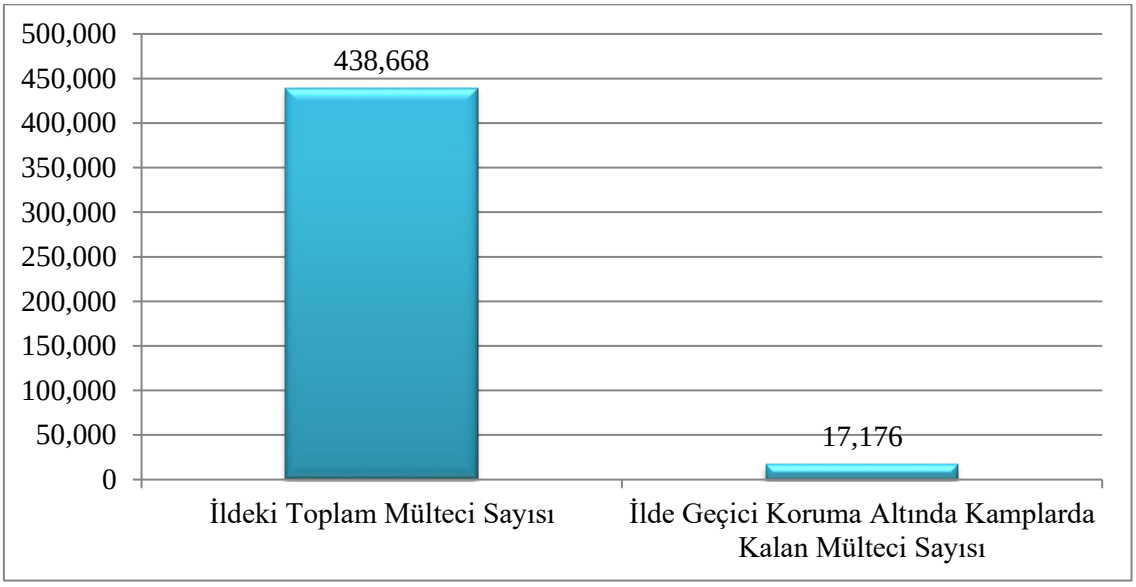
4.1. Suriye İç Savaşında Yaşanan Göçlerin Sosyo-Mekânsal Yansımaları

Savaş ortamındaki kaos ve çatışmalardan kaçan mülteciler, ölüm riskini azaltmak ve güvenli bir gelecek kurmak umuduyla ülkelerini terk ederek çeşitli ülkelere sığınmışlardır. Hiç kuşkusuz en büyük mülteci barındırma potansiyeliyle Türkiye bu alanlardan biridir. Suriye ile Türkiye arasındaki 911 km'lik kara sınırının varlığı ve son zamanlarda iki ülke arasında oluşan gelişmeler göçün yoğun bir şekilde gerçekleşmesinde önemli bir paya sahip olmuştur. Bu bağlamda yaşanan göç dalgalarının daha çok Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin batısı ve Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda yer alan illeri etkilediği görülmüştür. Ancak zamanla yoğun göçlerle birlikte Türkiye'nin diğer önemli illeri de mülteci akınına uğramıştır. Sürece her ülke gibi Türkiye de hazırlıksız yakalanmıştır. Savaşın ilk yıllarında resmi kayıtların ve koordine çalışmalarının olmayışı nedeniyle mülteciler çeşitli kent merkezlerine akın etmiştir. Sınır illeri olan Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Kilis gibi illere yerleşmişlerdir. Dolayısıyla bu kitlesel göç hareketleri, illerin sosyo-kültürel yaşamına ve üretim mekânlarına etki etmiş, yerel halkın da algı ve tutumlarında birtakım yansımalar oluşturmuştur.

Suriye iç savaşından etkilenen iller içinde Hatay büyük bir öneme sahiptir. Bu önem iki şekilde ifade edilebilir: Birincisi Hatay'ın sahip olduğu stratejik konum ve Suriye ile olan kültürel-tarihsel yakınlığı, ikincisi de birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, çeşitli kültürlerin ve dinlerin barış içinde yaşadığı bir kimliğe sahip olmasıdır.

Tarihsel anlamda Hatay, Suriye ile sadece günümüzde yaşanan savaş kriziyle değil, savaş öncesindeki dönemlerde de birtakım krizler içerisinde bulunduğu ve dolayısıyla yaşanan krizin tüm boyutları, Hatay toplumunda yoğun bir etki ve duyumsamaya neden olduğu görülmektedir. Resmi sayılara göre 2011'den bu yana Hatay ilinin çeşitli ilçelerine toplamda 438.668 mülteci geçici koruma kapsamı altına alınmıştır (Grafik 8).

Grafik 8: Hatay İlindeki Mülteci Sayıları

Kaynak: T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Verileri (2018d): http:// www.goc.gov.tr/ icerik 6/ gecici - koruma_363_378_4713_icerik (05.10.2018).

Hatay'a bağlı ilçelerin bu mülteci akınlarından etkilenme dereceleri elbette farklı demografik ve sosyopolitik nedenlere bağlı olarak değişecektir. Bu durum, heterojen bir toplumsal yapıya sahip olan Antakya'da; farklı etnik, mezhep ve din gruplarının barış içinde yaşamlarını idame etmelerini etkileyecektir. Antakya'da Arap Alevileri, Arap Sünniler, Türk Sünniler, Arap Hıristiyanlar bir arada bulunmaktadır. Bu nedenle Suriye iç savaşında dillendirilen mezhepsel retorik buradaki toplumları tedirgin etmiş, gelen mültecilere yönelik tutumlarda belirgin bir mesafeli duruş ve hatta kaygıların yaşanmasına neden olmuştur. Sürecin kaygıyla izlendiği Antakya'da özellikle Arap

Alevi toplumunun derin kavgı içinde oldukları saha çalışmalarındaki görüşme ve gözlemlerle de tespit edilmiştir. Bu nedenle Suriye iç savaşının farklı etnik kimlik ve aidiyet gruplarında ne gibi yansımalara sebebiyet verdiğini tespit etmek amacıyla Antakya'da bulunan farklı demografik kimliksel gruplara, araştırmanın amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanan yapılandırılmamış açık uçlu sorularla görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yardımıyla mültecilerin kente yönelik sosyo-mekânsal etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Bu etkiler ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve güvenlik olmak üzere dört temel bağlam üzerinden yürütülmüştür.

4.1.1. Ekonomik Etkiler

Suriye savaşı, Antakya ekonomisinde bir daralmaya yol açmasının yanında toplumun yaşam standartlarında da ciddi yansımalar oluşturmuştur. Bu bağlamda savaşın ticaret, turizm, tarım, istihdam sektörlerinde yarattığı problemler ve sonuçlar alt başlıklar altında ele alınmaya çalışılmıştır.

4.1.1.1.Ticaret

İkili ilişkilerde önemli gelişmelerin yaşandığı on iki yıllık (1998–2011 arası) süreç gerginlikler nedeniyle geride kalmıştır. Türkiye hükümeti, Suriye'ye karşı çeşitli yaptırımlarda bulunmuş ve iki ülke arasındaki ticari faaliyetler durma noktasına gelmiştir. Bu durum hem iki ülke hem de yöre ekonomisinde ciddi olumsuzluklar yaratmış, toplumun çeşitli kesimleri tarafından yaşanan sürece tepkilerin de büyümesine yol açmıştır. Hatay, stratejik konumu sayesinde Ortadoğu'ya açılan kapıdır ve Antakya ekonomisi için önemli getirilere sahiptir. Ancak sınır güvenliğinin ortadan kalkması ve iki ülke arasındaki gerilimlerin artması sonucunda ithalat-ihracat değerlerinde ciddi düşüşler ve önemli durgunluk evreleri yaşanmıştır. Antakyalı vatandaşların önemli bir geçim kaynağı olan taşımacılık sektörü durma noktasına gelmiş, çoğu tır şirketi de iflas ettiğini açıklamıştır. Bu nedenle kentte işsizlik sorunu ortaya çıkmış ve halkın

ekonomik yaşamında birtakım olumsuzluklar belirmiştir. Ayrıca mülteciler tarafından kaçakçılığa dayalı bir pazar ekonomisinin oluşturulduğu ve bunun sonucunda da haksız rekabetin yarattığı bunalımlar birçok kişi tarafından dillendirilmiştir. Antakyalı katılımcının ifadesiyle:

> *" Ekonomik durum ne yazık ki kötüye gitmektedir. Hiç kimse halinden memnun değil. Ticaret durma noktasına gelmiştir. Tır şirketlerine bakın çoğunlukla iflas etmiş ya da tırlarını boş bir araziye park etmiştir. Eskiden her ay binlerce tır Suriye'ye gidip gelirdi; ancak şu an öyle değil. Ne yazık ki savaş ekonomisi oluşturulmuştur. Bunu da başkaları yürütmektedir. Antakyalılar için bir kazanç oluşturmamaktadır. Kaçakçılık ekonomisi de diyebiliriz. Bir yolunu bulup Suriye'den getirdikleri ürünleri burada kendi pazarlarına sunuyorlar. Hatta diğer işletmeler de fazla kazanç sağlamak için onların getirdikleri ürünü ucuza alıp satışa sunmaktadır. Olan yine bizim halka oluyor. Hatay'dan Suriye'ye yönelik ticaret hacmi çok yüksekti. Buradan narenciye ürünleri, sebze meyve giderdi. Oradan da tahıl ürünleri, kuru bakliyat gelirdi. Esnaf da işletmeler de kazanç sağlar, ekonomik ilişkiler yolunda giderdi. Ancak şu an mümkün olmamaktadır."* sürece ilişkin durum izah edilmektedir (K1, E, 55 yaşında, Lise mezunu, Türk Sünni).

Antakyalı bir diğer katılımcı özellikle tır şirketlerinin küresel ölçekteki konumuna ve sonrasında yaşananlarla beraber gelinen noktaya vurgu yapmaktadır. Ticaret ve taşımacılığın doğrudan etkilendiğine, sınır kapılarındaki canlılığında son bulduğuna dikkat çekilmiştir. Türkiye'de İstanbul'dan sonra Hatay önemli lojistik

firmalara sahip olsa da şirketlerin alternatif güzergâhlarının bulamamasından dolayı sıkıntılarının önemli boyutlara ulaştığını belirtmiştir:

> *" Hatay Ortadoğu'ya açılan önemli bir ticari ve kültürel mekândır. Ancak böylesine etkilerinin derin hissedildiği bir kriz hatırlamıyorum. İşim gereği ticari yönüyle, taşımacılık sektörüyle ilgili bilgiler vermek istiyorum. Sanayi sektöründen tutun nakliye, turizm faaliyetlerine, tarıma, ihracat şirketlerine kadar bu krizin etkilerinin hissedilmediği bir sektör kalmadı. Örneğin kredi çekip "tır şirketlerini" büyütmeye çalışanlar bu olayların başlamasıyla derin bir kriz yaşadılar. İşler durunca kazanç da gitti, ödemeler gecikti. Tırlar zararına satıldı, şirketler kapandı. Arap ülkeleriyle ticari faaliyet yürüten çoğu tüccar da battı. Doğrudan Suriye, Lübnan, Irak, Ürdün'e sebze meyve ve sanayi maddesi gönderen tüccarlar vardı. Sınırlar kapandıktan sonra özellikle Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapıları büyük krizler oluştu."*
> (K5, E, 55 yaşında, Üniversite mezunu, Türk Sünni).

Bir başka katılımcı da aynı sorunsalı şu ifadelerle dile getirmiştir:

> *"Yaklaşık 15 senemi yurtdışında Arabistan'da geçirdim. Cilvegözü sınır kapısından binlerce tır, gıda ve meyve ürünlerini Ürdün, Bahreyn, Suriye ve Arabistan'a taşırdı. Arabistan'da özellikle Türkiye'den gelen ürünlere çok talep olurdu. Şimdi ise artık yurtdışına çıkmıyorum. Esnafım, sebze-meyve, baharat ürünleri sattığım dükkânım var gördüğünüz gibi ve bu dükkândan kazanç sağlamaya çalışıyorum; ancak onların işletmeleri dururken artık baharat işinden kazanç sağlamak çok zor. Tır şirketleri büyük bir darbe yedi,*

eniştemin 4 tane tırı vardı onları sattı o da battı." (K7, E, 50 yaşında, Ortaokul mezunu, Arap Alevi'si).

Sınır ticareti Antakya halkı için hayati öneme sahiptir. Sınıra dayalı ticaretin durduğu, iki toplum arasındaki alışveriş faaliyetlerinin gerginlikler nedeniyle son bulduğu, esnafın kepenk kapattığına dair serzenişler sıklıkla ifade edilmiştir. Uzun Çarşı esnafı eskisi gibi satış yapamamaktan yakınmaktadır. Bu bağlamda turizme dayalı ticaretin de büyük oranda durduğu katılımcının demeçleriyle de teyit edilmiştir:

" Suriye iç savaşının ekonomik yönü Hatay'a ve Türkiye'ye olumsuz yansıdı. Sınırlar açıkken ticaret koşulları çok elverişliydi. Ancak sınırdaki çatışmalar ve iki ülke arasındaki gerilimler artınca ticaret koşulları kayboldu. Başka bir sorun Uzun Çarşı'da bir esnafım, gördüğünüz gibi satış yok. Savaş öncesinde Arap ülkelerinin çoğundan Uzun Çarşı'ya hem ziyaret hem de ticaret amaçlı çok turist gelirdi. Buradan çok da iyi alışveriş yaparlardı. Arabistanlı, Lübnanlı, Suriyeli, Ürdünlü esnaf da gelip buradan ürün alıp giderdi. Ancak hem sınırdaki çatışmalar hem de bölgedeki krizden dolayı bu durum değişti." (K2, E, 42 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

Antakya'da önemli bir getirisi olan bavul ticaretinin eskisi gibi yapılamadığı ve bu durumdan ticaretle uğraşan çoğu kesimin etkilendiğine dair söylemler mevcuttur. Antakyalıların ifade ettiği bir başka durum da mültecilerin Reyhanlı halkıyla ortak yakıt taşımacılığını yapmalarıdır. Onlar Reyhanlı halkı kadar kendilerini şanslı görmemektedirler. Bir diğer katılımcının sözleri de şu şekildedir:

" Ben bavul ticaretinden bahsedeyim size. Yaklaşık 2 milyar $ bavul ticareti yapılmaktaydı. Bu miktar Hatay'daki her kesime dağılırdı. Esnaf, tüccar herkes içindi. Abimle Suriye'ye günlük ticaret

gerçekleştirirdik, çok da iyi kazanç sağlardık. Şeker, çay, pirinç, hurma, çikolata, tatlı çeşitleri alıp buradaki esnafa pazarlardık. Suriye'den de gelip alışveriş yapan çok olurdu. Karşılıklı bir kazancımız vardı anlayacağınız. Şimdi işsizim, çünkü Suriye'ye gidemiyoruz. Sınırdan geçmek ölümü göze almakla eşdeğer. Reyhanlı'dakiler bunu çok rahat yapıyor; çünkü mültecilerle ortak iş yapıyor karşı tarafı kendi toprağı gibi biliyor artık. Özellikle güçlü aileler yakıt taşımacılığı yapıyor, ticareti iyi gidiyor onların. Bizim şansımız yok." (K3, K, 37 yaşında, Ortaokul mezunu, Arap Sünni).

Suriye ile yaşanan gerginliklerin ve bölgedeki çatışmaların, dış ticaret hacmimize de önemli oranda yansımaları olduğu söylenebilir. Bu durumun özellikle sınır illerinde hissedildiği, karşılıklı iki ülkenin de yatırımlarında ciddi aksaklıklara yol açtığı ifade edilmiştir. Antakyalı katılımcı:

" Ortadoğu'da Arap ülkeleriyle olan ilişkilerimizde 2002 yılından itibaren bir iyileşme söz konusuydu. Özellikle Suriye ile ticari ve kültürel ilişkilerimiz 2011'e kadar çok önemli bir ivme kazanmıştı. Herhangi bir olumsuzluk yoktu, her şey de iyi gidiyordu aslında. Hem ülkemize hem de kentimize önemli ekonomik yansımaları oldu. Ancak muhaliflerin ayaklanması ve olayların silahlı hale gelmesi sonucu Suriye'ye yönelik politikamızda önemli bir değişim yaşandı. İki ülke arasındaki ticari hayat durma noktasına geldi. Belki de en çok etkilenen iller sınır illeriydi. Suriye'ye yakınlığı nedeniyle Kilis, Gaziantep, Hatay ekonomileri ciddi yaralar aldı. Esnafın kepenk kapatmasından, tır şirketlerinin iflasından, işsiz kalan ailelerden bunu görmemiz mümkündür. Türkiye Suriye'ye karşı birtakım yaptırımlar

uyguladı. Bu durum Türkiye ekonomisi için de büyük bir sorun teşkil etti. 2.5 milyar $'a ulaşan bir dış ticaret hacmimiz vardı. Ülkemizin de Suriye'de turizme, gıda ve tekstile yönelik ciddi yatırımları vardı, ancak o yatırımlar yarıda kaldı." (K4, K, 54 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Hıristiyan).

Antakya'da savaşla beraber ekonomik yapının el değiştirdiğine yönelik söylemler mevcuttur. Savaş öncesinde Alevi toplumunun ekonomik yapıyı elinde bulundurduğu, savaş sonrasında ise bu fırsatı Sünni çoğunluğa kaptırdığı ifade edilmektedir. Katılımcı:

" Antakya'da ekonomi savaşla beraber el değiştirdi. Eskiden genellikle Alevilerin elinde olan ekonomik güç şimdi Sünnilerin eline geçti. Olaya şu açıdan bakılınca daha iyi anlaşılır. Muhaliflerin ve göç edenlerin çoğu Sünni'dir. Sınırlar ellerine geçince tüm kaynakları mezhep kardeşlerine aktardılar. 10'a 100 kazanç sağladılar. Aleviler elindeki bavul ticaretini bile kaybettiler. Cihatçı grupların elindeki ürünler Sünnilere yaradı. Örneğin bir Suriyeli, 75. yıl Bulvarı ve Sanayi Bölgesi'nde tüm dükkânlara malzeme dağıtıyor. Gayri resmi bir dükkân, ancak herhangi bir engelleme yok, vergi de ödemiyor. Bizim esnaf da vergisini ödesin, borç bataklığında yüzsün. Bu durumdan kim memnun kalır?" (K6, E, 48 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

4.1.1.2.Turizm

"Ortadoğu'da ve özellikle Suriye'de savaşın neden olduğu yıkım ve can kayıplarının hiç şüphesiz bölge sınırlarını aşacak türden çeşitli olumsuzluklara alan açtığı bir gerçektir. Başta Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere, Akdeniz ve hatta

neredeyse Türkiye'nin hemen her yerinde Suriye (iç) savaşının olumsuz yansımaları olmuştur. Hiç kuşku yok ki kaos ve çatışma bölgelerindeki olumsuzluklar ve insan hayatını tehdit eden gelişmeler, turizm aktivitelerine doğrudan yansıyan sonuçlar üretmekte, hem maddi hem de manevi olumsuzluklara doğrudan veya dolaylı bir şekilde alan açmaktadır" (Özgen ve Reyhanoğulları, 2017:254). Ortadoğu'da süregelen kaos ve çatışmalar, turizmin gelişmesi önündeki en büyük engeller olarak sayılabilir. "Siyasi istikrarın tam anlamıyla yerleşmediği kanısı bölgeye yönelik turizm talebini ani ve hızlı biçimde etkileyebilir. Böyle durumlarda çoğunlukla turistler alternatif destinasyonlara yönelmektedir (Isaac 2010, akt. Kervankıran ve Çuhadar, 2014: 4002). Bu durum bölgedeki savaş nedeniyle Antakya'ya yansımıştır.

Antakya; tarihi ve kültürel değerleri kadar, doğal kaynakları, zengin mutfak kültürü ve farklı dinden ve inançtan toplumların huzur içinde yaşamlarını idame ettirdikleri; cami, kilise ve havranın aynı ortamda bulunduğu dünyadaki önemli inanç turizm merkezlerinden biridir. Anadolu'nun ilk camisi olma özelliğini taşıyan Habib-i Neccar Camii, üç büyük dinden biri olarak kabul edilen Hıristiyanlığın bir din olarak şekillendiği ve Hıristiyan toplumunun hem ortaya çıktığı hem de Hıristiyan adının ilk geçtiği yer olan St. Pierre (Aziz Petrus) Kilisesi, Musevi cemiyeti için önemli bir ibadet alanı olan Antakya Musevi Sinagogu Antakya'ya turizm yönünden başka bir anlam kazandırmaktadır.

"Eski Antakya Evleri" olarak nitelenen Antakya'nın eski dar sokakları ve tarihi binaları da ziyaretçiler tarafından çok merak edilmektedir. Özellikle yurtdışından ve yurtiçinden her turistin uğrak alanlarından birisidir. Ancak komşu ülkede yaşanan ve yedinci yılını geride bırakan iç savaş Antakya turizmini olumsuz etkilemiştir. Hem işletmecilerin hem de turizm sektörüyle bağlantılı kazanç sağlayan toplumun ekonomik yapılarında, komşu ülkede yaşanan çatışmalı ve kaos ortamının derin etkileri

hissedilmektedir. Sınır yakınlığı nedeniyle savaşın derin bir şekilde hissedildiği ilçede, hem basında çıkan haberler hem de bir anda kendini Antakya'da bulan mültecilerin varlığı tedirginlik yaratmış, bu durum da Antakya'nın turizm potansiyelini olumsuz etkilemiştir.

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın istatistiki verilerine göre 2009-2017 yılları arasında hem Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayılarında hem de Türkiye'ye gelen Suriyeli ziyaretçi sayılarında önemli dalgalanmalar görülmektedir. Tablo 4'te görüldüğü gibi bu durumun yaşanmasında kuşkusuz Ortadoğu'da yaşanan Arap Baharı ile bölgedeki politik ve askeri harekâtlar etkili olmuştur. Ayrıca Türkiye'nin de bölgeye ve özellikle Suriye yönetimine karşı politik tutumu ve eylemlerinin etkisinden de bahsetmek mümkündür.

Hatay ilinin Suriye'ye sınır komşusu olması nedeniyle çatışma ortamından kaçan veya başka nedenlerle göç eden kitlelerin kente olan akını bölgesel ve ulusal çapta krizler yaratmıştır. Bu durum da Antakya'nın turizm potansiyeline olumsuz yansımıştır. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayılarındaki değişimde, ülkemizde yaşanan birkaç hadisenin etkili olduğu açıktır. Çünkü herhangi bir bölgedeki siyasi çalkantılar, savaş hadiseleri ya da terör eylemleri hem ulusal hem de uluslararası turizm destinasyonunu tercih etme durumlarını doğrudan etkilemektedir. Her şeyden önce tüketici can güvenliğini güvence altına almaya çalışır. Bu bağlamda "Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde 11 Mayıs 2013'te gerçekleşen terör saldırısıyla birlikte, yöreye yönelik turizm yönelimlerinin önemli ölçüde sekteye uğradığı ve bu bağlamda turizm eksenli faaliyetlerde önemli düşüşlere neden olduğu belirlenmiştir" (Özgen, Reyhanoğulları, 2017:255). Ayrıca 24 Kasım 2015'te Rus Hava Kuvvetlerine ait savaş uçağının Türkiye'nin hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle düşürülmesi iki ülke arasında ciddi gerginliklere yol açmıştır. Rusya'nın Türkiye'ye yönelik yaptırımları nedeniyle Rus

turistlerde önemli bir azalma olmuştur, bu durumun doğal sonucu olarak turizm sektöründe ciddi ekonomik kayıplar yaşanmıştır.

Tablo 4: Yıllara Göre Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Sayısı ile Türkiye'ye Gelen Suriyeli Ziyaretçilerin Sayısı (2009-2017)

Yıllar	Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin sayısı	Türkiye'ye gelen Suriyeli ziyaretçilerin sayısı	Hatay iline gelen Suriyeli ziyaretçi sayısı
2009	27.077.144	509.679	251.014
2010	28.632.204	899.494	469.333
2011	31.456.076	974.054	425.818
2012	31.782.832	730.039	321.977
2013	34.910.098	1.252.826	----------
2014	36.837.900	1.176.490	----------
2015	36.244.632	847.275	----------
2016	25.352.213	291.754	----------
2017	32.410.034	404.203	----------

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri (2017a): http:// yigm. kulturturizm. gov.tr/ TR-201114/ yillik - bultenler.html (21.08.2017).

Türkiye'nin günümüzde 3.577.752 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yaptığı ve Türkiye'ye gelen Suriyeli turistlerin mülteci sayısından ayrı tutulup tutulmadığı dikkat edilmesi gereken temel bir husustur. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatikleri verilerinde Hatay'a gelen Suriyeli ziyaretçi sayısı 2009'dan 2014'e kadar verilmiştir. Çünkü çatışma ve kaos ortamının seyrine bağlı olarak Hatay sınır kapılarının açık tutulmasıyla giriş-çıkışların hesaplanması mümkün olmamıştır.

Tablo 5: Tesislere Giriş Sayısı ve Tesislerin Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (Antakya-Hatay Yabancı-Yerli Turist Toplamı)

	Tesise Giriş Sayısı		Doluluk Oranları (%)	
Yıllar	**Antakya**	**Hatay**	**Antakya**	**Hatay**
2009	45.926	73.722	21.36	18.05
2010	61.134	143.080	23.75	21.52
2011	74.321	145.139	29.29	24.92
2012	69.752	138.311	28.73	22.69
2013	79.388	179.093	29.99	24.72
2014	59.977	154.636	29.29	24.16
2015	42.646	145.576	21.43	20.43
2016	39.431	142.628	18.92	19.17
2017	142.624	352.546	41.92	33.33

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama İstatistikleri (2017b): http:// yigm. kulturturizm.gov.tr/ TR-201122/ belediye - belgeli-tesis konaklama - istatistikleri. html (21.08.2017).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın istatistiki verilerine göre (Tablo 5); Hatay iline gelen turistlerin neredeyse yarısını Antakya ilçesine gelenler oluşturmaktadır. Bu veriler baz alındığında aslında turizm sektörünün Antakya ve Hatay ekonomisi için nasıl bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bölgede yaşanan çatışmalardan ve korku atmosferinden, yıllar içinde gelen turist sayısında dalgalanmaların yaşandığı görülmektedir. Özellikle 2014-2016 yılları arasındaki ciddi düşüş dikkat çekmektedir. Tesislerdeki konaklama değerlerinin de sığınma sürecinde olan kitlenin mi yoksa turizm amaçlı gelen turistlerin mi olduğu da ayrıca bilinmesi gerekmektedir. Suriye iç savaşı birçok olumsuzluğa yol açmış, sınır illerinde kültürel ve doğal kaynaklara yönelik

turizm talebini hem Hatay hem de Antakya özelinde önemli oranda düşürmüştür. Yerel halkla yapılan görüşmeler de durumu özetler niteliktedir. Antakyalı katılımcıya (K8) göre yaşanan savaştan ve göç dalgasından kaynaklı turizm sektöründe bir duraklama yaşanmıştır. Farklı kimlik ve kültürel değerlere sahip Antakya'nın eskisi gibi turist ağırlamadığı ve otel sahiplerinin de eskisi gibi kazanç sağlamadığı ifade edilmiştir. Katılımcının ifadesi şu şekildedir:

> *" Savaş ekonomik yapıda tarımı, gıda, tekstil ve sanayi sektörünü etkilediği gibi turizmi de önemli oranda etkiledi. Bilindiği üzere Antakya kozmopolit bir yerdir. En eski yerleşim alanlarından bir merkezdir. Çoğu medeniyetin izlerini taşımaktadır. Bundan dolayı her millet de kendi kültürüne ait tarihi ve kültürel eserleri, mekânları görmek ve ziyaret etmek için Hatay'a gelmekteydi. Çoğu da Antakya merkezindeki otellerde konaklardı. Gelenlerin büyük bir kısmı Batı ve Arap ülkelerinden olurdu. Turistler grup halinde gelirdi, hatta yoğunluk nedeniyle rezervasyonlarını bir ay öncesinden alırdık. Günübirlik ziyaretler çoktu. Vize uygulaması kalktıktan sonra çok iyi çalışma koşulları oluşmuştu. Buradan giden vatandaşlar olduğu gibi Suriye'den de çok gelen olurdu. Ama şimdi o günlerden eser yok. İşlerimiz çok düştü. Oteldeki doluluk oranı düşük oluyor genelde. Anlayacağınız eski tat yok artık."* (K8, K, 59 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Alevi).

Antakya'da turizm sektöründeki bir başka katılımcı yaşanan sürece ilişkin benzer ifadeler kullanmıştır:

> *" Ben daha çok turizme odaklı bir esnafım. Takı, toka, süs eşyası ve ipek kumaştan yapılmış eşarp, atkı satıyorum. Turistler tarafından çok*

da rağbet görüyordu. Ancak savaş koşulları diğer sektörlerde olduğu gibi bizi de etkiledi. Ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar çekiyoruz. Çünkü bankadan ev satın almak için kredi çekmiştim, birkaç yıl önce işlerim yolunda gidiyordu. Yabancılar iyi kazanç sağlıyordu. Ne yazık ki yerli turistler o kazancı sağlamıyor." (K9, K, 37 yaşında, Lise Mezunu, Türk Sünni).

4.1.1.3.Tarım

Hatay, sahip olduğu klimatik özellikler sayesinde yılda birden fazla ürün hasadı yapabilen ve bu ürünleri hem Avrupa hem Ortadoğu ülkelerine ihraç edebilen bir coğrafi lokasyonda yer almaktadır. Ekonomik yapı sanayi ürünlerinin yanı sıra tarımsal ürünlerle de çeşitlenmektedir. Ancak bu fırsatlara rağmen 2011 öncesindeki ekonomik canlılığa ulaşmak pek mümkün değildir. Savaşla beraber yaşanan gerginlikler nedeniyle Hatay üzerinden Ortadoğu'ya ürün gönderilememektedir. Tıbbî malzemeler ve yardım kuruluşlarının gönderdiği tırlar dışında sınır kapılarından ticaret amaçlı geçişler yapılmamaktadır. Bu durum tarımsal faaliyetlerle uğraşan yerel halkta birtakım huzursuzluklar yaratmış, halkın ekonomik kazançlarına darbe düşürmüştür. Görüşmeye iştirak eden katılımcılar; savaş öncesinde ürünlerinin genellikle ihracatçılar tarafından alındığını, ürünlerini iç piyasaya göre de daha yüksek bir kazançla satabildiklerini ifade etmişlerdir. Buna ek olarak ürünün mevcut durumda iç piyasada isteneni verememesi, tarlaların boş bırakılmasına yol açmıştır. Katılımcı (K1) bu durumu şöyle özetlemektedir:

"Çiftçiler büyük zarar gördü. Çünkü eskiden ihraç ettikleri ürünler artık ellerinde kalıyor. Bu ürünler sadece Suriye'ye gitmiyordu, Suriye kilit noktaydı. Diğer Arap ülkelerinin çoğuna pazarlanıyordu. Ancak kavşak konumdaki komşu ülke ile koşullar bu durumdayken çiftçi de

büyük kayıp vermiştir. Ürettiği ürün elinde kalacak diye tarla boş bırakılıyor. İç ticaret de istenileni vermiyor, tarladan zararına ürün satılıyor." (K1, E, 55 yaşında, Lise Mezunu, Türk Sünni).

Bir diğer Antakyalı (K10) katılımcı ihraç edilemeyen ürünlerin komisyoncular aracılığıyla satışa sunulduğunu; ancak beklenilen getiriyi vermediğini ve masrafları karşılamadığını ifade etmektedir:

" Suriye ile Türkiye arasında tarımsal ürünlere dayalı iyi bir ticaret vardı. Özellikle narenciye ürünleri çok önemlidir. Babam bahçedeki tüm ürünleri buradaki tüccarlara satardı. Tüccarlar da tırlarla Arap ülkelerine gönderirlerdi. Özellikle Suriye tarafından iyi alıcılar bulurdu. Eskiden aldıkları fiyatın yarısını bu zamanda vermiyorlar. Tüccarlara satabildiğimizi satıyoruz, geri kalanı da marketlere ya da sebze meyve halinde komisyonculara adımıza satmaları için bırakıyoruz. Komisyoncular da kendi payına düşeni alınca yüzdelik olarak, çok ucuzdan malı satmış oluyoruz. İlacı, suyu her şey bir kenarda dursun, bu yorgunluğa değmez." (K10, K, 33 yaşında, Lise Mezunu, Arap Sünni).

4.1.1.4.İşsizlik

Günümüz koşullarında işsizlik en önemli meselelerin başında gelmektedir. İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve aile üyelerinin geleceklerini güvence altına alabilmeleri için iktisadi faaliyetlerin içinde sürekli bulunmaları gerekmektedir. Bu nedenle herhangi bir vatandaşın işinden olması ya da iş bulamaması durumunda aile üyeleri arasında gerilmelere, hatta ailelerin dağılmasına yol açabilmektedir. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan toplu göçler, göç edilen bölgedeki toplumu her zaman tedirgin etmiştir. Çünkü hem rekabet ortamı

oluşacak hem de işgücü arzı artacaktır. Bunun doğal bir sonucu da halkın bir kısmı işinden olacaktır. Antakya'da inşaat, tarım, terzilik, kunduracılık, fırıncılık, baharatçılık gibi iş kollarının çoğunda iş bulmak mümkündür. Özellikle hizmet sektöründe lokanta, otel gibi yerlerde çalışan önemli bir kitle mevcuttur. Ancak ekonomik anlamda eski kazancı bulamayan ve daralmaya giden çoğu işletme çalışanlarının işlerine son vermiştir, bunun doğal sonucu olarak da yaşam şartları zorlaşmıştır. Antakyalı (K11) katılımcının demeci de bu durumu açıklar niteliktedir:

> *"Bu restoranda garsonum. Yaklaşık 12 senedir çalışıyorum. İş koşullarımız tamamen değişti. Yani buraya gelen müşteri profilinden durumu anlarsınız. Özellikle Antakya'nın tarihi yerlerini gezmek amacıyla gelenlerin memnuniyeti ve kente olan hayranlığı eskisi gibi değil. Eski müşterilerin çoğu gelmiyor. Çünkü sürecin başında hangi tarafa çıksanız mülteciler vardı, bunu mültecileri dışlamak için söylemiyorum. Sokaklarda dilenenler, kaldırımda yatanlar, otogarda bekleme salonlarında olanlar bir sürü örneği vardı. Bıyıksız, uzun sakallı tiplerle küçük Suriye gibiyiz. Suriye'den, Lübnan'dan çok müşteri gelirdi. Elit bir kesimdi. Özellikle vizeler kalktığında iş koşullarımız çok iyi oldu. Ancak çatışmalı süreç başlayınca işler tersine döndü. Buradan çok kişi ekmek yiyordu. Bulaşıkçılardan tutun aşçılara kadar. Ancak işçi kısıtlaması oldu. Birkaç arkadaşımız ayrıldı, işsiz kaldı. Vergi, gider çok olunca bunlar oluyor ne yazık ki. Umarım bu durum sona erer, eski ilişkilerimize döneriz."* (K11, E, 39 yaşında, Lise Mezunu, Arap Sünni).

Düşük ücretle çalışan mülteciler ucuz işgücü piyasası oluşturmuş özellikle işverenler açısından fırsata çevrilecek bir durum doğmuştur. Daha önce 1000-1500

liraya yapılan bir iş artık 500-600 liraya yaptırılmaktadır. İşveren açısından olumlu karşılanan bu durum, yerel halk tarafından şiddetle eleştirilmektedir. İnşaat, tarım, sanayi sektörlerinde yerel halkın işini kaybettiği, yarı ücrete çalışan mültecilerin de bu sektörlerde daha çok tercih edildiği ifade edilmektir. Mültecilerin; yaşam zorlukları ve ekonomik sıkıntıları nedeniyle yerel halkın aldığı ücretin yarısına yakın bir ücretle aynı işi yaptıkları ve bu nedenle de işverenler tarafından tercih edildikleri katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Antakyalı (K12) bir katılımcıya göre;

> *" Suriyeli akınıyla kentte önemli bir oranda işsizlik sorunu oluştu. Şu an Antakya'da hangi sektöre el uzatsanız çalışan olarak Suriyeli bulabilirsiniz. Bu durum yerel halkın işini kaybetmesi sonucunu doğurdu. Nedeni çok basit, ucuz işgücü oluştu. İşveren için iyi bir durum; çünkü kâr oranını arttırmaktadır. Mülteci için de durum öyledir, yaşamını sürdürebileceği kazancı elde etmeye çalışıyor. Ancak yerel halk için aynısını söyleyemeyiz. İşverenlerin çoğu yerel halk yerine mültecileri tercih ediyor ve mültecilere işini ucuza yaptırabiliyor."* (K12, E, 32 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Alevi).

Bir diğer Antakyalı katılımcı da mültecilerin yarattıkları ucuz işgücünden yakınmaktadır:

> *"Eşim eskiden inşaat işinde çalışıyordu. Suriyeliler çok ucuza çalıştıkları için işinden oldu. Sabah 8'den akşam 18.00'e kadar güneşin altında 30-40 liralık yevmiye için çalışılır mı? Yani ucuz işgücü yaratıldı. Gerçi Suriyeliler de artık kurnaz olmaya başladı o ayrı mesele. Her işi yapıyorlar. Elektrik, su tesisatı, tarımda günlük işçi, inşaatta, fırında, kahvede her yerde onlar var. Onlara iş*

veriliyor, çünkü işleri ucuza oluyor." (K13, K, 45 yaşında, İlkokul Mezunu, Arap Alevi).

4.1.1.5.Ev Kiraları

Suriye'de çatışmaların şiddetlenmesiyle yoğun göç dalgaları meydana geldi. Gittikçe sayıları artan mülteci gruplarını taşıyabilecek barınma merkezlerinin yetersizliği nedeniyle bu kitleler kentteki evlere yönelmişlerdir. Ev sahipleri de büyük bir memnuniyetle yardım etmiş ve barınma imkânlarını sunmuşlardır. Çünkü boş evleri olanlar için bu durum ek bir kazanç oluşturmuştur. Yani bir bakımdan gelir fırsatı yaratmıştır. Ev sahipleri hem gelen kitlelere yardım etmek hem de kazanç sağlamak adına evlerini kiraya vermişlerdir. Ancak bu durum sürece bağlı olarak yerel halk açısından ciddi bir mağduriyete dönüşmüştür. Artan kira değerleri karşısında orta gelirli aileler olumsuz etkilenmiştir. Artan kirayı ödemeyi kabul etmemeleri durumunda ev sahipleri tarafından evden çıkarılma tehdidiyle karşı karşıya kalmışlardır. Antakyalı katılımcının (K2) ifadesi şu şekildedir:

"Mültecilerin yerel halkla ortak yaşam alanında olmaları birçok olumsuzluğu beraberinde getirdi. Ucuz işgücünden tutun, ev kiralarının artışına, işsizliğe kadar önemli sorunlar oluşturmuştur. Ancak en önemli ve ciddi problemlerden biri de ev kiralarının artmasıdır. En basit bir örnekle ev kirası 400-500 civarındayken bir anda kiralar 1000-1500'e ulaştı. Orta gelirli bir aile ancak ay sonunu getirebiliyor. Ancak mülteciler ev sahipleri için bir fırsattı; evlerini 1000-1500 lira arasında bir fiyata kiraya vermeye başladılar. Bu ücreti talep eden ev sahibine bu miktarı vermeyi kabul etmediğinizde "Suriyeliler var" tehdidiyle karşılaşıyorsunuz. Bu durum orta gelirli ailelerin zor durumda kalmasına yol açtı. Yani artan kira bedelleri

yüzünden ev tutamaz olduk." (K2, E, 42 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

Mültecilerin sayısının giderek artmasından kaynaklı özellikle sınır illerinde ev bulmak zorlaşmıştır. Hem boş ev bulunmaması hem de kira bedelinin yüksek olması insanları zor durumda bırakmıştır. Antakyalı katılımcının (K14) ifadesi şu şekildedir:

"Halk kolay kolay kiralık ev bulamıyor. Bulsa da zaten o evi tutamıyor. Asgari ücretle çalışan biri eskiden 500 lirayı kiralık ev tutabiliyorken şimdi mümkün değil. Çünkü artık 1000 liranın altında kiralık ev bulunmuyor. Ev sıkıntısından kiralar yüksek, mülteciler hemen tutuyorlar. Var olan evleri Suriyelilere yüksek bedelden veriyorlar. Ev sahipleri 500 lira yerine 1000-1300 liraya kadar evlerini kiralıyorlar." (K14, E, 58 yaşında, İlkokul Mezunu, Arap Sünni).

Evlerini mültecilere kiralayan ev sahiplerinin düşüncelerinde değişikliğe gittikleri de tespit edilmiştir. Bu duruma yol açan etkenlerin başında 2-3 kişiye kiraladıkları evde barınan kişi sayısının artmasıdır. Bunun yanında kiranın gecikmesi, elektrik, su faturalarının ödenmemesi ve evi boşaltmada zorluk çıkarmaları da ev sahiplerinin düşüncelerinde değişikliğe gitmelerine sebebiyet vermiştir. Ev sahibi olan bir katılımcı (K15):

" İnsanlık yapalım dedik, ölümü gördük. Savaşı Allah kimsenin başına vermesin. Komşumuzda yaşananlar içler acısı, görüyoruz. 2011'de ilk olaylar başladığında herkes gibi ben de yardım etmeye çalıştım. Çoluk çocuk toplanıp gelenler zor koşullar altındaydı. Evimi kiraya verdim, ama şimdiki gibi piyasa yüksek değildi. Zaman içinde kimin eve girip çıktığını kestiremedim artık, her geçen gün arttılar. 25-30 kişi bir evde

yaşamaya başladılar. Evin elektrik ve su faturaları benim adıma olduğu için tutarlarını ben ödedim. Hem kirayı vermemeye başladılar hem de evi boşaltmıyorlardı. Uzun bir süre direndim ve çıkardım. Mültecilerin bir kısmı çok varlıklı, servetini alıp gelenler burada keyif yapıyor. En iyi ürünü yiyor, en lüks araca biniyor. Kendi vatandaşları sefalet halde yaşarken onlar lüks içinde yaşıyor ve birbirine yardım etmiyorlar." (K15, E, 60 yaşında, İlkokul Mezunu, Arap Sünni).

Kiralar konusunda farklı düşünen katılımcılar da görüşlerini beyan etmiştir. Örneğin Suriye iç savaşının pozitif yansımalar oluşturduğuna dair söylemler ifade edilmiştir. Ev, dükkân, depo vb. yerlerin mültecilere kiralanması ve bunlardan da kazanç elde edilmesi gibi. K16'ya göre:

"Benim 4 daire 1 tane de boş bir depom var. Hepsi kirada ve bana iyi gelir sağlıyorlar. Eskiden düşük fiyattan kiraya verirdim. Ama mülteci sayısı arttı, kamplar kötüymüş orada kalmıyorlar. Gelip yana yana ev arıyorlar, bundan dolayı da kiralar yükseldi. Gerçi halk bundan çok şikâyet ediyor. Kiracılarım da burada fırıncılık, tütün ve nargile satıcılığı yapıyor." (K16, E, 68 yaşında, İlkokul Mezunu, Arap Sünni).

4.1.1.6.Haksız Rekabet ve Vergisiz İşletmeler

Antakya'nın farklı mahallelerine yerleşen mültecilerin, küçük ölçekli de olsa mekânı üretme faaliyetlerine katıldıkları tespit edilmiştir. Antakya'nın çeşitli mekânlarına yerleşen mülteciler, kendi işletmelerini (fırın, baharat, ayakkabıcı, şeker ürünleri vb) açmışlardır. Ancak herhangi bir resmi kuruma kayıtlı olmayışları, vergi muafiyetlerine tabii tutulmaları ve haksız kazanç sağlamaları nedeniyle yerel halkın tepkisiyle karşılaşmaktadır. Bu durum yerel esnaflar için haksız rekabet oluşturmakta ve

mülteci gruplarla yerel halk arasında da birtakım gerilimlere yol açmaktadır. Çeşitli illegal yollarla veya Suriye'deki bağlantıları vasıtasıyla getirdikleri ürünleri piyasaya sürmeleri bir anlamda kaçakçılık ekonomisine de zemin hazırlamaktadır. Antakyalı katılıcı (K2), mültecilere tanınan haklarla kendilerinin mağdur edildiğini ifade etmekte, vergi yükümlülükleriyle aynı şartlarda çalışmalarının büyük zorluklar doğuracağına vurgu yapmaktadır. Her ne kadar hükümet, krizden dolayı iyileştirici politikalar yürütse de bunlar sadece kısa süreli bir rahatlama olarak kabul edilmiştir. K2'nin ifadesiyle:

> *"Mültecilere ait 52 işletmenin olduğu söyleniyor, resmi rakamı bilmiyorum. Açılan çoğu işletme vergi ödemiyor, stopaj ödemiyor hükümet tarafından bu durum göz ardı ediliyor. Antakya esnafı olarak bu koşullara rağmen vergimizi ödüyoruz. Bağ-kur'umuzu ödemek için çaba sarf ediyoruz. Peki eve çoluk çocuğa bir şey almayacak mıyız? Onlar çoğu şeyden muaf tutulurken biz sıkıştırılıyoruz. Bu durum bizi çok zor durumda bırakmaktadır. Hükümetin iyileştirici politikaları oldu; ancak sadece günü kurtarmaya dönüktü. Kredilerin ödeme günü geldiğinde yine aynı zorlukları yaşayacağız, sıkıntıya düşeceğiz."* (K2, E, 42 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi'si).

Yerel halk, mültecilerin zamanla artık kendi aralarında açtıkları işletmelerden alışveriş yaptıklarını ifade etmektedir. Bu durum da yerel halkın kazancında olumlu bir yansımanın gerçekleşmediği yönündedir. Katılımcıya (K12) göre:

> *"Şimdi biz işsiz olduk mülteciler işletmeci oldu. Buralarda keyfi işletme açmaya başladılar. Tekstil, ayakkabı, gıda ürünleri, fırın-ekmek işi onların elinde şu an ve mülteciler birbirlerini tutuyor. Sadece kendilerinin açtıkları işletmelerden alışveriş yapıyorlar, yani*

yerel halka hiç kazanç sunmuyorlar." (K3, K, 37 yaşında, Ortaokul Mezunu, Arap Sünni).

Bir diğer katılımcı da yaşadıkları sıkıntıyı benzer şekilde ifade etmektedir:

> *"Mültecilerin açtıkları işletmeler önemli bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü vergi yükümlülükleri yok ve yerel esnaf ile rekabet halindeler. Bu durum aynı ürünü satacak olan esnaf için koşulları zorlaştırmaktan başka bir şey değildir. Bir nevi haksız rekabet söz konusudur."* (K12, E, 32 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Alevi).

Bir diğer Antakyalı katılımcı, Antakya'ya göç eden kitleler arasındaki ekonomik farklılıklara vurgu yapmıştır. Düşük ve orta gelirli ailelerin zor yaşam koşullarını burada da sürdürdükleri, zenginlerin ise Suriye'deki varlıklarıyla Türkiye'ye gelip önemli yerlerde işletmeler açtığını ifade etmiştir. Bu bağlamda getirdikleri ürünleri de piyasaya sürmeleri haksız rekabeti doğurmuştur.

> *" Savaşa çok yönlü bakılmalıdır. Bir nevi fakirin daha çok ezildiği, zenginin de zenginliğini katladığı görülmektedir. Bu hem yerel halk hem de mülteciler için geçerlidir. Çünkü görülen şu ki orada fakir olan halk burada da perişan durumda olduğu için her işi yapmaya çalışmaktadır. Günlük işlerde, tarımsal işlerde çalışmakta ya da seyyar satıcılık yapmaktadır. Bu iş durumları orta gelirli olan yerli halkı etkilemektedir. Suriye'de varlıklı olanlar da tüm sermayelerini alıp burada ekonomik sektörün yürütücüleri durumundalar. İşletmeleri, ticari firmaları var. Yani yerel halkın sahip olamadığı koşulları yaratıp ekonomik hayatı yönlendiriyorlar. Dikkat edilirse Antakya'nın önemli yerlerinde ve caddelerinde işletmeleri mevcuttur. Antakya'da küçük Suriye'ye dönüştürdükleri yerler var. Suriye'den*

ürün getirip satıyorlar." (K17, E, 60 yaşında, Lise mezunu, Arap Hıristiyan).

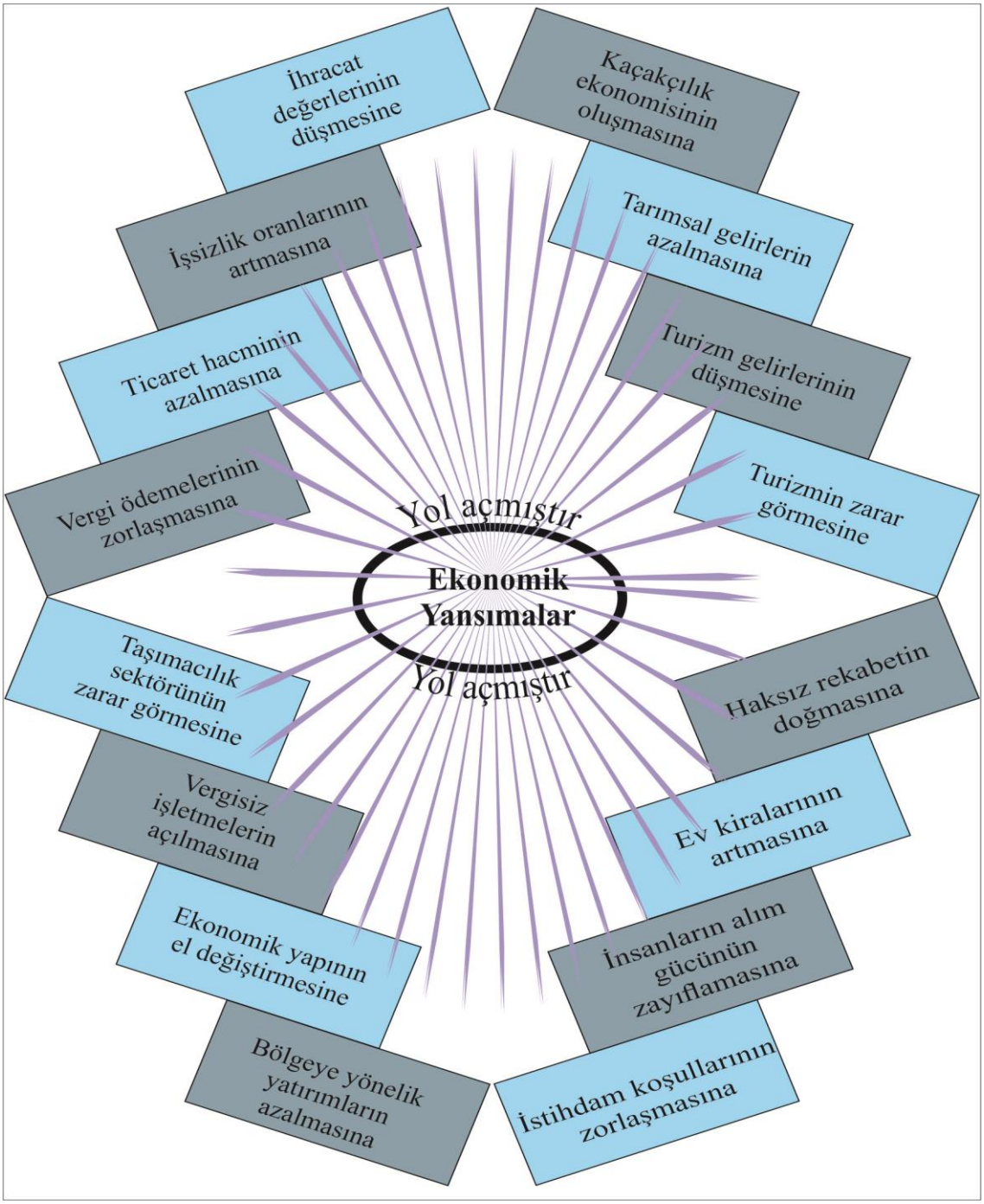
Haksız rekabet ve vergisiz işletmeler için tepkiler genellikle benzerlikler göstermektedir. Mülteci akınıyla bazı yerel işletmeler ilk etapta önemli kazançlar elde etmişlerdir; ancak zamanla mültecilerin de ekonomik üretimlere dahil olması yerel esnafın piyasadaki söz hakkını azaltmıştır. Ailelerin alım gücünü zayıflatmış, sınır ticaretinin de durmasıyla krizin boyutu derinden hissedilmiştir. Katılımcıya (K18) göre:

" İnsanların alım gücü zayıfladı; çünkü bu savaşla ekonomik krizler yaşandı. Sınır ticaretinin durması ile çoğu aile gelirsiz kaldı. Emek değeri düştü. Aynı masrafla aynı işi yaparak vergi ödüyoruz, Bağ-kur'umuzu ödemeye çalışıyoruz. Ama onlar ödemiyor. Çoğu işletmeleri vergisiz ve kimse bir şey demiyor. Savaşın ilk yıllarında özellikle mültecilerin çok olduğu ilçelerde esnaf iyi gelir elde etti. Örneğin arkadaşım Narlıca'da ilk iki yılda gelirlerini ikiye katladı. Ancak onlar da etrafı öğrendi, bilinçlendi. Kendi işletmelerini kurdular ve artık piyasada onlar söz sahibi olmaya başladı. O nedenle sürecin başında kazanç sağlayan esnaf da gelirini kaybetti." (K18, E, 38 yaşında, İlkokul Mezunu, Arap Alevi).

Sonuç olarak mülteciler için uluslararası kurum ve kuruluşların yardımlarının yanında Türkiye'nin bütçesinden de açıklanan rakamlara göre 35 milyar $ harcandığı ifade edilmektedir. Ekonomik anlamda büyük bir külfete yol açan bu durum doğal olarak zor şartlarda yaşamlarını idame ettiren yerel halkın tepkisiyle karşılaşmıştır.

Suriye iç savaşının Antakya özelinde yarattığı ekonomik etkiler, katılımcıların demeçleri üzerinden ele alınmış ve yerel halktaki yansımaları da Şekil 4'te görselleştirilmiştir.

Şekil 4: Suriye İç Savaşının Antakya'daki Ekonomik Yansımaları

4.1.2. Sosyo-Kültürel Etkiler

Antakya heterojen bir toplumsal yapıya sahiptir. Yerleşme alanında birbirinden farklı kültürel aidiyet ve kimlikler bir arada ortak yaşam formunu temsil etmektedir. Arap, Türk, Kürt kimlikler ve Alevi, Sünni, Protestan, Katolik, Ortodoks mezhepler birbiriyle uyum içinde yıllarca yaşamış, olası gerilimlere yol açabilecek çatışmaları minimum seviyede tutmuşlardır. Ancak Suriye iç savaşı Antakya'da her toplumsal kimlikte aynı derecede hissedilmese de özellikle Arap Alevileri ve Hıristiyan vatandaşlarda ciddi tedirginlikler yaratmıştır. Bu endişenin temel sebebi ise Suriye iç savaşına yönelik mezhepsel söylemlerin etkili olmasıdır. Bu nedenle halkın birliktelik vurgusu ön plana çıkmakta, olası gerilimlere ya da yaratılmak istenen toplumsal çatışmalara düşmemeleri çağrısı yetkili birimler tarafından yapılmaktadır. Mültecilerin her alanda görünürlüklerinin artması toplumda ciddi endişeler yaratmış ve çeşitli tepkilere yol açmıştır. Antakya toplumuyla kimlik benzerliği olsa da mültecilerle yerel halkın örf, adet ve gelenekleri arasında ciddi kültürel farklılıkların olması, mültecilere yönelik tepkilerin artmasına bazen de mültecilerin ötekileştirilmelerine neden olmuştur. Katılımcıya (K19) göre; Suriye'den göç eden kitlenin genellikle "Sünni" mezhebinden oluşu, hem Alevi hem de Hıristiyan kesimini tedirgin etmektedir. Çünkü Esad rejiminin yanında yer alanlar bu kitleyle birtakım çatışmalar yaşayacaklarına dair kaygıları taşımaktadırlar. Ayrıca çokkültürlü kent kimliğinin bozulma endişesinin de hâkim olduğu çoğu katılımcı tarafından dillendirilmiştir. Bu kaygı ve endişelerden dolayı birçok Ermeni ve Yahudi ailenin de buradan başka yerlere göç ettiğini dile getirmiştir:

> *" Antakya tarihin en önemli kültür merkezlerinden biridir. Dinin, dilin ve yaşam şekillerinin hiçbir koşulda baskı altına alınmadığı, özgürce yaşamanın ve kaynaşmanın kentiydi. Ancak savaşla beraber çok önemli toplumsal hadiseler olmasa da gelen kitlenin tek bir mezhebe mensup oluşu ve savaşın seyrine ilişkin yapılan açıklamalar diğer*

toplulukları tedirgin etmektedir. Savaş öncesinde var olan çoğu Ermeni ve Yahudi aile burayı terk etti. Hatta doğan çocuğa kimlikle beraber ilk aldıkları şey pasaport oluyor. Mezhepsel tehditler insanları tedirgin ediyor. Suriye'de Alevi ve Hıristiyanlar Esad'ın yanında olduğu için buraya gelen Sünni kitle tehdit unsuru olarak görüyor. Bunun için ilerleyen süreç de kargaşa ve çatışmayı gösterebilir. Çünkü bu kitle toplumla kaynaşmayacak, Antakya'nın çokkültürlü kent kimliği de zarar görecek." (K19, E, 36 yaşında, Üniversite Mezunu, Ermeni).

Antakyalı bir katılımcı (K20) ise insanları mezhebi ve diniyle nitelemeyerek, farklı kültürlerle ve mezheplerle kardeşçe yaşamanın önemine vurgu yapmıştır. Ancak savaş ortamından dolayı kentteki barış ortamının değerini kaybetme, insanların savaş öncesinde birbirlerine duydukları güveni yitirme endişesini taşıdığı tespit edilmiştir. Mültecilerle aynı ortamda olsalar da herhangi bir toplumsal ilişkide bulunmadıklarını ifade etmiştir. Katılımcının (K20) ifadeleri şu şekildedir:

" Antakya çeşitli dinlerin ve mezheplerin barış içinde yaşadığı bir yerdir. Alevi, Sünni, Protestan, Katolik veya Ortodoks gibi mezheplere sahip olup olmadığımızın bir önemi yok. Çünkü önemli olan insani yönünüz. Hep bu çevre ile yaşadık, hiçbir zaman hiçbir olayda birbirimizi hedef göstermedik. Dinen birbirimize karşı önyargılı olmadık. Aynı mahallede aynı caddede dükkânlarımız, evlerimiz var. Herhangi birimizin başına bir şey gelse diğerleri koşar. Herkes birbirinin yerel bayramlarına katılır, birbirini tebrik eder, bayramını kutlar. Böyle bir yer dünyaya örnektir. Ama Suriye iç savaşıyla başlayan göçlerden dolayı insanlar bu barış ortamının bozulmasından

endişe duyuyor. Mülteciler ilk başta fevri hareketler yaptı, ancak halk gerekli tepkiyi koydu. Hepsi de soğukkanlılıkla süreci izliyor. Çünkü Antakya patlamaya hazır bomba gibi. Herhangi bir mezhebe yönelik bir sataşma tüm ili karıştırır. Özellikle Suriye'de Lazkiye'de Alevilere yapılan saldırılar, sırf Alevi olduğu için öldürülen tır şoförleri nedeniyle biz Aleviler ciddi endişe içindeyiz. Kentte mültecilerle aynı ortamı paylaşsak bile herhangi bir toplumsal ilişkide bulunmuyoruz. Bize çok mesafeli davranıyorlar. Ama tek korkum şu ki tarihsel süreç içinde inşa ettiğimiz barış-huzur ortamının zarar görmesidir." (K20, E, 43 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

Suriye'de çatışan grupların arasına sızan terör gruplarının yarattığı tedirginlik Antakya'da katılımcılar tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. "Kötü giyimli, sakallı, bıyıksız militanlar" olarak adlandırılan bu kitle nedeniyle mağdur olan kesimin ayırımına varılamadığına vurgu yapılmıştır. Özellikle savaşın ilk yıllarında bu durumun çok hissedildiğini; ancak zamanla halkın yoğun tepkisiyle bu grupların kent merkezinde daha az görüldüğü de dile getirilmiştir. Katılımcının (K21) görüşleri şu şekildedir:

" Savaş ortamını kimse sevmez. İnsanlarda ciddi anlamda moral bozukluğu oluyor. Komşu ülkedeki patlamalar, buraya gelen yaralılar insanlarda ister istemez korku yaratıyor. Sınırlarda bin bir çeşit savaşçı var. Bizim buraya sıçramayacağını nereden bilebiliriz? Irak'ta başladı bu süreç ardından Suriye'ye geldi sırada biz mi varız bu bölgede? Etnik ve mezhepsel yakınlığımız olabilir; ancak yaşam geleneklerimiz çoğu noktada birbirine uymuyor. Bu da aramızda bir nevi toplumsal kargaşa yaratacak ve birbirimize karşı ayırıma da yol açacaktır. Gerçekten savaşın ilk üç-dört yılı özellikle kent merkezinde

bir tedirginlik vardı. Hiç tanımadığımız bir kitle, aralarında mağdur olan da vardı; ancak çoğunlukla kötü kılık-kıyafetli, uzun sakallı tiplerdi. Bu tipler aramızda dolaşıyorlar. Patlama sesleri de Suriye'den duyuluyordu zaten. Tepkiler çoğalınca merkezde az görünmeye başladılar. Bir kısmı kendilerinin çoğunlukta olduğu mahallelerde yaşamaya devam ederken bir kısmı da buradakiler gibi giyinip işe güce karıştı." (K21, K, 40 yaşında, Lise Mezunu, Arap Sünni).

Antakyalı bir emekli öğretmen, 53 kişinin feci şekilde ölümüyle sonuçlanan Reyhanlı patlamasının bir mezhepsel olaya inşa edilmesinin, ölen vatandaşların doğrudan mezhepleriyle belirtilmesinin; kültürel çeşitliliği fazla olan kentte ciddi yara ve tedirginliğe yol açtığını ifade etmiştir. Buna ek olarak sınır güvenliğinin olmaması ve sınırlardan her grubun rahatça geçtiği düşünüldüğünde sadece bir kesim üzerine bu konunun mal edilmesi kardeşçe yaşama bir darbe olarak yorumlanmaktadır. Çünkü her ırktan vatandaşın burada barış içinde, kardeşçe yaşadığı bu kentin toplumsal huzurunun bozulmasından korkulmaktadır. Katılımcının da (K22) sözleri bu görüşü desteklemektedir:

" Antakya her kültürel kesimin yaşadığı bir bölgedir. Alevi, Sünni ve Hıristiyanların olduğu bir alandır. Türk, Ermeni, Arap, Çerkez hepsi bir arada yaşar. Bu çeşitli yapı yıllardır barış ve huzur ortamında yaşadı. Çokkültürlü bir kentte yaşıyoruz. Hoşgörü, kardeşlik ve huzur vardı. Ancak ne yazık ki şimdilerde korku ve endişe var. Suriye savaşıyla ilgili olarak mezhep kavramı sürekli öne çıkarılmakta ve vurgulanmaktadır. Burada da bir mezhepsel tartışma ya da kışkırtma yaratılır mı diye insanımız tedirgin. Bakın çoğu savaşta öne sürülen

ilk şey din veya mezhep olgularıdır. İnsanları birbirine kırdırmak ve kan dökmek için tarihte çok da örneği var, hep bunlar kullanıldı. Bunun yanında savaşlara meşruluk kazandırmak adına da yapılıyor. Reyhanlı patlamasında hepimizin canı yandı. 53 vatandaşımız öldü. Buradaki mezhepsel açıklamalar ve suçlamalar Alevilere yönelik oldu. Böyle bir zeminde bu kadar çeşitli kültüre sahip kentte bu açıklama ne gibi bir kargaşa ve çatışma yaratır tahmin bile edilemez. Çok şükür sağduyulu halk bu kışkırtmalara gelmedi. Kaldı ki kentte kimin dolaştığı bilinmiyor. Reyhanlı nüfusundan daha fazla mülteci barındırıyor. Asıl Reyhanlı halkını mülteci durumuna düşürdüler. İki ülke arasında sınır bile kalmadı orada. Sınırlar açık herkes geliyor, terörist mi mülteci mi belli değil. Sonra da bir kültürel kesim suçlanıyor. Bunlar kesinlikle çok tehlikeli şeyler. Kardeşçe yaşam koşullarımıza müdahale edilmesin. Biz hep kardeşçe yaşadık öyle de olacak." (K22, E, 60 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Alevi).

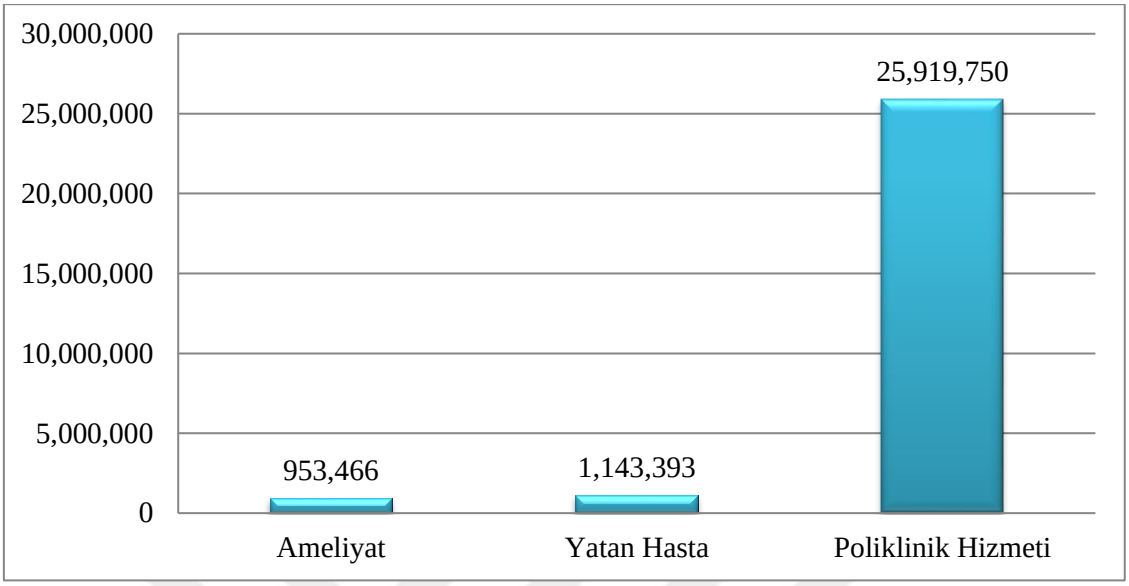
Antakya'da yerel halk savaşın ilk yıllarında sağlık konusunda ciddi problemlerin yaşandığını, hatta Suriyelilerden dolayı mağdur edildiklerini ifade etmişlerdir. Hastanelerde genellikle mültecilerle karşılaşıldığı, her zaman da önceliğin savaşta yaralanan muhalif askerlere ve topluca gelen ailelere verilmesi toplumda huzursuzluk yaratmıştır. Halkın büyük bir tepkisi de mültecilerin herhangi bir ücrete tabii tutulmamaları ve her türlü sağlık hizmetinin Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanmasına yönelik olmuştur. Bu durumun hâlâ devam ettiğini ve toplanan vergilerle, halktan alınan yüzdelik ücretlerle mültecilerin tedavi masraflarının karşılanmasına karşı çok tepkili olduklarını ifade etmişlerdir. Sağlık çalışanı olan bir katılımcıya göre savaşın ilk yıllarında ağırlıklı olarak savaş cerrahisinin yapıldığı, önemli oranda da yatak ve doktor sıkıntısının yaşandığını ifade etmiştir. Bu nedenle yerel halkın tepkisinin günden güne

arttığını ve savaş ortamının Antakya'ya taşınması nedeniyle psikolojik travmaların yaşandığını ifade etmiştir. Katılımcının görüşleri şu şekildedir:

> *" Sağlık noktasında sıkıntı büyüktü. Savaşın ilk yılları özellikle çatışmaların en yoğun yaşandığı süreçte genellikle savaş cerrahisi yapılıyordu. Çünkü bir anda hem yaralıların hem de mültecilerin akınına uğradık. Yatak kapasitesi ve doktor sayısı azdı. Hastanelerde savaşta yaralanan kitlenin tedavisi için bildiğim kadarıyla ek olarak boş binalar da sağlık noktalarına dönüştürüldü. Savaş ortamından etkilenen binlerce kişinin durumu ve psikolojik travmaları ciddi anlamdı büyük etki yarattı. Belli bir süreç yoğunlukla savaşta yaralananları tedavi etmekle geçti. Bu durumda halkın tepkisi çok büyüktü. Kent ortamında karşılaşmak istemedikleri kitle ile hastane koridorlarında karşılaşmaya başladıkları için tepkilerini ortaya koymaya başladılar. Bu durum ulusal basında da yer buldu. Ancak bugünlerde sanırım biraz da olsa bir kabullenmişlik var; ancak tepkiler dinmiş değil. Yerel halk sağlık haklarının elinden alındığını düşünmektedir."* (K23, E, 44 yaşında, Üniversite Mezunu, Türk Sünni).

AFAD'ın 2017 verilerine göre mültecilere; 953.466 kişiye ameliyat, 1.143.393 yatan hasta ve 25.919.750 poliklinik hizmeti verilmiştir (Grafik 9).

Grafik 9: Türkiye'deki Suriyeli ve Iraklı Mültecilerin Sağlık Hizmetleri Tedavi Sayıları

Kaynak: AFAD (2017) verileri: https:// www. afad. gov.tr/ upload /Node/2 373 /files / Suriyeli Siginmacilara Yapilan Yardimlar (08.08.2017)

Antakya'da katılımcılar, mültecileri kendileri için "büyük bir sorun" olarak görmektedirler. Kentte nüfusları gittikçe artan bu kitlenin, gelecekte yerel halkın nüfusunu aşma olasılığı nedeniyle azınlık duruma düşeceğini, çoğu toplumsal kargaşa ya da şiddet olayında da hâkim bir güce sahip olamayacağını ifade etmektedirler. Her ne kadar etnik ve mezhepsel benzerlikler olsa da kültürel farklılıkların ve inşa edilen toplumsal yapılarının benzerlik göstermediği dile getirilmiştir. Antakyalı katılımcının (K24) yaklaşımı şu şekildedir:

> *" Giderek sayıları artıyor, öyle bir gün gelecek ki bizim nüfusumuzu geçecekler. En basit olayda baskılarını ensemizde hissedeceğiz. Kendi istekleriyle gelmedikleri için buradaki toplumun kültürüne göre hareket etmiyorlar. Kendi yaşam değerlerini burada sürdürüyorlar. Antakya diğer yerlere benzemez. Hatay'ın Suriye ile olan bir geçmişi*

var, hadiseleri var. Arap ve Sünni'yiz; ancak kültürel farklarımız var. Örneğin gelen kitlelerde gördüğüm kadarıyla kadına değer verilmez, herhangi bir yerde çalıştırılmaz veya erkek arasında bulunmaz. Ama bizde durum öyle değil." (K24, E, 34 yaşında, Lise Mezunu, Arap Sünni).

Antakya'ya gelen mültecilere yerel halk sürecin başında yardım elini uzatsa da zamanla yerel halkın mültecilere yönelik tutumlarında ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Gittikçe hem sayılarının artışı hem de misafirliğin kalıcılığa evirilmesi, öfkeye yol açmış ve bir anlamda mültecilere düşmanlık beslemeye evirilmiştir. Özellikle açıklanan resmi rakamlara göre 55.583 kişiye verilen vatandaşlık hakkı büyük tepkilere yol açmıştır. Bu nedenle bölgedeki tüm mültecilerin kalıcı olduğuna, Suriye'de savaş bitse de mültecilerin geri dönmeyeceklerine dair bir kanaat hâkimdir. K25'in görüşleri şu şekildedir:

" Kente ilk gelen gruplara herkes gibi ben de yardımcı olmaya çalıştım. Çünkü çok zor durumdaydılar. Her caddede, sokakta görmek mümkündü. Ama şuan ki sayıları o kadar çok yüksek ki öfkelenmemek mümkün değil. Bir şekilde burayı kendilerine yurt edindiler. Misafir gibi değil de yerli bir sakin hatta resmi bir vatandaş oldular. Türkiye'nin nüfusu azmış gibi bir de onlara vatandaşlık veriliyor. Bu durum kabul edilmemelidir. Gerçekten misafir gibi davransalar ya da koşullar düzeldiğinde gidecek olsalardı bu kadar tepki vermezdim. Kim ne derse desin artık bu ülkeden gitmezler." (K25, K, 40 yaşında, Lise Mezunu, Türk Sünni).

Bir diğer katılımcı (K28) ise bu açıklamalara ek olarak, gittikçe artan doğum oranlarına ve kentte değişen demografik yapıya tepki göstermektedir. Gelenlerin çoğunlukla kadın

ve çocuklardan oluşması, gelen diğer kitlelerin de vasıfsız olmaları nedeniyle topluma bir yük olarak görüldüğünü ifade etmiştir.

> *“ Antakya’nın demografik yapısında önemli bir değişme söz konusudur. Kentin nüfusu giderek mülteci akınından dolayı artıyor. Haliyle nüfus değişiyor. Nedeni erkek kesimin savaşta ölmüş ya da hâlâ savaşta sınır noktasında olmasıdır. O yüzden buraya gelenlerin çoğu da kadın ve çocuktan oluşuyor. Hepsi de vasıfsız bir nevi ekonomik yüktür. Aileleri ile gelenlerden dolayı da doğum oranlarında ciddi bir artış söz konusudur. Sürekli çoğalan bir toplum; zor şartları da düşünmüyorlar. En çok da bu durum zoruma gidiyor. Savaş ortamından kaçmış biri nasıl da sığındığı ülkede fazla çocuk sahibi olabilir? Nasıl bir cesarettir anlamış değilim. Demografik yapıyı etkilemeye devam edecekler.”* (K28, K, 28 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Alevi).

Bölgede toplumsal yapıda çok büyük krizlere yol açan diğer sorunlar arasında, çok eşlilik, küçük yaştaki kız çocuklarının kendilerinden yaşça büyük olan kişilerle evlendirilmeleri, çocuk veremeyen kadına getirilen kumalar, karı-koca arasında yaşanan tartışmalarda kadının “Suriyeli kadın alırım” tehdidine maruz kalması sayılabilir. Gerçekleştirilen evliliklerin çoğunun resmi bir nikâha dayanmadığı, dini nikâh ya da iki aile arasındaki anlaşmalara bağlı olarak gerçekleştiği ifade edilmiştir. Suriyeli kadınlar, bölge kadınları üzerinde ciddi travmalar yaratmıştır. Boşanma vakalarının sayıca arttığı, aile birlikteliğinin zedelendiği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Bölge kadınları, eşlerini kaybetme sebebi olarak Suriyeli kadınları gösterebilmektedirler. Bu nedenle Suriyelilerin geri dönmesini en çok isteyen kitleler arasında kadınları göstermek mümkündür. Çünkü herhangi bir şey talep etmeden evliliği kabul eden Suriyelilerin

varlığına özellikle dikkat çekilmiştir. Bunun yanında fuhuş piyasasının arttığına, toplumsal ahlâkın tehlikeye düştüğüne dair söylemlere de ulaşılmıştır. Otel, cafe, kulüp gibi mekânlarda özellikle bu yola başvurulduğu halk arasında konuşulan meseledir. Bu problemlere yönelik katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

> *“ Savaş nedeniyle göç eden kitle burada önemli sorunlar yarattı. Boşanma, birden fazla evlilik ve fuhuş gibi meseleler çok olmaya başladı. Özellikle işsiz kesim kendi bedenini savaş mağduriyeti olarak kullanıyor. Fuhuş ciddi anlamda arttı. Hatta çoğu gece mekânında, kulübünde, otelde bedenini pazarlayan onca insan var. Bunlar konuşuluyor, görülüyor. Toplumsal ve kültürel değerlere ciddi zarar veriyor. Çoğu aile bu durumdan çekiniyor. Boşanma vakaları da arttı. Eşiyle tartışan biri hemen ya boşanma tehdidi savuruyor ya da ikinci üçüncü eşi getirmeye kalkıyor. Bizim kadınlarımızda psikolojik travmalara yol açıyor. Hatta uzun süre evli olup da çocuğu olamayan eşlere Suriyeli ikinci eş getiriliyor. Bu durum insanlar arasında mizah unsuru bile olmaya başladı. Adam eşiyle kavga ettiğinde Suriyeli alacağım diyor.”* (K26, K, 35 yaşında, Lise Mezunu, Arap Sünni).

> *“Ne yazık ki üzülerek söylemeliyim. Toplumsal dışlanmışlık mı yaşamsal şartların zorluğu mu ya da bir ticari unsur mu insanlara bunu yaptırıyor, bilemiyorum. 13-14 yaşlarındaki kız çocuklarının onlardan yaşça büyük toprak zenginlerine ya da geliri çok olan kişilerle evlendirildiği oluyor. Savaş ortamında babasını kaybetmiş ve kalan aile üyeleriyle sığınmış kız çocukları aracılar vasıtasıyla evlendiriliyor. Bir kısmı da babasının isteği ile kurtuluş yolu veya Suriye’ye dönmemek için buradan biriyle evlendiriliyor. Bir nevi*

ticarete dönüştürülmüş. Toplumsal değer ve normları geçin insanlık adına korkunç bir durumdur. Cinsel istismardan tutun taciz olaylarına kadar varan bu durumlar kesinlikle kabul edilemez. Bunun çok net şekilde cezalandırılması gerekir." (K27, E, 38 yaşında, Lise Mezunu, Arap Hıristiyan).

Medyanın Suriye sorunuyla ilgili gerçekleri yansıtmadığı gerekçesiyle eleştirildiği, Türkiye'deki birkaç basın-yayın grubu dışında gündeme ilişkin gelişmelerin internet ortamından takip edildiği ifade edilmiştir. Antakyalı katılımcılar Suriye'deki gelişmeleri de evlerine bağladıkları "Arap Sat" dedikleri uydu alıcılarıyla takip ettiklerini ifade etmektedirler. Türkiye'de hem yerel halk hem de mülteciler arasında mezhep tartışmalarının bu kadar yaşanmasında basının etkili olduğunu ifade etmektedirler. Katılımcı (K29) tarafından Suriye'de olmayan ancak Suriye'deymiş gibi gösterilen görüntüler aracılığıyla tamamen kamuoyunun Esad'a karşı tepki göstermesini sağlamanın hedeflendiği dile getirilmektedir. Ayrıca yerel halkın sürece ilişkin kaygılarını, tepkilerini ve bölgedeki gerçekleri dile getirmek adına gerçekleştirdikleri gösterilerin yerel basın hariç hiçbir yerde göremediklerini ifade etmişlerdir.

"Suriye'deki gelişmeleri Türkiye basınından takip etmiyoruz. Buradaki halkın çoğunun evinde "Arap Sat" var. Oradan ya da internet sitelerinden takip ediyoruz. Arap kanallarını izliyoruz. Çünkü bizim basında olayların gerçeği çarpıtılıyor, halka savaşın gerçekleri yansıtılmıyor. Tek bir günah keçisi belirlemişler ve tüm manşetlerinde "Katil Esed" manşetiyle bölgedeki oyununa hizmet ediyorlar. Şu an farklı mezhepler arasında düşmanlık oluştuysa bunun tek sebebi medyadır. Patronlar emrediyor, onlar yazıyor, yayınlıyorlar. Dediğim gibi tek taraflı suçlu ilan ediyorlar. Tabi şunu da söylemekte fayda

var. Yıllar önce ABD'nin Afganistan'da, Irak'ta yaptıkları katliamları Suriye'de "Katil Esed yaptı" diye geçiyor bütün medya kanalları. Videolar yayınlıyorlar, bildiğiniz film çeker gibi video hazırlanmış. Amaç kamuoyunun vicdanını harekete geçirmektir. Beşar Esad tamamen suçsuzdur demiyorum, onun ve yönetiminin de hataları muhakkak vardır. Bu savaşı ve bu savaşa hizmet eden herkesi lanetleyen eylemlerimiz, açıklamalarımız oldu. Acaba hangi gazetede veya kanalda görebildik, yerel basınımız dışında. Göremeyiz çünkü gerçekler rahatsız ediyor." (K29, K, 45 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

Suriye'den Türkiye'ye gelen ve özellikle sınır illerinde yaşayan mültecilere yönelik tepkilerden biri de bayramlarda günler öncesinde sınır noktalarında yığılmaları, Suriye'ye gidip bayramlarını akrabalarıyla kutlamaları, buradan sadece yüklendikleri hediyelerle gidip geri gelmeleridir. Katılımcılara göre çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu kitlenin Türkiye'de tatildeymiş gibi hareket etmesi öfkenin boyutunu arttırmaktadır. Katılımcı (K30) Almanya örneği üzerinden mültecilere yönelik tutumunu şu ifadelerle belirtmiştir:

" Bir vatandaş olarak kaygılı ve öfkeliyim. Çünkü sorgulanması gereken hususlar var: Suriye'de özellikle sınır noktalarında savaşın devam ettiği yazılıyor. Türkiye'deki mültecilere bakıyorsunuz, hiçbir bayramı kaçırmıyor her fırsatta ülkesine girip çıkıyor. Vatandaş olarak düşünüyorum. Savaş ortamındaki bir ülkeye niye gidilir? Ben olsam savaş halinde olan bir ülkeden kaçıp kurtulmuşsam asla geri dönmem. Diğer şey oraya niye gidiyorlar? Akraba ziyareti için değil mi? Akrabalar nasıl orada yaşıyor o zaman? Hediyelerle tatile

dönüyorlar, taşıyamıyorlar yüklerini. Bu kesinlikle sorgulanması gereken bir durumdur. Bu kadar masraf yapılıyor, halkımızın çoğu sefalet halde yaşıyor. İnsanlar bu nedenle mültecilere yönelik öfke duyuyor. Onlar için hizmet var bize gelince yok. Bu durumda haklılar. Toplum niye öfkeli olmasın ki; Suriyeli gençler sahillerde güneşlenirken bizim gençlerimiz sınırda operasyona gidiyor. Bakın Almanya ne yaptı: Bayramda ülkesine tatile giden mültecilerin ülkeye girişlerini yasakladı. Demek ki bayramda mülteci ülkesine gidebiliyorsa mağdur değildir." (K30, K, 27 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Hıristiyan).

Kente gelen kitleler hem tavırlarıyla hem de giyim-kuşamıyla ve kültürel yaşantılarıyla yerel halktan farklı tepkiler almışlardır. Mülteciler kendilerine yakın hissettikleri topluma daha çok yanaşmış ve onların bulunduğu bölgelere çekilip orada çoğunluk oluşturmuşlardır. Mültecilerin bu tutumu diğer kültürlerin dikkatini çekmiş, "acaba daha büyük bir tehdit oluşturur mu" düşüncesini doğurmuştur. Katılımcının (K31) görüşleri şu şekildedir:

" Mülteciler sürecin başında kentte birtakım kargaşalar yarattılar. Şehrin içine bir anda dalan insanlar, giyim-kuşamı buradakilere benzemeyen ve kültürel yaşantıları da farklı olan kesimlerden değişik tepkiler aldılar. Halkla aralarında kısa sürtüşmeler oldu. Toplumsal tehdit olarak gören kitle ile aralarında biraz sorun vardı. Şimdilerde kargaşa ve çatışma çok olmuyor. Çünkü adapte sürecinden sonra herkes kendi bölgesine çekildi. Zaten onlar da mezhepsel yakınlığı olan mahallelerde oturmaya başladı. Hatta çoğunluğu özellikle

Antakya'da devlet hastanesi ve mezarlık etrafında yerleşti." (K31, E, 33 yaşında, İlkokul Mezunu, Türk Sünni).

Yerel halkın arasında mültecilerin ortak yaşam mekânlarında bulunmalarına yönelik tutumları farklılık göstermektedir. Katılımcıların bazıları mültecilerin barınma merkezlerinde kalması gerektiğini ifade ederken bazıları da toplumda kabul görmeleri ve buradaki yaşama ortak olmalarının önemine vurgu yapmaktadır. Katılımcıların (K32 ve K33) görüşleri şu şekildedir:

"Mülteciler için dünya kadar harcama yapıldı, kamplar inşa edildi; ama kalan olmuyor. Kamplarda kalmayı kabul etmiyorlar. Belki gelenlerin büyük çoğunluğu bizimle burada yaşıyor. Önceleri çok başıboş, saç ve sakal şeklinden bile rahatsızlık yaratan kişiler vardı. Babalarının çiftliği gibi kentte geziyorlar. Bu problem yıllar sonra daha iyi anlaşılacak; ama bizim için çok geç olacak." (K32, K, 48 yaşında, Lise Mezunu, Türk Sünni).

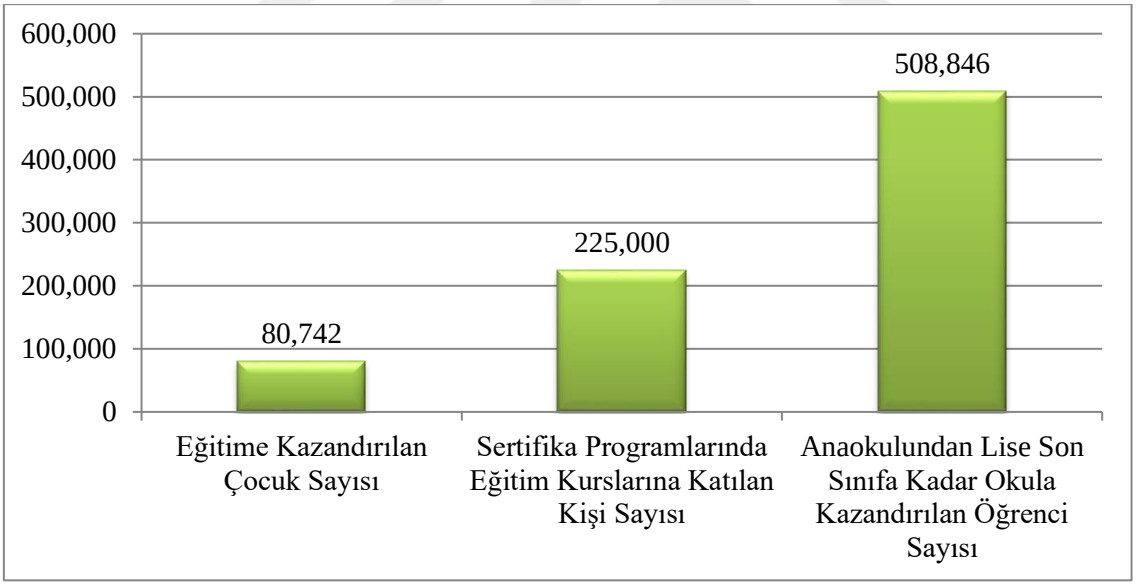
"Gelen mültecilere ben farklı bakıyorum; burada yer almalarından ve bunun şu an geri dönüşü olmadığından bu bakış açısına sahibim. Kamplarda her şeyden uzakta tutulmaları belki de ilerde daha büyük bir tehdit oluşturabilir. Onların topluma kazandırmak, buradaki yaşam biçimlerini öğretmek gerekir. Toplumda kabul gördükleri takdirde hem çatışma önlenmiş olur hem de kentteki huzur güvence altına alınmış olur." (K33, E, 29 yaşında, Lise Mezunu, Arap Sünni)

Antakya'da bulunan çoğu göçmenin eğitim seviyesinin düşük olduğuna, genellikle Suriye'nin köy ve kasabalarından geldiğine, bunun doğal sonucu olarak da Hatay'ın kazanmış olduğu kültür değerini olumsuz etkilediğine dair görüşler mevcuttur. Katılımcı (K34) Hatay'ın anavatana katılışının 78. yılı kutlamalarında yaşanan künefe

izdihamını örnekleyerek, bu olayın Hatay halkına mal edildiğini, aslında künefe izdihamını gerçekleştiren kitlenin mülteciler olduğunu ifade etmiştir:

> *" Burada okuma oranı yüksek, eğitim, görgü bizim için önemlidir. Ancak çok dikkat ediyorum gelenler eğitimsizdir. Burada insanımız ne kadar yoksul olursa olsun terbiyesini bozmaz, ona göre yaşar. Künefe için birbirlerini ezdiler diye haber geçti tüm kanallarda, olay yeri de Hatay diye verildi. Hiçbiri mülteciler künefe izdihamı yarattı diye haber yapmadı. Şimdi insanların aklına hani medeniyet şehriydi diye gelmez mi? O yüzden bu durum çok üzücü bizim için."* (K34, E, 54 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

Grafik 10: Türkiye'deki Mülteci Çocuklara Yönelik Eğitim Desteği Verileri

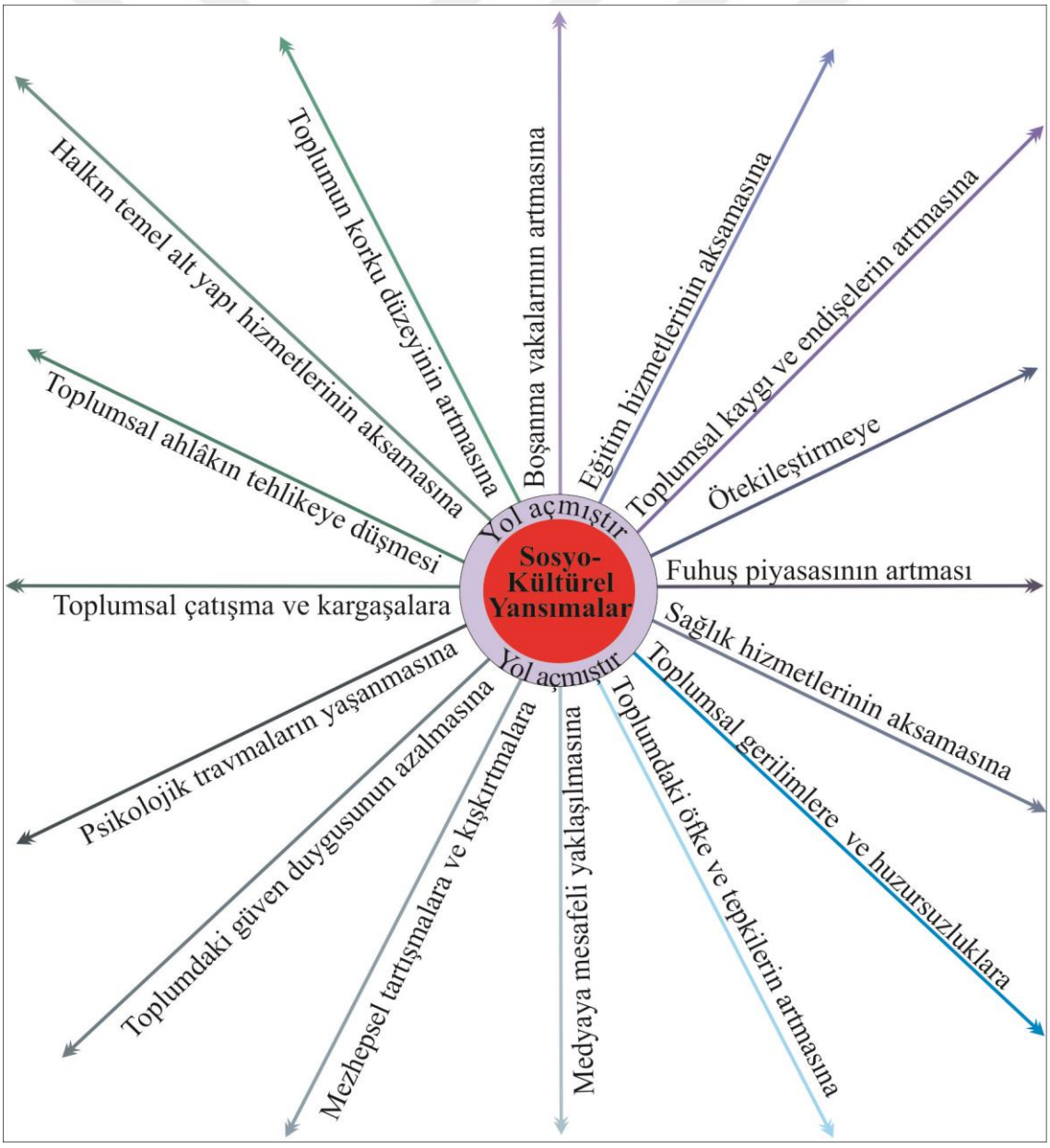
Kaynak: AFAD (2017) verileri: https:// www.afad.gov.tr/ upload /Node/2373 /files/ Suriyeli_ Siginmacilara_Yapilan Yardimlar (08.08.2017).

AFAD barınma merkezlerinde 80.742 çocuk eğitim hayatına kazandırılmış, Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle yürütülen projeler sayesinde anaokulundan lise son sınıfa kadar toplam 508.846 çocuğun da sokaklardan alınarak okula devam etmeleri

sağlanmıştır. Ayrıca bu merkezlerde yabancı dil eğitimine, bilgisayar okuryazarlığına, halı dokuma gibi çeşitli sertifika programı kurslarına 225 bin Suriyeli iştirak etmiştir (Grafik 10)-(AFAD Raporları, 08.08.2017).

Sonuç olarak, Suriye'deki askeri ve politik kaos gün geçtikçe bölgede derin hasarlar bırakmaya devam etmektedir. Birbirinden farklı kültürel gruplar krizin etkilerini farklı şekillerde hissetmiş ve bu krize yönelik kendi bakış açılarına göre de yaklaşımlar sergilemişlerdir. Savaşın sosyo-mekânsal yansımaları da Şekil 5 üzerinde değerlendirilmiştir.

Şekil 5: Suriye İç Savaşının Antakya'daki Sosyo-kültürel Yansımaları

4.1.3. Politik Etkiler

Türkiye ve Suriye arasında tarihsel süreç içinde Hatay Meselesi, karasular sorunu ve teröre destek gibi konular nedeniyle ikili ilişkiler gergin geçmiştir. 19-20 Ekim 1998 tarihinde iki ülke heyetlerinin bölgedeki terör olaylarını görüşmek üzere Adana'da toplanmalarıyla önemli bir aşamaya geçilmiştir. Türkiye'nin 2002'den itibaren komşularıyla sıfır sorun stratejisini benimsemesi üzerine özellikle Ortadoğu ülkeleriyle yakın ilişkiler içinde olması yeni bir süreci başlatmıştır. Suriye devlet başkanı Beşar Esad ile enerji kaynakları, siyasi ve ekonomi alanlarında ikili antlaşmalar imzalanmış, rejim ile yakın ilişkiler kurulmuş ve iki ülke arasında seyahat özgürlüğü için vize muafiyetleri getirilmiştir. Ancak bu gelişmeler 10 yıllık sürecin gerisinde kalmıştır. 15 Mart 2011'de Suriye iç savaşının patlak vermesi ve bunun akabinde Türkiye hükümetinin Beşar Esad'a karşı bir politik yaklaşım sergilemesi iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kopmasına, gerginliklerin kaldığı yerden devam etmesine yol açmıştır. Türkiye, Suriye'ye karşı çeşitli yaptırımlarda bulunmuş, Suriye'deki büyükelçisini geri çekmiştir. Hükümetin; ayrıca Suudi Arabistan, Katar, Bahreyn gibi ülkelerle Suriye'ye karşı muhalif grupları desteklemesi ve Suriye'nin geleceği konusunda bu grupları muhatap alması krizin şiddetini arttırmıştır.

Suriye'de yaşanan gerginlikler ve çatışmalar Antakya'da hissedilmektedir. Türkiye'nin bölgede izlediği politika, yerel halk tarafından "endişe ve kaygı verici" olarak değerlendirilmektedir. Bu politikanın Türkiye'ye hiçbir şekilde fayda sağlayamayacağını, gittikçe dış politikada izlenen yolun bölge halklarını birbirine düşüreceğini ifade etmektedirler. Bunda mülteci akınlarının ve sergilenen siyasi tutuma yönelik bakış açısının etkili olduğu kanısı hâkimdir. Çünkü mülteciler hem günlük yaşamın hem de politikanın önemli bir unsuru olmuşlardır. Siyasi bakış açısına göre değişen tutumlar, politik kutuplaştırmalara sebep olmaktadır. Bu durum yerel halkın

birbirine olan yaklaşımını etkilemesinin yanında mültecilere olan kabullenme veya dışlama derecesini de belirleyebilmektedir.

Katılımcılara göre Suriye iç savaşının en önemli nedeni, Büyük Ortadoğu Projesi olarak ifade edilmiştir. Kendi iç dinamikleriyle savaşın başladığını; ancak küresel güçlerin dâhil olmaları ile savaşın büyüdüğünü ifade etmişlerdir. Bu güç dengesinin bölgede yeni grupları doğurduğunu, mezhepsel söylemlerin de bölgede yeni krizleri yarattığını dile getirmişlerdir. Antakyalı bir katılımcının (K35) açıklamaları şu şekildedir:

> *" Savaşın en büyük nedeni, yıllardır dilden düşmeyen ve Ortadoğu ülkeleri için önemli bir tehdit olan Büyük Ortadoğu Projesi'dir. Suriye'de iç dinamiklere bağlı olarak Dera kentinde ayaklanmalar ilerici bir nitelik taşımasa da başladı. Fakirlik, bölgedeki kuraklık, işsizlik gibi nedenlerle rejime yönelik ayaklanmalardı. Ancak zamanla ABD, Katar, Türkiye, Arabistan gibi ülkelerin bu hareketlere dâhil olmaları, bölgede silah sevkiyatına dönüştü. Yeni grupların doğmasına yol açtı. Bir nevi bölgesel işbirlikçilerini yarattılar. Artık dünyadaki çıkar ilişkisi yeni düzeni belirliyor. Hepsinin üzerinde emperyalizmin çıkarları var. Bu Türkiye ve Suriye'den de üstündür. Mezhepçi bir yaklaşımla bölge canavarlaştırıldı. Ezber bozan savaşta siyaset bilimciler, uluslararası ilişkilerden sorumlu şahıslar da artık bu denklemi çözemiyor. Acaba Esad desteklenmeli mi desteklenmemeli mi diye. Suriye'de Esad rejimini destekleyen her kesimden vatandaş var. Ayrıca İran, Hizbullah vb. kesimler Esad'a karşı savaşmadı."*
> (K35, K, 29 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Alevi).

Savaşın temel nedenlerine ilişkin değerlendirmelerde Antakyalı bir katılımcı, İsrail'in güvenliğinin sağlanmasının amaçlandığı, bunun da olmazsa olmazının bölgedeki İsrail karşıtı ülke liderlerini devirmekten geçtiğini ifade etmektedir. Savaşa dâhil olan ülkelerin Esad'a karşı halkına zulüm yaptığı gerekçesiyle müdahale etmek istediklerini; ancak aynı olay ABD tarafından Irak'a yapıldığında dünya ülkelerinin bu duruma sessiz kaldığını dile getirmiştir. Türkiye'nin bölgede izlediği politikanın bir tutarlılık göstermediğine, yaşanan bu durumun da çok umut vaat etmediğini ve Türkiye'nin bölgedeki en büyük güç olma fırsatını kaçırdığını öne sürmüştür:

> *"Bir Antakyalı olarak bu savaşa ve yaşanan sürece tamamen tepkiliyim. Bu savaşın birçok nedeni var: Küresel güç dengesi, Büyük Ortadoğu Projesi, bölgenin doğal kaynakları gibi. Sürece ilişkin kaygım büyük ve bu gelişmeleri yakından takip ediyorum, ilgili çalışmaları da okuyorum. Bence bu savaşta en büyük sorun; İsrail'in güvenliğini sağlamaktır. Bu amaçla Suriye ve diğer ülkelerin liderlerini devirip İsrail güvende tutulmak istenmektedir. Rejimin halka zulüm yaptığı söyleniyor ve bütün dünya buna tek bir ağızdan karşı çıkıyor. Peki Amerika Saddam'ı diktatör diye devirdiğinde katlettiği Iraklı vatandaşlar için neden dünya ayaklanmadı, neden siviller ölürken herkes seyretti. Bu Batının ve emperyalist güçlere hizmet edenlerin ikiyüzlü politikasının ürünüdür. Türkiye'nin politikalarına gelince rüzgarın yönü nereye eserse o misali. Değişen tavır ve politik tutum gittikçe ülkemizi kaosa götürmektedir. İyi günler beklemiyor bizi. Tavır tamamen yanlış, bu kadar mülteciyle baş etmek hiç kolay değil. Türkiye süreci iyi yönetebilseydi belki de bölgenin en önemli gücü haline gelirdi. Bunu sadece ben değil, tüm uzmanlar söylüyor. Suriye'ye yönelik yanlış politika izlediğimizi bakan da diğer*

siyasi liderler de söyledi." (K36, E, 42 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Hıristiyan).

Sürece Ortadoğu haritasının yeniden şekillenmesi olarak bakılmaktadır. Katılımcılar yaşananların Soğuk Savaş döneminden gelen olaylar örüntüsünü verdiğini ifade etmektedir. Ayrıca bölgenin sahip olduğu kaynaklar nedeniyle kapitalist ülkeler tarafından pazar alanı olarak görüldüğüne vurgu yapılmaktadır. ABD, Batı, Katar ve Arabistan'ın yeni aktörler yaratarak savaşın uzamasında pay sahibi oldukları ve bu aktörlerin savaşma motivasyonunun Alevi'lere karşı oluşturulmasının asıl hedef olduğu katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Gelen kitlenin çoğuna mülteci olarak bakılmadığı, Suriye'de süren savaşın arka planını örgütleyen kitlenin ve komutanlarının Antakya'da ikamet ettiklerine dönük söylemlerin de olduğu ifade edilmiştir. Katılımcının (K37) görüşleri şu şekildedir:

" Ben sürecin Ortadoğu haritasının yeniden şekillenmesi olarak görüyorum. Arap Baharı adı altında Suriye'nin ABD ve diğer kapitalist ülkelerin müdahaleleriyle yeniden şekillenmesinden başka bir şey değildir. Savaşın ilk yıllarında ileri bir pozisyon alma düşüncesiyle mevcut hükümet ülkeyi bir bataklığın içine çekmiştir. Soğuk savaş döneminden gelen olayların örüntüsüdür aslında yaşanan gelişmeler. Suriye, Irak, Mısır Soğuk savaş döneminden kalan temel sorunlardı. Zengin yer altı kaynaklarına sahip olan bölge, kapitalist ülkeler için yeni pazar alanı olarak görüldü. Bu nedenle bölgedeki zenginlikler ele geçirilmeye çalışıldı. Suriye'de sorun yoktu diyemem; ancak bu ayaklanmalar yerel halkın taleplerinin dışa vurumu değildi. Bölge yeniden yapılandırılırken acaba bana da pay düşer mi düşüncesinde hareket edildi. Bir nevi bu savaşta

komşularımıza değil emperyalizme hizmet ettik. Aşiretler sınırlarda beslendi. Ancak ABD'nin gözünden düşen bu aşiretlerin en büyük amacı ganimet elde etmekti. Savaş devam ederken ABD tarafından devre dışı bırakılmaları yeni bir örgütün doğmasına yol açtı. Terör örgütleri, militan gruplar ABD, Katar, Suudi Arabistan, Batılı ülkeler tarafından beslendi. Ancak unutulan bir şey vardı o da Suriye halkının direnişiydi. Suriye'ye karşı savaşanların en büyük motivasyonu önceleri mezhebe dayanıyordu yani Alevilere karşıydı. Gelenlerin çoğu mülteci değil. Tabi ki savaş mağduru olan da vardı. Anlamanız açısından söylüyorum; uzun sakallı, bıyıksız ve değişik giyimli olarak rahatça gezen bir kitle." (K37, E, 38 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Alevi).

Katılımcı (K38)'e göre, bölgeye doğrudan asker göndermeden yerel işbirlikçiler ve militanlar vasıtasıyla operasyonların gerçekleştirildiğini, silahların Batı'nın müdahalesiyle patladığını dile getirmiştir. Sınırda ve bölgede olan terör örgütleri savaşın uzamasında birinci aktör olarak görülmektedir. Sınırların bir mücadele alanına döndüğünü ve egemen gücün sürekli değiştiğini ifade etmiştir:

"Büyük güçlerin doğrudan müdahale edemedikleri yerlerde iç savaşı devreye sokması asıl nedendir. Neden her şeyde ABD ve Batı çıkıyor? Çünkü çıkarları var. Irak, Lübnan, Libya gibi ülkelerde iktidar güçler düşürülüp orada kaynaklara el konuldu. Kaddafi, Saddam devrilince ülkelerin maddi ve manevi tüm değerleri kayboldu, başkalarının eline geçti. Sıra Suriye'ye geldiğinde kendi ordularıyla değil ülke içinde ittifaklar kurarak iç savaşı tetiklediler. Ayaklanmalar başladığında medyada yansıtıldığı gibi rejim ateş açmadı. Batının oyunuyla silahlar

devreye girdi. Çünkü bir müdahale gerekiyordu, onu yarattılar. Sınırda DAESH, ÖSO, El-kaide gibi örgütler var, savaş bunların yüzünden uzamaktadır. Gerçi artık sınırda kimin hangi güç için savaştığını tahmin edemiyoruz sürekli değişiyor." (K38, E, 41 yaşında, İlkokul Mezunu, Sünni Arap).

Bazı katılımcılar savaşın sadece mezhep temelli olmadığına, yaşananların bölge üzerindeki planların bir sonucu olduğu görüşündedir. Devletlerin politik tutumlarındaki çelişkiler ve yaklaşımlar hem savaşın seyrini etkilemektedir hem de savaşın daha uzun süre devam etmesine yol açmaktadır. Bölgede Suudi Arabistan ve Katar'ın özellikle Suriye rejimine olan politik tutumlarının ABD ve diğer müttefiklerinin beklentileri doğrultusunda şekillendiği ifade edilmektedir. Suriye'de yaşanan çatışmaların son bulabilmesi için, Türkiye'nin sınırları kapatması ve güvenliği arttırması gerektiğine işaret edilmiştir. Katılımcının görüşleri, Suriye ile olan ilişkilerin bu denli bozulmasının kabul edilebilir bir durum olmadığı yönündedir.

" Suriye iç savaşının sadece medyada dolaşan Alevi-Sünni yani mezhep savaşı olduğu kanısında değilim. Yani savaşın nedenini sadece mezhep çatışmalarına dayandıramam. Çok büyük bir etkisinin olduğunu söyleyebilirim; ancak bunun yanında Ortadoğu ülkeleri üzerinde oynanan oyun da ilave edilmelidir. Bence en önemli sebep de budur. Bakın Tunus'ta, Libya'da Arap Baharı ve ayaklanmalarına karşı ses çıkaramayan Suudi Arabistan buradaki mevcut liderlerin devrilmesine sıcak bakmıyordu. Ancak Suriye söz konusu olunca birden Suriye halkı için demokrasi ve özgürlük talep eder oldu. Acaba tarihi boyunca demokrasiden, temel hak ve özgürlüklerden nasibini almamış olan bir ülke nasıl olur da bunu savunabilir. İsrail ve

ABD'nin bölgedeki piyonu da olduğu içindir. ABD, Fransa, İngiltere, İsrail için Suriye'deki rejimin devrilmesi en çok arzulanan şeydi. Arabistan, Katar, Irak gibi ülkelerden devşirilen militanlar bu savaşın sürecini uzatıyor. İnan ki Türkiye'de sınır kapılarının kapanmasıyla bu iş çözülür. Sınır güvenliği yok geçip duruyorlar. Böyle olunca savaş uzuyor. Esad ile bu kadar iyi ilişkiler geliştirmişken neden 180 derecelik bir değişim yaşanır, anlamış değilim. Kardeşlikten neden düşmanlığa dönüşülür, bunu kim istedi? Her şey BOP için miydi acaba? Bizim ülkemiz, Hatay ilimiz bunu hak etmiyor. Daha iyi bir politikayla belki de bu kadar insanın hem ölümüne hem de bu kadar insanın ülkesini terk etmesine engel olunabilirdi." (K39, K, 38 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

Katılımcıya (K40) göre, Suriye iç savaşının İsrail istekleri doğrultusunda Şii Hilali'nin engellenmesi amacıyla gerçekleştiğidir. Doğrudan İran'a müdahalenin zor olduğunu, bu nedenle Suriye'ye savaş açıldığını dile getirmektedir. Planların İsrail, uygulamamın da ABD tarafından yapıldığı görüşündedir. Ülkemizin izlediği politikanın yanlışlığını 2015'te düşürülen Rus uçağıyla örnekleyerek yerel halk üzerindeki olumsuz politik yansımaları dile getirmiştir:

" Suriye savaşı bir projenin ürünüdür. İsrail'in projesini hayata geçirmek için Batı ve ABD çırpınmaktadır. Bence temel neden Şii Hilali'nin oluşmasını engellemektir. Bu durumda İran'a saldıramayacakları için bölgede en önemli müttefik olan Suriye'ye müdahale edildi. İsrail istediği için bu savaş uzuyor. ABD uygulamaya sokuyor. Ülkemizin Suriye'ye yönelik dış politikası tamamen felakettir. Sürecin başından beri yanlış bir dış politika

izleniyor. Bu süreçte de Rus uçağının düşürülmesi örneğinde gördük. Uluslararası platformda bir olay ülkedeki her şeyi etkileyebiliyor. Siyasi ve askeri tavır nedeniyle ekonomik sistemimiz derinden etkilendi. Bu olayın politik yönden olumsuz yansımaları çok oldu." (K40, E, 55 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

Katılımcıya (K41) göre, Ortadoğu sahip olduğu yer altı kaynakları nedeniyle sürekli ABD ve Batı'nın işgaline maruz kalmaktadır. Müdahalelere uygun zemin oluşturmak adına bölgedeki rejimlerin kullanıldığını ifade etmektedir. Bölgede savaşa müdahil olan hem muhalif grupların hem de ABD, Fransa, Rusya ve İran'ın (küresel-bölgesel güçlerin) savaşın uzamasında pay sahibi olduklarını dile getirmiştir. Suriye iç savaşında her ülkenin kendi çıkarını düşünerek hareket ettiğine de dikkat çekmiştir:

"Bildiğimiz gibi Ortadoğu yer altı kaynakları açısından zengin bir bölgedir. Bu nedenle Batı ve ABD yerel halkları kullanarak sürekli kaos ve çatışmalarla bölge üzerinde hedeflerini gerçekleştirmektedir. Diğer sebep de bu güçlere hizmet edecek rejimler. Irak en iyi örnektir. Olayın sadece dikta rejimden veya kimyasal silah kullanımından kaynaklı olduğunu mu düşünüyorsunuz, hiç sanmıyorum. Suriye çeşitli ülkelerden gelip rejime karşı savaşan militanlar yüzünden bu kaosun içindedir. Suriye komşu ülkelerin izledikleri siyaset nedeniyle savaşla bu kadar mücadele etti. Tabi ki devreye Rusya ve İran'ın da girmesiyle savaş daha da uzadı, Esad rejiminin de mücadelesi uzadı. Tabi herkes kendi çıkarı için bölgede savaşıyor, bunu da bilmekte fayda var. Bir an önce Suriye ile ilişkilerin düzeltilmesi hem bizim hem de ülkemiz için büyük fayda sağlayacaktır." (K41, E, 35 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Sünni).

Katılımcı (42), Suriye'deki demokratikleşme hareketlerinin dış müdahalelerle değil; vatandaşların talepleriyle gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. Suriye'nin ayaklanan diğer ülkelerden daha demokratik bir şekilde yönetilmesine rağmen ülkedeki çatışmaların daha çok destekçi bulması Esad'ı devirmek amaçlıdır. Ayrıca katılımcı bu göç dalgasına yönelik yapılacak gösteri ve protestolara izin verilmediğini dile getirmiştir. Aynı zamanda izlenen politikanın büyük riskler taşıdığını ve ilerde önemli problemleri yaratacağını aktarmıştır:

> *"Suriye'de demokratikleşme yerel halkın talepleriyle gerçekleşmelidir. Ancak dış müdahalelerle sürecin işlediği kanısındayım. O yüzden savaşın asıl nedenleri demokratikleşme, özgürlük değildir. Bu güne kadar Beşar Esad babasından farklı bir şekilde ülkeyi yönetti. Temel hak ve özgürlüklerde iyileştirme yaptı. Ancak ülkede çıkan ayaklanmalar neden diğer ülkelerdeki ayaklanmalardan daha fazla destekçi buldu. Bakarsanız Suriye'deki rejim diğer ülkelere göre daha demokratikti. Aslında bunlar bahane edilerek Suriye'ye müdahale meşru kılınmaya çalışıldı. ABD ve Batı'ya karşıt politika izleyen, Rusya ve İran'la iyi ilişkiler kuran Esad'ı devirmek tek hedefti. Hükümetin politikası büyük yanılgılarla doludur. Göç dalgasına yönelik yerel halkın basın açıklaması ve gösteri yapması yasaklandı. Her zaman mülteciler de muhalifler de korundu. Muhalif örgütler neden Türkiye'de eğitim alıyor, kurum gibi çalışıyor? Bu nedenle politikamızı yanlış buluyorum. Örneğin Suriye aynı şeyi bize yapsa çok mu hoş karşılardık? Türkiye'ye yönelik bu muhalif grupların ilerde tehlike yaratmayacağını nereden bileceğiz? Bu grupların Suriye'de Hıristiyanlara, Alevilere yaptıklarını gördük.*

Sürece ilişkin politika bu nedenle çok hatalıdır." (K42, K, 40 yaşında, Lise Mezunu, Arap Hıristiyan).

Antakyalı (K43) katılımcı, Suriye'de gerçekleştirilen katliamlardan her zaman rejimin sorumlu tutulmasının hatalı olabileceği; ÖSO, DAESH, El-Kaide gibi terör örgütlerinin de bölgede yarattığı yıkımın görmezden gelinemeyeceği düşüncesindedir. Bölgede türeyen muhalif grupların sadece Suriye'den olmadığına, farklı ülkelerden ve milletlerden devşirildiğine dikkatleri çekmektedir:

" Suriye'de her olay rejimin üstüne yıkılıyor. Rejim katliam yaptı, camileri bombaladı, camideki vatandaşları öldürdü gibi haberler veriliyor. Doğruluk payı vardır; ancak tamamen bunu kabullenmek hatalıdır. Üstelik bu katliamlar ÖSO, DAESH ve el-kaide gibi örgütler tarafından yapılırken her zaman rejim suçlu gösteriliyor. Bütün bunlar izlenen dış politikanın ne kadar yanlış olduğunu bize gösteriyor. Sınırda hangi terör örgütünün olduğu, türediği bilinmiyor. Yani muhalif diyorlar da hangi muhalif? Suriye halkından oluşan bir muhalif grubu değil, farklı ülkelerden gelmiş militanlar bunlar. Sadece Suriye halkı arasında yaşanan bir savaş olsaydı bunu anlardınız. Ama öyle değil. Kim bilir kaç güç ve daha nicesi… Böyle olunca savaşın sonunu kestirmek çok zor. Irak, Yemen, Fas, Cezayir gibi yerlerden gelenler var. Sokaklara çıkın aradaki farkı net şekilde görürsünüz." (K43, K, 51 yaşında, Lise Mezunu, Türk Sünni).

Yerel halkın mültecilere olan bakış açısında büyük benzerlikler görülmüştür. Katılımcıların (K35, K38) mültecilere dönük söylemleri şu şekildedir:

"Gelenlerin yarısı savaş mağduru değil, savaş mağduru varsa o da bizim halkımızdır, bence asıl mülteci bizler olduk. Bakın mülteciler

Batı ile aslında bir ticaret unsuru oldu. Kapıları açma tehdidi ile şantaj unsuru olarak kullanılıyorlar. Şunu da ekleyeyim savaştan ciddi anlamda etkilenen ve mağdur olan bir kitle var onları asla hakir görmüyoruz, saygı duyuyoruz." (K35, 29 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Alevi).

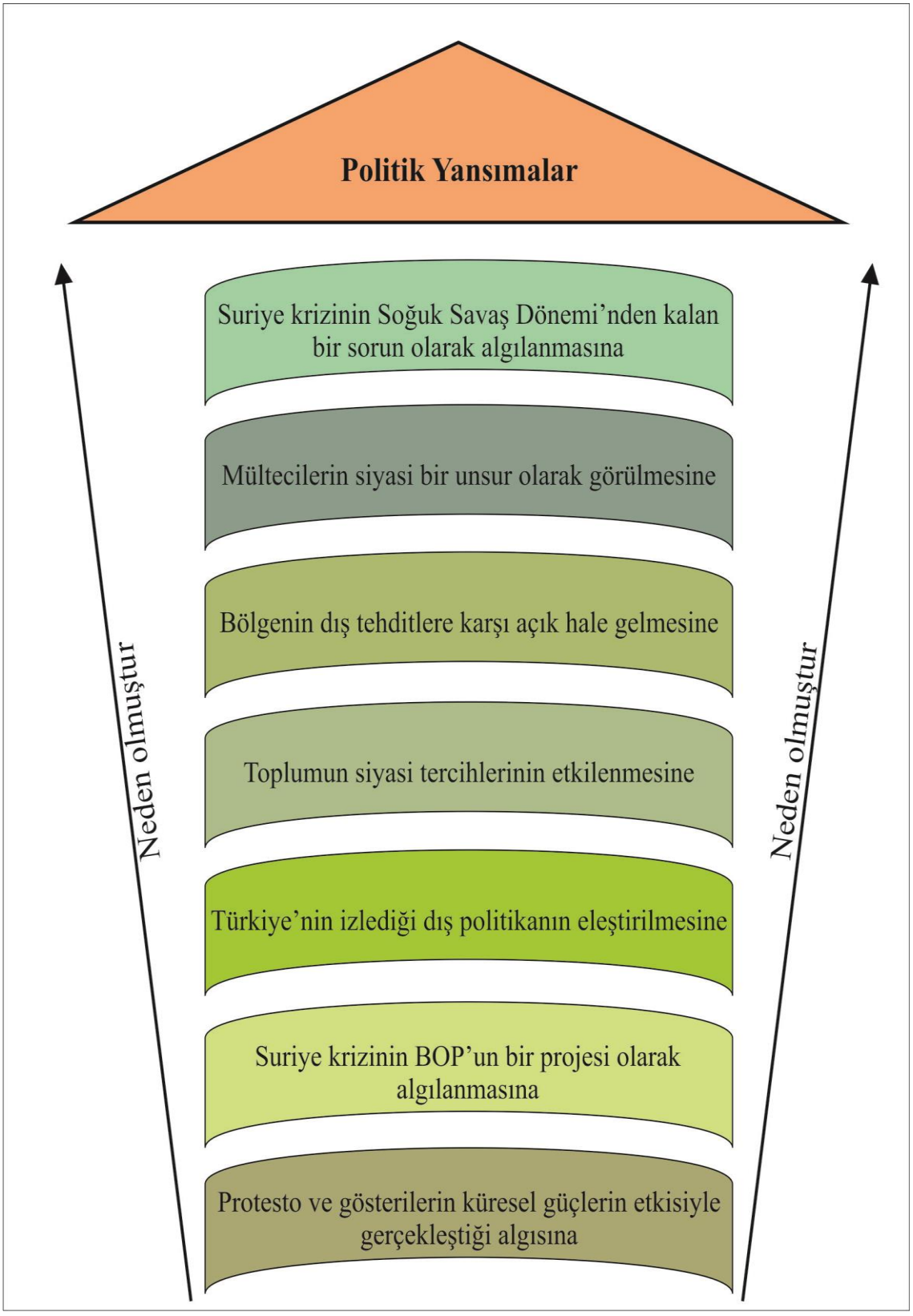
"Mültecilerin çoğu bizden daha iyi yaşıyor, tamamı için savaşın derin etkileriyle karşılaşmış diyemeyiz. Hükümet her şeyi karşılıyor, maaş veriyor. Mülteci olan da var militan da. Hepsi savaştan kaçmadı bana göre. Çünkü bayramda gidip geliyorlar. Savaş ortamı varsa savaştan kaçtıysan ne diye o ülkeye gidersin değil mi? Bunu sorgulamak lazım." (K38, E, 41 yaşında, İlkokul Mezunu, Arap Sünni).

Bir başka katılımcı mültecilere iki açıdan bakılması gerektiğini ifade etmektedir. Hem rejimin ele geçirdiği yerlerden hem de muhalif grupların baskı ve katliamlarından kaçan kitleye odaklanılması gerektiği düşüncesindedir.

"Savaş mağdurlarına iki yönlü bakmak lazım. Rejimin ele geçirdiği yerlerden kaçanlar vardır. Öte yandan muhalif denilen kesimin baskılarıyla ya da katliamlarından kaçan ailelerini kaybetmiş insanlar var. Bunlar hiç kuşku yok ki Suriye iç savaşının asıl mağdurlarıdır." (K43, K, 51 yaşında, Lise Mezunu, Türk Sünni).

Suriye iç savaşına yönelik yerel halkın politik yaklaşımlarında ciddi eleştirilerin olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda savaşın politik yönden yansımaları yerel halkın görüşleri dikkate alınarak Şekil 6'da işlenmiştir.

Şekil 6: Suriye İç Savaşının Antakya'daki Politik Yansımaları

4.1.4. Güvenlik Yönünden Etkiler

Bir devletin en temel görevlerinden biri kuşkusuz, vatandaşların güvenliğini her türlü iç ve dış tehdide karşı korumasıdır. Toplumun güvenliğinin sağlanması öncelikli olarak iç dinamiklerle bütünleşen huzur ortamıyla mümkündür. Buna bağlı olarak sınırların her türlü dış tehditlere ve olası gelişmelere karşı ülkenin ve toplumun menfaatleri göz önünde alınarak korunması gerekmektedir. Uluslararası gerginlikler ve toplumsal çatışmalar sonucunda yaşanan göç dalgaları beraberinde güvenlik kaygısını getirmektedir. Göç eden toplum ile göç edilen ülkedeki toplumun çatışma riski yüksek olduğu bu durumlar, hem yerel halkın büyük bir güvenlik kaygısı taşımasına yol açmaktadır hem de gelen kitlenin bir tehdit unsuru olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Tehdit unsuru olarak görülen kitlenin sebebiyet vereceği en küçük olayda provokasyon nedeniyle kitlesel şiddet riskinin de olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Katılımcılar sınır güvenliğinin olmadığını, Hatay'ın Suriye ile sınır ili olması nedeniyle olası dış tehditlere ve terör olaylarına karşı büyük bir risk taşıdığını ifade etmektedirler. Antakya'daki hastanelerde muhalif askerlerin tedavi edildiğine ve bu durumun yerel halkta ciddi anlamda korkuya yol açtığına dönük düşünceler mevcuttur. Bu faktörlerin Antakya üzerinde kötü bir izlenim bıraktığına ve bölge dışındaki insanların da bu durumdan olumsuz etkilendiğine vurgu yapılmıştır. K44 ve K45'e göre;

> *"Sürecin başında sınırdan yaralılar taşınmaya başladı ve çoğunlukla savaşan muhaliflerdi. Tedavi edilenler tekrar sınıra dönüp savaşıyor. Sonra da kentte onunla aynı ortamı paylaşıyoruz. Bu ciddi bir tehlikedir. İnsanlar kendini güvende hissedemiyor. Gerçekten Suriyeli mi değil mi kestiremiyorsunuz. Çünkü birden farklı ülkeden militanın*

var olduğu söyleniyor. Buradaki halk bile birbirine karşı tedirgin oldu." (K44, K, 41 yaşında, Lise Mezunu, Türk Sünni).

Bir diğer Antakyalı katılımcının sınır güvenliği ve muhalifler noktasındaki görüşleri de benzerlik göstermektedir:

"Hatay ili barışın ve huzurun kenti olarak bilinirdi. Ancak üzülerek söylemeliyim ki bu cümleyi kuran kişiler ardından hemen şu cümleyi kuruyor: "Ama işte Suriyeliler kenti doldurdu, o eski huzur ve güven ortamı kalmaz." Bu aslında ciddi bir tutumdur. Hatay'ın sınır ili olması, savaşan çoğu muhalifin kente girmesi ve buradaki hastanelerde tedavi edilmesi güvenlik noktasında ne kadar tehlikede olduğumuzu göstermektedir. Sınırda önlemden bahsedemeyiz. Çünkü elini kolunu sallayan girebiliyor. Bu durum halkta haklı olarak bir tedirginliğe yol açıyor." (K45, E, 27 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Hıristiyan).

Ülkemizin izlediği açık sınır politikasının büyük riskler taşıdığına ve sınırları kullanarak gelen terör örgütlerinin ülkemizi kana buladığına yönelik ifadeler Reyhanlı, Ankara, Suruç patlamalarıyla örneklendirilmiştir. Suudi Arabistan ve Katar'ın ekonomik desteğiyle muhaliflerin sınırlarda eğitildiğine yönelik söylemler de mevcuttur. K47 ifadesi şu şekildedir:

"Açık sınır kapısı uygulaması sadece bu kent için değil; ülkemiz açısından da büyük bir tehdittir. Bu sınır noktaları kullanılarak girecek herhangi bir terör örgütü neler yapmaz ki? Ülkemizde çoğu şehre bu yolla ulaşabilir. Bunun örneklerini de yaşadık. Örneğin halk arasında da ciddi mezhepsel kırılmalara yol açabilecek Reyhanlı patlaması ve ardından güvenlik söylemleri. Dahası Ankara, Suruç

patlamaları bunlar çoğalabilir. Bu noktada yerel halkın güvenliği tehlikede olabilir. Çünkü bu illegal örgütler beklenmedik tahriplere yol açarlar. Özellikle Suudi Arabistan ve Katar'ın maddi desteğiyle sınır noktalarında savaş eğitimi sağlandığı söylemleri bu tedirginliği arttırmaktadır." (K47, E, 53 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Sünni).

Yerel halkın savaşın özellikle başında muhaliflerle çoğu yerde karşılaştığına dönük ifadeleri mevcuttur. Seyahatlerinde alışkın olmadıkları insanlarla karşılaşmaları kaygılanmalarına yol açmıştır. Bu durumdan dolayı da huzur ve güven ortamının olmadığına, Antakya'nın karıştırılmak istendiğine dönük söylemler mevcuttur. Katılımcıya (K46) göre;

"Muhalif grupları burada görebiliyorduk. Bunlar herkesin bildiği şeyler. Uçağa biniyorsunuz, İstanbul veya Ankara'dan hiç alışık olmadığımız tipler, ürkütücü. Hatay havaalanına iniyor ve dışarıda onları bekleyenler onlar gibi. Ne oluyor bu kentte? Hatay'da o kadar farklı kimlikten insan var. Herhangi bir provokasyonla ne hale gelir bu kent, gerçi burayı da karıştırmak istiyorlar. Böylesi bir ortamda güven de olmaz, huzur da olmaz." (K46, K, 36 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

Bir diğer katılımcının ifadeleri de benzerlik göstermektedir. Sınırda güvenlik amaçlı duvarların örülmesinin hiçbir fayda sağlamayacağı görüşündedir:

" Sınırda güvenliği sağlamak için duvar örülüyor, bizim için çare bu mu olmalı? Eskiden sınırlarımızda kuş uçmazdı. Ama şimdi orada katil olan kişiyi Antakya'da görebiliyorsunuz." (K48, K, 49 yaşında, Lise Mezunu, Arap Hıristiyan).

Yerel halkın mültecilere yönelik tepkilerinin artmasıyla, mültecilerin kenar mahallelere yöneldiği ve yaşamlarını orada sürdürdükleri ifade edilmiştir. Ancak toplumdan izole olmuş bir kitlenin uyum problemleri yaşayacağı ve uzun vadede güvenlik sorunları doğuracağı da unutulmamalıdır. Katılımcının (K49) ifadesi şu şekildedir.

> *"Mültecilerin büyük bir kısmı artan tepkilerden dolayı kenar mahallelere çekildi. Artık çoğunlukta oldukları yerler var. Buradaki yerel halkla çok da iletişime geçmiyorlar. Suriye'deki yaşamlarını buraya taşıdılar. Dışlanmışlık duygusuyla karşılaşan bireyler ilerde birer suçlu adayı olabilir."* (K49, K, 36 yaşında, Lise Mezunu, Arap Hıristiyan).

Zor koşullar altında yaşayan mültecilerin her türlü şiddet ortamının meydana gelmesinde pay sahibi olmaları muhtemeldir. Özellikle eğitim seviyesinin düşük olduğu ve iyi bir gelire sahip olmayan kitlelerin suça kaynaklık edeceği tahmin edilebilir. Katılımcılara göre Antakya'da mültecilerin suç oranlarında önemli bir payları olmasına rağmen ilgili birimlerce kayda geçirilmemektedir. Hırsızlık, gasp, trafik kazaları, silah sevkiyatı gibi vakalarda artış görülmesinde mültecileri sorumlu tutmaktadırlar:

> *"Kentte suçluluk oranlarında büyük bir artış var. Ancak resmi kayıtlarda pek göremezsiniz, çünkü ya korunmaktadırlar ya da Suriyelilerin karıştıkları olaylar görmezden geliniyor. Her gün bir suç vakası var. Tabi bu suç olaylarında tüm Suriyeliler öyle demiyorum. Trafik suçları da çok fazlalaştı. Önceleri Arap plakalarıyla dolaşıyorlardı. Herhangi bir kaza ya da olayda kayıt olmuyordu. Ancak halkın tepkisinden olsa gerek Türkiye plakaları veriliyor artık.*

Tabi iş sadece plaka ile çözülmüyor, denetlenmesi gerekiyor." (K50, K, 30 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Hıristiyan).

Bir diğer katılıcının da görüşleri suç oranlarında artış yaşandığına dönüktür. Sınırlarımızdan geçen birtakım grupların Suriye'de adli suçlardan kaçtığına ve burada olmalarına göz yumulduğuna vurgu yapmaktadır:

" Kentte suç oranlarındaki artış güvenlik endişesi yaratıyor. Bizim derdimiz sınır noktasından geçen ve göz yumulan kesimdir. Emin olun ki çoğu sığınmak amacıyla gelmiyor. Adli suçlardan sınır dışı edilenler bir bakmışsınız tekrar giriş yapmış. Bunlar aramızda dolaşıyor, militanlar gece Suriye'de, gündüz Antakya'da oluyor. Bu nedenle güvenliğimizin tehdit altında olduğunu düşünüyorum. Gayri resmi çoğu işi yapıyorlar. Neden onların yaptıkları görmezden geliniyor. Kaçıyla ilgili resmi tutanak var o da ayrı bir tartışma diye düşünüyorum." (K51, K, 39 yaşında, Lise Mezunu, Arap Alevi).

Yerel halk, eskisi gibi günlük hayatlarına devam edemediklerini, her ortamda karşılaştıkları Suriyelilerden endişe ve kaygı duyduklarını ifade etmiştir. Sınırda savaşıp huzursuzluk yaratanların onlar için problem olduğunu dile getirmişlerdir. Antakya eskisi gibi güvenli ve huzurlu bir bölge olarak görülmemektedir. Katılımcı, bu duruma neden olarak mültecilerin, yerel halktan haraç istemelerini örnek göstermektedir:

"Önceleri sakallı tipler, bıyıksız, savaş kılıklı adamlar şehirde geziyordu. Pazara, parka, bankaya, hastaneye gidin aynı tipler var. Bakışıyla dövüyor sizi. Savaş mağduru bunlar değil bunlar olsa olsa savaştan para kazanan katillerdir. İnsanlardan önceleri haraç bile talep ettiler. Yerlilerle kavga ettiler, huzursuzluk yarattılar. Gariban olanlara lafım yok, benim derdim bu sınırda savaşanlarda. Bunlar

kalıcı oldu. Savaş da bitse yine tehlikeli olmaz mı? Artık Antakya; silahlı, aşırı dinci, para için savaşanların ili oldu. Sınıra gidip geliyorlar, çünkü kaçakçılık yapıyorlar. Bunun için tedirginim, bir gün başıma bir şey gelecek diye." (K52, E, 63 yaşında, İlkokul Mezunu, Arap Sünni).

Bir diğer katılımcı ise sürece şu şekilde yaklaşmaktadır:

"Biz Hıristiyanlar Esad'ın destekçisi olarak görülmekteyiz. Son zamanlarda bu korkuyu ciddi derecede hissediyoruz. Çünkü bu algı bile muhalifler için yeterli bir sebeptir. Orada Hıristiyan kesimine neler yapıldığını gördük. Kentin huzuru eskisi gibi değil, sanki burayı sahiplenmiş bir mülteci kitlesi var." (K54, K, 28 yaşında, Lise Mezunu, Arap Hıristiyan).

Katılımcılara göre en büyük problemlerden biri de dilencilik olaylarıdır. Mültecilerin şehrin her tarafında görüldüğünü, gittikçe bu durumun rahatsızlık verdiğini ve onlara duyulan güvenin de azaldığını ifade etmişlerdir:

"Antakya'da parkta, otogarda, caddede dilenen aileleri görmek mümkündür. Çoluk çocukla dilenenler zamanla rahatsız etmeye başladı. Çünkü ilk başta acıyarak yaklaşan insanlar artık sömürüldüğünü düşünüyor. Aynı caddede en az 10 defa önünüz kesilerek para isteniyor. Ama bu durum da çok tepki çekince sanırım bir kısmı toplandı. Eskisi gibi olmasa da dilenenler halâ var." (K45, E, 27 yaşında, Üniversite Mezunu, Arap Hıristiyan).

Bölgede Suriyelilerden tedirgin olan kitlenin yanında Suriyelileri sahiplenen kesim de mevcuttur. Bunu din kardeşliğinin gereği olarak mültecilere suçlu muamelesi yapılmaması gerektiği görüşündedir:

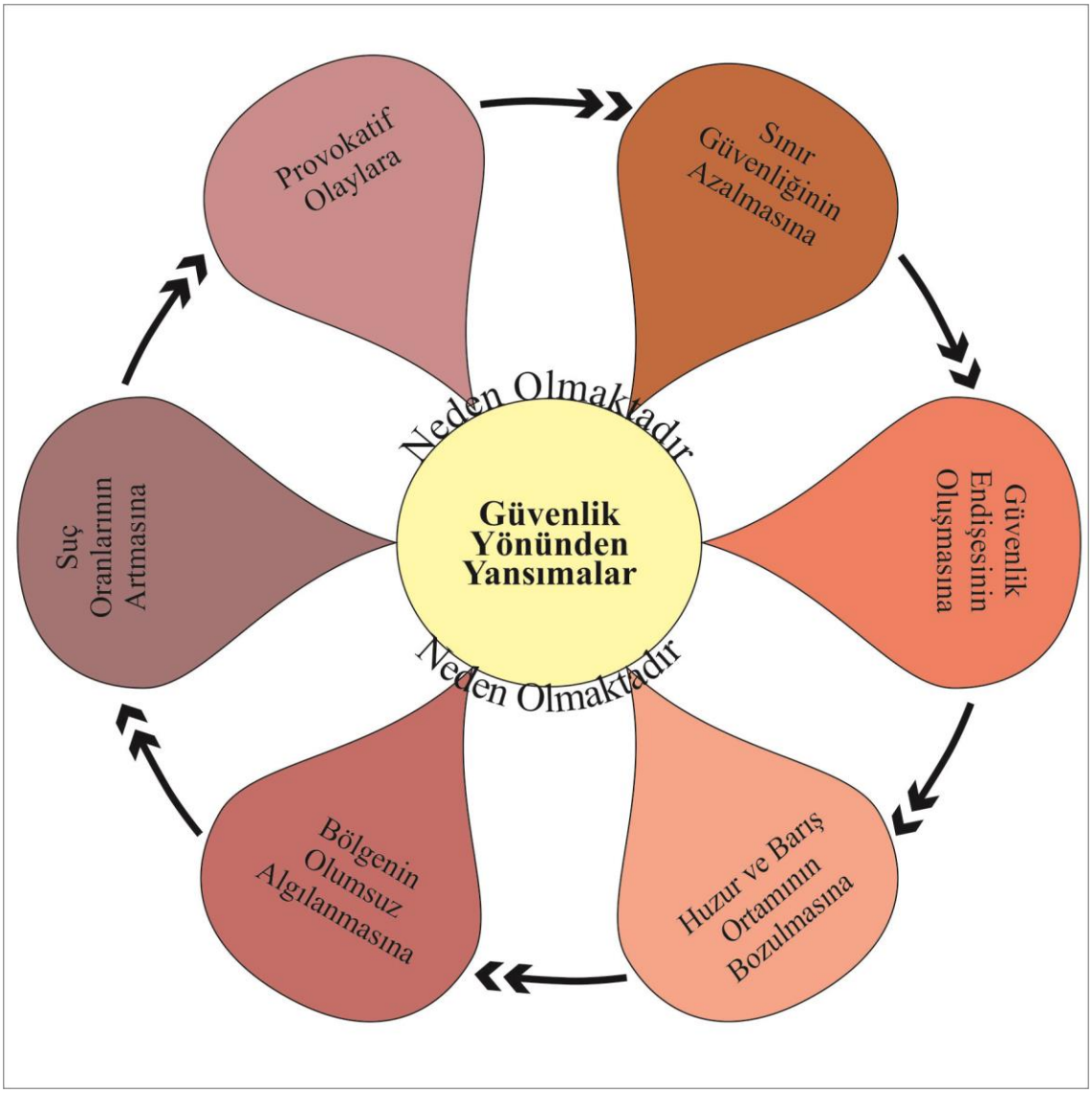
> *"Onlar bu kadar zor durumda olmasaydı gelmezlerdi. Çoluk çocuk hepsi zor şartlarda yaşamaya çalışıyor. Ben tedirgin değilim, elimden gelse çok yardım ederdim. Aynı dine, mezhebe sahibiz. Sadece onları suçlamak günahtır."* (K53, E, 29 yaşında, Üniversite Mezunu, Türk Sünni).

Diğer katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

> *"Ben çok katı değilim. Gerçek anlamda zor durumdalar. Iraklı, Afganistanlı ve daha çok farklı ülkeden gelenler var. Neden olara karşı çıkılmıyor da bunlara karşı çıkılıyor? Devletimiz için yük bu durum, ancak insani yardımın en iyisini yaptı diye düşünüyorum"* (K55, K, 27 yaşında, Lise Mezunu, Türk Sünni).

Sonuç olarak Suriye iç savaşının bölge halkı üzerinde yarattığı güvenlik yönünden etkiler Şekil 7'deki gibidir. Özetle Antakya'nın farklı dinamiklerin etkisiyle toplumsal güvenliğinin tehlikeye düştüğü algısı her geçen gün artmaktadır. Sınır kontrollerindeki aksaklıklar ve mülteci sayılarındaki artışlar, asayiş sorunlarının çoğalmasında önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeple yerel halkın kaygılı olduğu, Antakya'daki barış ve huzur ortamının da gittikçe zarar gördüğü tespit edilmiştir. Bu faktörler yerel halkın demeçlerinden elde edilmiş ve şekle yansıtılmıştır.

Şekil 7: Suriye İç Savaşının Antakya'ya Yönelik Güvenlik Eksenli Yansımaları

SONUÇ

Suriye iç savaşı derinliği, boyutu, şiddeti ve süresi açısından kendine özgü farklı bir zeminde yol almaktadır. Çünkü Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Arap Baharı ile gerçekleşen iç savaşlar kendi iç dinamikleri ile başlamış ve sonuçlanmıştır. Ancak Suriye'de küresel bir güç sahnesine dönüşen iç savaşın çıkış noktası her ne kadar iç dinamikler yoluyla başlamış olsa da akabinde yaşanan süreç ve sonuçlar uluslararası bir krize dönüşmesinin önüne geçilememiş, aynı zamanda kısa sürede sonuçlanmasına da olanak tanımamıştır. Yaşanan bu süreç Suriye'de hala bir çözüme kavuşturulamamış olan savaşın Ortadoğu ve Arap ülkelerinde demokratikleşme hareketi olarak başlayan Arap Baharı'nın bir parçası olmadığını göstermiş, aynı zamanda bölgeye yönelik birtakım sosyo-politik faktörlerin bölgeyi yeniden şekillendirme temelinde olduğu görülmüştür. Bir taraftan Suriye rejiminin yanında askeri ve siyasi olarak yer alan Rusya ve İran diğer taraftan muhalif grupları destekleyen ABD, Türkiye ve AB ülkeleri bu savaşın uluslararası platformda tartışılmasının ve siyasi konjonktürün bir parçası olduğunu göstermektedir.

Arap Baharı'nın son durağı olan ve yıllardır süren Suriye iç savaşının bölge ülkelerine yönelik çok boyutlu etkileri devam etmektedir. Suriye'de yaşanan çatışmalar ve politik istikrarsızlıklar Türkiye toplumunu da derinden etkilemiştir. Savaşın yol açtığı kitlesel göçler, çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye'de de beklenilen sayının çok üzerinde seyretmiştir. Uzun vadede sayıları gittikçe artacak olan Suriyelilerin, savaş sona erse bile ülkelerine dönmelerinin söz konuşu olmayacağına dair kaygılar bulunmaktadır. Bu nedenle geçici ikametten kalıcılığa dönüşen mülteci akınları, Türkiye toplumunun ve özellikle sınır illerinde yaşayan yerel halkın gündemini meşgul eden temel konulardan biri haline gelmiştir. Suriye'den Türkiye'ye göç eden mültecilerin en çok yerleştikleri/yerleştirildikleri başlıca sınır illeri arasında; Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve Hatay öne çıkmaktadır. Suriye ile olan tarihi geçmişi

ve yerel topluluklar arasındaki birlikte yaşama becerisini gösterme ve yaşatma adresi olarak görülen Hatay'ın, savaşın etkilerini derin bir şekilde hissettiği tespit edilmiştir.

Araştırmada yerel halk ile gerçekleştirilen görüşmelerde Suriye iç savaşının Hatay özelinde Antakya'yı ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve güvenlik yönünden olumsuz etkileyen durum ve pratikler tespit edilmiştir.

Savaş ve beraberindeki göç dalgası ekonomik yönden yörede; ihracat değerlerinin düşmesine, işsizlik oranlarının artmasına, ihracat hacminin azalmasına, vergi ödemelerinin zorlaşmasına, taşımacılık sektörünün zarar görmesine, bölgeye yönelik yatırımların azalmasına, haksız ekonomik rekabetin doğmasına ve vergisiz işletmelerin açılmasına neden olmuştur. Ayrıca yerel halkın alım gücünün azalmasına, ev kiralarının artmasına, tarım ürünlerine dayalı gelirlerin azalmasına, turizmin zarar görmesine ve turizm gelirlerinin düşmesine de yol açtığı tespit edilmiştir.

Sosyo-kültürel açıdan heterojen bir yapıya sahip olan Antakya'da mültecilerin artmasıyla birlikte yerel halkta ciddi bir tedirginlik ve korku atmosferinin taşındığı tespit edilmiştir. Bu duruma her kültürel topluluğun farklı derecede tepkiler gösterdiğine; ancak Arap Alevilerinin korku ve endişelerinin diğer topluluklara oranla daha yüksek derecede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu atmosferi oluşturan temel durumun da çoğunlukla politik yapıya ilişkin mezhepsel söylemlerden kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu söylemler, savaş öncesinde yerel halkın birbirine karşı duyduğu güveni zedelemiştir. Yerel halkın büyük bir çoğunluğu yaşanan göçleri, Antakya'da inşa ettikleri toplumsal birlik ve beraberliği kaybetme riski olarak algılamıştır. Sayıları giderek artan Suriyelilerin bazı mahallelerde çoğunluğu oluşturmaları ve bu durumun gelecekte yerel halkı azınlık durumuna düşürme riski, halkta ciddi endişeler doğurmaktadır. Sürece çok hazırlıksız yakalanan Antakya'nın kısa bir süre içinde hem mültecilere ev sahipliği yapması hem de çatışmalarda yaralananların tedavi hizmetlerini

karşılaması, yöre halkının sağlık hizmetlerinden yararlanması hususunda birtakım aksaklıklar yaratmıştır. Sağlık Bakanlığı'nın, mültecilerin sağlık masraflarını ücretsiz karşılaması, yerel halk tarafından tepkiyle karşılanmış ve yerel halkın mültecilere yönelik algılarının olumsuz gelişmesine neden olmuştur.

Toplumun mültecilere yönelik yaklaşımlarında süreç içinde ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Sahiplenme duygusu yerini öfkeye bırakmıştır. Bu duygunun gelişmesinde mültecilerin artık kalıcılığa giden durumlarının daha fazla hissedildiği ve doğum oranlarında ciddi bir sayıya ulaşmasının da etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca mültecilerin bayramlarda Suriye'ye gidip gelmeleri toplumdaki gerilimi arttırmış ve bu durum büyük tepkilere yol açmıştır. Toplumda öfkeyle karşılanan bir başka durum küçük yaştaki kız çocuklarının kendilerinden yaşça büyük kişilerle evlendirildiği, ikinci veya üçüncü eş olarak kuma götürüldüğüne dair tespitlere ulaşılmıştır. Ayrıca Antakyalı kadınların Suriyeli kadınlardan dolayı psikolojik anlamda kötü etkilendikleri tespit edilen önemli sonuçlardandır. Katılımcılar, bu durumu aile birliğini bozucu bir faktör olarak görmektedirler. Eşler arasında yaşanan tartışmaların kolay bir şekilde Suriyeli kadın tehdidine dönüştüğü ve boşanma evresine kadar götürüldüğü belirlenmiştir.

Medyanın savaşın gerçek yüzünü tam anlamıyla yansıtmadığının düşüncesine sahip olan yerel halk, süreci Arap kanallarından takip etmektedirler. Ayrıca Suriyelilerin kendi yaşam deneyimleri, giyim ve kuşamları belirli çevrelerde tepkiye yol açmıştır. Bu nedenle yerel halkın toplumsal düzenine uymayan mültecilerin ötekileştirildiğine yönelik söylemler de katılımcılar tarafından dillendirilmiştir.

Politik açıdan değerlendirildiğinde; Türkiye-Suriye arasında uzun yıllara dayanan gerginlikler, 1998-2011 yılları arasında azalmış ve ülkeler arasında siyasi iklim iyi bir gelişme göstermiştir. Ancak savaşın seyri ve Türkiye'nin politik tutumuna bağlı olarak Suriye rejimiyle iplerin tekrardan gerildiği görülmüştür. Barış ortamı bozulmuş,

diplomatik ilişkiler kopmuş ve gerginlikler tırmanmıştır. Savaş sürecinde Türkiye'ye büyük bir yük olan mültecilerin kabulü ve ilgili örüntüleri büyük külfetlere mal olmuştur. Ayrıca Antakya'da siyasi söylemlerin halkı politik anlamda kutuplaştırdığı, bu durumun yerel halkın mültecilere olan bakış açılarını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Katılımcılara göre savaşın en önemli sebebi; BOP ve Ortadoğu'nun yeniden inşası olarak görülmüştür. Suriye'deki barış ortamına katkı sunacak temel unsurun, Türkiye'nin sınırları kapatmaktan geçtiği de özellikle belirtilmektedir. Ayrıca Suriye'de savaşın bu denli uzaması İran'ın Şii Hilali oluşturma girişiminin önene geçilmesiyle ilgili olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Suriye iç savaşında küresel güç savaşının bölgenin hem jeopolitik hem de sahip olduğu zengin yer altı kaynakları nedeniyle sürekli bir mücadele alanı olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Bu bağlamda bölgede binlerce insanın ölümüne yol açan çatışmalı süreçten tek bir tarafın sorumlu tutulmaması gerektiğine yönelik düşünceler yaygınlık göstermektedir. Türkiye'ye sığınan milyonlarca Suriyelinin siyasallaştırıldığı görülmüştür. Bunda vatandaşlık kazanan binlerce mültecinin oy hakkını kullandığı ve ülkenin temel dinamiklerine yabancı olan bu kitlenin, ülkenin geleceğinde söz sahibi olmalarını doğru bulmayan ve eleştirel yaklaşımlar da oldukça yaygındır.

Güvenlik yönünden ise; mülteci akınından kaynaklı ciddi bir güvenlik endişesinin oluştuğu tespit edilmiştir. Türkiye-Suriye sınır güvenliğinin tam anlamıyla sağlanamamış olması ve gelen kitlelerin kontrol edilememesi toplumun kaygı düzeyini arttırmıştır. Olası bir provokasyon ya da vakayla karşılaşılması durumunda ciddi bir kamplaşma tehlikesi bulunmaktadır. Ayrıca Antakya'nın süreç içinde sürekli Suriye meselesi ile anılması, diğer bölgelerin kenti güvensiz bulmasına yol açmış ve kentin imajını zedelemiştir. Türkiye'ye yerleşen mültecilerin arasında herhangi bir terör örgütüne bağlı olma riski de bölgeyi dış tehditlere açık hale getirmekte ve yöre halkının

kaygısını arttırmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin farklı illerinde yaşanan çeşitli şiddet ve patlamaların (Ankara, Reyhanlı, Suruç) benzerinin Antakya'da yaşanma tedirginliği yöre halkını endişelendirmektedir. Tüm bu olumsuzluklara bağlı olarak kentin ortak yaşam alanlarında mültecilerin varlığı toplumu germektedir. Gündelik yaşamda Suriyelilerin varlığı çoğu kesim için huzursuzluk kaynağı olarak görülebilmektedir. Gelen kitlenin çoğunlukla vasıfsız ve belirli bir eğitim seviyesinin altında olması uzun vadede bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Resmi verilere tam anlamıyla yansımamış olsa da Antakya'da vuku bulan gasp, hırsızlık, kaçakçılık gibi suç olaylarındaki artışlar da bu düşünceyi desteklemektedir.

Tüm değerlendirmeler sonucunda, savaşın bölge halkı üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla birtakım önerilerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda;

- Ortadoğu'daki kaos ve çatışma ortamından uzak durulmalı, bölgedeki toplumsal barış ve huzurun gelişmesi için çeşitli politikalar geliştirilmelidir.
- Suriye iç savaşına yönelik politik söylem ve değerlendirmelerde mezhepsel yaklaşımlardan kaçınılmalı, toplumsal güveni zedeleyecek, toplumda ayrıştırıcı ve ötekileştirici tutumlara yol açacak ifadelerden hassasiyetle uzak durulmalıdır.
- Birbirinden farklı kimlik ve kültürel aidiyetlere sahip yerel halkın kutuplaşmasının önüne geçilmelidir.
- Türkiye'nin ve bölge halkının dış tehditlere karşı sınır güvenliğinin sağlanması, sınır noktalarındaki geçişlerin sıkı denetimlerden geçirilmesi gerekmektedir.
- Mültecilerden kaynaklı toplumsal kaygı ve endişenin giderilmesine yönelik söylem ve serzenişlere önem verilmelidir.
- Haksız rekabetin önlenmesi adına vergisiz işletmeler kayıt altına alınmalı ve yerel halkın bu konudaki mağduriyetleri giderilmelidir.

- Bölge ekonomisinin toparlanması adına hükümet, iyileştirici politikaları hayata geçirmelidir.
- Bölgenin bir savaş alanı olmadığı topluma anlatılmalı ve hissettirilmelidir.
- Mültecilerin geleceğinin belirsizliğini korumasından dolayı olası olumsuzluklara karşı ilgili politikalar geliştirilmelidir ve sosyo-ekonomik önlemler alınmalıdır.
- Sağlık hizmetlerinde bölge halkının mağduriyetleri giderilmelidir.
- Mülteciler ülke sınırları içinde belli bir planlama ve denetim altında tutulmalı, belirlenen yasal düzenlemelerin dışına çıkmaları engellenmelidir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2017), Bitmeyen Göç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Akça, G. (2005), "Modernden Postmoderne Kültür ve Kimlik", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), 15, 1-24*

Aksoy, Z. (2012). "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", *Uluslararası Siyasal Araştırmalar Dergisi, 5 (20), 292-303*

Anderson, T. (2017). "Suriye: Deraa'daki Şiddet Nasıl Başladı?", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek-* içinde (çev. Ozan Kemal Sarıalioğlu), s.285-293, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Anonim (mostakbaliat.com). (2017). "Suriye'deki Ayaklanmanın Antropolojik Bir Okuması", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek-* içinde (çev. Hüseyin Şahin), s.99-129, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Aras, B. (2014)."Arap Baharı'nın Jeopolitiği" *Ortadoğu Bölgesel Gelişmeler, 6 (64), 4040-4042*

Assmann, J. (2015). Kültürel Bellek-Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik (çev. Ayşe Tekin), Ayrıntı Yayınları: İstanbul

Ataman, M. ve Akdoğan, İ. (2013). "Suudi Arabistan 2013", *Ortadoğu Yıllığı içinde*, (ed. K. İnat-M. Ataman), s.131-162

Atasoy, A. ve Demir, H. (2015). "Suriyeli Sığınmacıların Kırıkhan'a (Hatay) Etkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (38), 457-470*

Barrett, K. (2017). "Suriye'de İsrail'in Yanıltma Harekâtı: III. Dünya Savaşı'nın Tetikleyicisi mi?", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek-* içinde (çev. Selim Sezer), s.345-351, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Bingöl, O. (2013). "Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 13(2), 25-49*

Borchert, W. (2017). Hayır De! (çev. Celal Üster), İstanbul: Yordam Kitap

Byrne, A. (2017). "Suriye Gerçeğini Gizlemek: Enformasyon Savaşı", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.141-152, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Castles, S. ve Miller, M.J. (2008). Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri (çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Cartalucci, T. (2017a). "Suriye'ye Karşı Örtülü Savaş: Rejimi Mağlup Etme ve İran'a Etkinin Anahtarı", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Ozan Kemal Sarıalioğlu), s.135-140, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Cartalucci, T. (2017b). "ABD: Suriye Hükümetinin Saldırıları Gerçekleştirdiğine Dair Kanıt Yok", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.363-366, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Chossudovsky, M. ve Cunningham, F. (2017). "Clinton, Esad Yönetiminin İstikrarsızlaştırılmasında Kaide ile Aynı Tarafta Olduklarını Kabul Ediyor", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.85-87, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Çağlayan, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17, 67-91*

Dabaşi, H. (2015). Arap Baharı - Postkolonyalizmin Sonu (çev. Aslı T. Esen), İstanbul: Sümer Yayıncılık

Deniz, A. ve Özgür, E. M. (2010). "Rusya'dan Türkiye'ye Uluslaşırı Göç: Antalya'daki Rus Göçmenler", *Ege Coğrafya Dergisi, 19 (1), 13-30*

Deniz, T. (2013). "Arap Baharı ve Türkiye: Siyasi Coğrafya Açısından Bir Değerlendirme", *Doğu Coğrafya Dergisi, 2013-e dergi.atauni.edu.tr. (Erişim 10.12.2017)*

Diker, M. ve Erkan, N. Ç. (2017). "Kent Kimliğinde İbadet Yapıları", *Planlama, 27(2), 180-192*

Doster, B. (2013). "Arap Baharı'ndan Demokrasi Beklemek", *Ortadoğu Analiz, 5 (50), 55-60*

Doğruel, F. (2013a). Hatay'da Çoketnili Ortak Yaşam Kültürü "İnsaniyetleri Benzer…" İstanbul: İletişim Yayınları

Doğruel, F. (2013b). "Sınırda Kültür: Türkiye-Suriye Sınırında Hatay'ın Çokkültürlülüğün Koşulları", *Füsun SAYEK Türk Tabipler Birliği Raporları* içinde, s.78-102, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları

Ela Özcan, E. D. (2017). "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme" *İş ve Hayat, 2(4), 183-215*

Erdoğan, M. M. ve Kaya, A. (2015). Türkiye'nin Göç Tarihi-14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Fuller, G. E. (2016). Türkiye ve Arap Baharı (çev. Mustafa Acar), Ankara: Eski Kitaplar Yayıncılık

Habermas, J. (2015). "Öteki" Olmak "Öteki"yle Yaşamak, (çev. İlknur Aka) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Hazan, J. C. (2015). "Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler", *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar* içinde. s.183-197, İstanbul: İletişim Yayınları

Ihlamur-Öner, S. G. (2015a). "Ulus-Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler", *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar* içinde. s.309-333, İstanbul: İletişim Yayınları

Ihlamur-Öner, S. G. (2015b). "Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru", *Küreselleşme Çağında Göç: Temel Kavramlar, Tartışmalar* içinde, s.577-600, İstanbul: İletişim Yayınları

İçduygu, A. (2012). Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Karaçay, A. B. (2015). "Türkiye-Avrupa Göç Sistemi: Misafir İşçilikten Ulus-Ötesi Kimliklere", *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar* içinde, s.399-416, İstanbul: İletişim Yayınları

Kaya, İ. (2013). "Coğrafi Düşüncede Mekân Tartışmaları", *Düşünme Dergisi, 4, 1-13*

Kaypak, Ş. (2010). "Antakya Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (14), 373-392*

Kaypak, Ş. (2016). "Çevresel Güvenlik ve Yansımaları: Hatay Örneğinde", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (35), 19-34*

Kervankıran, İ., ve Çuhadar, M. (2014). "Yerel Halkın Suriye İç Savaşının Hatay Turizmine Olan Etkilerini Algılama ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma", içinde. *2. Uluslararası Davraz Kongresi, Küresel Sorunlar ve Çözüm Arayışları, 4001-4024.*

Kümbetoğlu, B. (2015). "Göç Çalışmalarında 'Nasıl' Sorusu", : *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar* içinde. s.49-85, İstanbul: İletişim Yayınları

Lamb, F. (2017). "Suriye'ye Yabancı Silah Yağışı: Şam'dan Görünüş", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.205-213, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Muhavesh, M. (2017). "Göçmen Krizini ve Suriye Savaşını Tetikleyen Şey Rakip Doğalgaz Boru Hatları", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.653-661

Muhsin, A. (2017). "Suriye'de İç Savaş: Doğu Arap Bölgesi Parçalanırken", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Hasan Sivri), s.219-226, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Nasser, N. (2017). "Suriye Çatışmasındaki İsrail Faktörü Açığa Çıktı", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.431-434, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Nazemroaya, M. D. (2017a). "Yinon'un İntikamı mı? Arap Dünyasındaki Kaosun Panoraması", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Ozan Kemal Sarıalioğlu), s.19-24, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Nazemroaya, M. D. (2017b). "Ortadoğu Sınırlarını Yeniden Çizme Planları: 'Yeni Ortadoğu' Projesi", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.35-45, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Nazemroaya, M. D. (2017c). "Amerika'nın Ortadoğu'daki 'Böl ve Yönet' Stratejileri", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.69-84, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Nazemroaya, M. D. (2017d). "İsrail-ABD Senaryosu: Suriye'yi Böl, Geri Kalanı da Bölersin", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.153-158, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Nazemroaya, M. D. (2017e). "Suriye Finali: Pantegon'un İran'a Karşı Örtülü Savaşında Stratejik Aşama", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.241-248, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Nazemroaya, M. D. (2017f). "İsrail Suriye'de Bölgesel Bir Savaş Yürütüyor", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.295-300, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Nazemroaya, M. D. (2017g). "Ayrıntıların Gizlenmesi: ABD'nin Suriye'ye Karşı Duruşuna Panoramik Bir Bakış", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.417-424, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Network, V. (2017). "Suriye'yi İstikrarsızlaştırmada el-Kaide-NATO Bağlantısı", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Ozan Kemal Sarıalioğlu), s.199-204, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Özgen, N. (2012). "Çok Boyutlu Toplumsal Bir Serüven: Göç", Günümüz Dünya Sorunları içinde (Ed. N. Özgen), s.415-448, Ankara: Eğiten Yayınevi

Özgen, N. (2014a). "Reflections of Syrian Chaos to Turkey: A Geopolitical Analysis", *Chaos, Complexity and Leadership 2012* içinde (ed. Santo Baner-Ş.Şule Erçetin), Springer Science: Business Media Dordrecht

Özgen, N. (2014b). "Forced Migration based upon the Experiences of Female Sufferers: Diyarbakır City Case Study", *Frocedia-Social and Behavioral Sciences, 120, 433-442*

Özgen, N. (2016). Nitel Araştırmalarda Verilerin Toplanması ve Analizi, *Beşeri Coğrafyada Araştırma Yöntemleri ve Teknikler* içinde, ss.158-198, Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Özgen, N. ve Reyhanoğulları, M. (2017). "Suriye (İç) Savaşının Türkiye Turizmine Etkileri: Samandağ (Hatay) Örneği" *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: IWACT'17 Özel Sayı 3, 248-266*

Özşahin, E. (2010). "Antakya'da (Hatay) Yer Seçiminin Jeomorfolojik Özellikler ve Doğal Risk Açısından Değerlendirilmesi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13 (23), 1-16*

Parekh, B. (2002). Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek-Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori (çev. Bilge Tanrıseven), Ankara: Phoenix Yayınevi

Peköz, M. (2015). Küresel Savaşta Büyük Ortadoğu, İstanbul: Vivo Yayınevi

Reçber, K. ve Ayhan, K. (2013). "Türkiye ile Suriye Arasındaki Krizin Hatay Bölgesi Üzerindeki Etkileri", *Alternatif Politika Dergisi, 5(3), 324-340*

Sarı, E. (2010). Kültür, Kimlik, Politika Mardin'de Kültürlerarasılık, İstanbul: İletişim Yayınları

Sert, D. Ş. (2015). " Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar* içinde: s.29-47, İstanbul: İletişim Yayınları.

Sepahpour-Ulrich, S. (2017). "İsrail Suriye'de Gerçekte Neyin Peşinde", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.281-284, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Şirin-Öner, N. A. (2015). "Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar", *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar* içinde. S.13-27, İstanbul: İletişim Yayınları

Tarpley, W. G. (2017). "NATO'nun Suriye Komplosu, Hitler'in Çekoslovakya Saldırısını Model Alıyor", *Suriye Savaşı'nın Gizlenen Gerçekleri –İsrail İçin Suriye'yi Yok Etmek*- içinde (çev. Selim Sezer), s.233-239, İstanbul: Önsöz Yayıncılık

Taştekin, F. (2015). Suriye Yıkıl Git, Diren Kal!, İstanbul: İletişim Yayınları

Telatar, G. (2015). "Rusya ve Arap Baharı: Batı ile Yeni Soğuk Savaş mı?", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15 (1), 175-202*

Topal, A. K. (2004). "Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir?", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (1), 276-294*

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2009). Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân, İstanbul: Çantay Kitabevi

Tümtaş, M. S. (2018). "Toplumsal Dışlanmadan Vatandaşlık Tartışmalarına Suriyeli Kent Mültecileri", *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 37, 26-47*

Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç Terimleri sözlüğü* (Ed: Bülent Çiçekli), Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları

Uygur, N. (2003). Kültür Kuramı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık

İnternet Kaynakları

AFAD, (2017): "*Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar":* https:// www.afad.gov.tr/ upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf (08.08.2017) tarihinde erişildi.

AFAD, (2018): "*Suriye Krizinde Öne Çıkan Başlıklar"*, https:// www.afad.gov.tr/tr/ 2372/ Afet-Raporu-Suriye (08.07.2018) tarihinde erişildi.

BMMYK, (2018): *"Suriye Bölgesel Mülteci Durumu Tepkisi"*, (https:// data2. unhcr.org/ api/population/get?widget_id=74027&svid=4&population_collection=24) (09.10.2018) tarihinde erişildi.

Cumhuriyet Gazetesi, (2018): "*Türkiye'deki Suriyelilerin Sayısı Açıklandı*", http:// www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1024988/Turkiye_deki_Suriyelilerin_sayisi_acik landi (12.07.2018) tarihinde erişildi.

NTV (Nergis Televizyonu), (2016): *"Dünyanın İlk Işıklandırılan Caddesi Gün Yüzüne Çıkıyor"* https:// www.ntv.com.tr/ galeri/ sanat/dunyanin-ilk-isiklandirilan-caddesi-gun-yuzune -cikiyor (22.11.2018) tarihinde erişildi.

T.C. Antakya Kaymakamlığı, *"İlçemiz-Tarih".* http:// www.antakya.gov.tr/ tarih (01.09.2018) tarihinde erişildi.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2014). *"Geçici Koruma",* http:// www.goc.gov.tr/icerik6/ gecici-koruma_409_546_552_icerik (06.07.2018) tarihinde erişildi.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2014): *"Uluslararası Koruma, Uluslararası Koruma Çeşitleri":* http:// www.goc.gov.tr/icerik6/ uluslararasi-koruma-cesitleri_409_546_548_icerik (11.10.2018) tarihinde erişildi.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2015): *"Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme" (12.03.2015).* http:// www.goc.gov.tr/icerik3/ multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641 (02.09.2018) tarihinde erişildi.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2018a): "*Göç İstatistikleri, Geçici Koruma, Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler"*, http://www.goc.gov.tr/icerik3/ turkiye%E2%80%99de -gecici-koruma_409_558_1097 (05.10.2018) tarihinde erişildi.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2018b): *"Göç İstatistikleri, Geçici Koruma, Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı":* http:// www.goc.gov.tr/icerik6/ gecici-koruma_363_378_4713_icerik (05.10.2018) tarihinde erişildi.

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2018c): *"Göç İstatistikleri, Geçici Koruma, Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı":* http:// www.goc.gov.tr/icerik6/ gecici-koruma_363_378_4713_icerik (05.10.2018) tarihinde erişildi.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2018d). *"Göç İstatistikleri, Geçici Koruma, Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı":* http:// www.goc.gov.tr/icerik6/ gecici-koruma_363_378_4713_icerik (05.10.2018) tarihinde erişildi.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri (2017a). http://yigm.kulturturizm.gov.tr/ TR-201114/ yillik-bultenler.html (21.08.2017) tarihinde erişildi.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama İstatistikleri, (2017b). http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-201122/belediye-belgeli-tesis-konaklama-istatistikleri.html (21.08.2017) tarihinde erişildi.

TDK *Türkçe Sözlük* http://www.tdk.gov.tr/ index.php?option=com_ gts&arama=gts &guid= TDK.GTS(03.08.2018) tarihinde erişildi.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2017). *"İl Göstergeleri",* https:// biruni.tuik.gov.tr/ ilgosterge/? locale=tr (07.09.2018) tarihinde erişildi.

ÖZET

Suriye dinamik yapısıyla tüm Ortadoğu'da olduğu gibi küresel güçlerin de mücadele alanı olmaya devam etmektedir. Arap Baharı'nın devamı olarak Suriye Krizi, iç savaştan ziyade uluslararası güçlerin mücadele alanına dönmüştür. Ülkedeki sıcak çatışmalar ve politik istikrarsızlıklar, toplumu lokasyonuna göre zorla veya zorunlu göçe yöneltmiştir. Uluslararası göç olarak tanımlanan bu göçler mülteci krizlerine yol açmış ve mülteciler gittikleri ülkelerde çeşitli problemlerin gelişmesine neden olmuşlardır. Yakın tarihimizde en büyük mülteci krizlerinden birine sebep olan Suriye (iç) savaşı, yaklaşık 6 milyon vatandaşın ülkesinden ayrılmasına, 4 milyonun da ülke içinde yer değiştirmesine yol açmıştır. Genellikle komşu ülkelere göç eden kitlelerin gittikleri bölgelerde ciddi ekonomik, sosyo-kültürel, politik ve güvenlik eksenli sorunlara neden oldukları, Antakya örneklemi bağlamında tespit edilmiştir. Antakya halkının konuya ilişkin algıları ve sosyo-mekânsal yansımaları da bu olumsuzlukları teyit etmektedir. Çalışmada yörenin farklı kimlik ve kültürel aidiyetlerine sahip 55 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve mültecilerin Antakya şehrine yönelik sosyo-mekânsal etkileri araştırılmıştır. Araştırmada yöre halkının mültecilere karşı oldukça mesafeli, tepkili ve hatta olası gerilimlerin yaşanma ihtimalinin yüksek olduğuna yönelik tespitler elde edilmiştir. Bölgenin ekonomik yönden büyük olumsuzluklar yaşadığı, çoğu sektörün savaşın etkilerini derin bir şekilde hissettiği belirlenmiştir. Antakya'da nüfusu hızla artan mülteciler, yerel halkta korku ve endişe yaratmaktadır. Yerel halk, mültecilerin geçici ikametlerinin kalıcılığa dönüşmesinden kaygı duymaktadır. Antakya'nın Suriye ile olan sınırında güvenliğin yetersiz kalması ve çeşitli aksaklıkların olması yerel halkın da güvenlik kaygısını arttırmaktadır. Bu bağlamda yörenin çeşitli dış tehditlere maruz kalma ve toplumsal huzurun tamamen kaybolmasından endişe duyulmaktadır. Tüm bu olumsuzluklar, Antakya'nın sosyo-

kültürel kimliğini yansıtan birlikte yaşama becerisinin kaybolmasına zemin oluşturabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye İç Savaşı, Mülteci, Antakya, Çokkültürlülük, Politik Kaos

THE SOCIO-SPATIAL REFLECTIONS OF THE DOMESTIC WAR OF SYRIA: EXAMPLE OF ANTAKYA

ABSTRACT

Syria with its dynamic structure has been continuing to be the arena of struggle for global forces as such in the cases through out whole Middle East. Syria crisis as a continuation of the Arab Spring has become an struggle arena of global forces rather than civil war itself. Hot conflicts and political in stabilities in Syria locationally lead the society to displace mentor forced migration. These migrations defined as international migration has resulted in refugee crisis and refugees has caused various problems in the countries they have gone to. The Syrian (internal) War that caused one of the largest refugee crises in our recent history has brought about 6 million Syrian citizens leaving the country and 4 million internal migration across the country as well. In the context of Antakya sample, it has been ascertained that the population generally emigrated towards neighboring countries giving causes for economic, socio-cultural, political and security-oriented problems. These problems areal so corroborated by the perception of Antakya public upon the issue and socio-spatial reflections of the given issue. In this study, depth interview has been conducted with 55 participants having various senses of identity and cultural belonging from the given region and socio-spatial effects of refugees on the city of Antakya has been researched. In this research, locals remain distant reacting against refugees and high possibility of the social tensions has been found. It has been determined that the region experiencing huge problems in terms of economy and most sectors felt the effects of war deeply. Refugees, whose population has been growing rapidly in Antakya, spread fear and concern in the local population. Local residents are worried with regards to temporary residence of the refugees becoming permanent. Besides, the lack of security and the presence of various

disruptions around the border of Antakya with Syria increases the security concerns of the local people at that area. In this context, there is concern about the region's exposure to various external threats and the complete disappearance of social peace. All these negativities can form a basis for the loss of ability to live together (co-existence) which reflects the socio-cultural identity of Antakya.

Keywords: Syrian Civil War, Refugee, Antakya, Multiculturalism, Political Chaos

EK 1- SAHA ÇALIŞMASINDA KATILIMCILARA YÖNELTİLEN GÖRÜŞME SORULARI

1- Ekonomik Etkiler (tarım, ticaret, turizm, istihdam vb.)

- Suriye iç savaşının ekonomik yansımaları (kira, ucuz iş gücü, haksız rekabet, tekstil, gıda, hayat pahalılığı, vergisiz işletmeler) nelerdir?
- Ekonomik anlamda mevcut durum ile savaş öncesi dönem arasındaki farklılıklar (iç-dış ticaret) nelerdir?
- Suriye iç savaşı sonrasında Antakya yöresi için hükümet destekli iyileştirici ne tür ekonomik uygulamalar yapılmıştır?
- Antakya'daki firmalar tarafından bölgeye (Ortadoğu) gerçekleştirilen ticaret hacminde (taşımacılık, doğrudan ticaret, sınır ticareti vb.) ne tür değişiklikler olmuştur?

2- Sosyokültürel Etkiler

- Suriye iç savaşı nedeniyle Antakya'ya gerçekleşen göçlerin demografik değişime yol açıp açmadığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- Mülteciler, sağlık hizmetlerinde ne tür aksaklıkların yaşanmasına yol açmıştır?
- Suriye savaşının ürettiği sosyo-psikolojik yansımalar nelerdir?
- Suriyelilerin kentsel yaşama dahil olmalarını kültürel ve toplumsal değerler açısından bir tehdit unsuru olarak görüyor musunuz?
- Suriyeli mültecilerin Antakya'da neden oldukları olumlu ve olumsuz gelişmeler (kardeşlik, yardımlaşma, kargaşa ve çeşitli ayrışmalara zemin oluşturma) nelerdir?
- Mülteciler Antakya'nın kültürel faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde ne tür etkiler üretmişlerdir?
- Medyanın Suriye savaşına yönelik tutumunu nasıl değerlendirmektesiniz?

- Suriye savaşı Antakya'nın çokkültürlü kimliğine (yaşanan göçlerin yerel halkın kültürü ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri) nasıl yansımıştır?
- Suriye savaşı sonrası yaşanan göçlerde boşanma veya çokeşlilik ile ilgili gelişmeler topluma nasıl yansımıştır?

3- Politik Etkiler

- Suriye savaşının nedenleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikalarını ve genel seyrini nasıl değerlendirmektesiniz?
- Suriye savaşının uzamasının ve tahribatının artmasının nedenleri nelerdir?
- Tüm mültecilerin Suriye iç savaşının mağduru olduğuna ilişkin düşünceleriniz nelerdir?

4- Güvenlik Etkileri

- Sınır güvenliği hakkındaki genel kanaatleriniz nelerdir?
- Kente gelen mültecilerle beraber kentteki suç oranı arasındaki bağıntıları nasıl değerlendirmektesiniz?
- Mültecilerle sosyal mekânların paylaşılmasına yönelik düşünceleriniz nelerdir?
- Yerel halkın mültecilere yönelik algı ve tutumu nasıldır?
- Antakya'da insanların güven içinde olduğu düşünüyor musunuz?

EK 2: KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Etnik Kimliği ve Mezhepsel Aidiyetleri
K1	Erkek	55	Lise Mezunu	Türk Sünni
K2	Erkek	42	Lise Mezunu	Arap Alevisi
K3	Kadın	37	Ortaokul Mezunu	Arap Sünni
K4	Kadın	54	Üniversite Mezunu	Arap Hıristiyan
K5	Erkek	55	Üniversite Mezunu	Türk Sünni
K6	Erkek	48	Lise Mezunu	Arap Alevisi
K7	Erkek	50	Ortaokul Mezunu	Arap Alevisi
K8	Kadın	59	Üniversite Mezunu	Arap Alevisi
K9	Kadın	37	Lise Mezunu	Türk Sünni
K10	Kadın	33	Lise Mezunu	Arap Sünni
K11	Erkek	39	Lise Mezunu	Arap Sünni
K12	Erkek	32	Üniversite Mezunu	Arap Alevisi
K13	Kadın	45	İlkokul Mezunu	Arap Alevisi
K14	Erkek	58	İlkokul Mezunu	Arap Sünni
K15	Erkek	60	İlkokul Mezunu	Arap Sünni
K16	Erkek	68	İlkokul Mezunu	Arap Sünni
K17	Erkek	60	Lise Mezunu	Arap Hıristiyan
K18	Erkek	38	İlkokul Mezunu	Arap Alevisi
K19	Erkek	36	Üniversite Mezunu	Ermeni Hıristiyan
K20	Erkek	43	Lise Mezunu	Arap Alevisi
K21	Kadın	40	Lise Mezunu	Arap Sünni
K22	Erkek	60	Üniversite Mezunu	Arap Alevisi
K23	Erkek	44	Üniversite Mezunu	Türk Sünni
K24	Erkek	34	Lise Mezunu	Arap Sünni
K25	Kadın	40	Lise Mezunu	Türk Sünni
K26	Kadın	35	Lise Mezunu	Arap Sünni
K27	Erkek	38	Lise Mezunu	Arap Hıristiyan
K28	Kadın	28	Üniversite Mezunu	Arap Alevisi
K29	Kadın	45	Lise Mezunu	Arap Alevisi
K30	Kadın	27	Üniversite Mezunu	Arap Hıristiyan
K31	Erkek	33	İlkokul Mezunu	Türk Sünni
K32	Kadın	48	Lise Mezunu	Türk Sünni
K33	Erkek	29	Lise Mezunu	Arap Sünni
K34	Erkek	54	Lise Mezunu	Arap Alevisi
K35	Kadın	29	Üniversite Mezunu	Arap Alevisi
K36	Erkek	42	Üniversite Mezunu	Arap Hıristiyan
K37	Erkek	38	Üniversite Mezunu	Arap Alevisi
K38	Erkek	41	İlkokul Mezunu	Arap Sünni
K39	Kadın	38	Lise Mezunu	Arap Alevisi
K40	Erkek	55	Lise Mezunu	Arap Alevisi
K41	Erkek	35	Üniversite Mezunu	Arap Sünni
K42	Kadın	40	Lise Mezunu	Arap Hıristiyan

K43	Kadın	51	Lise Mezunu	Türk Sünni
K44	Kadın	41	Lise Mezunu	Türk Sünni
K45	Erkek	27	Üniversite Mezunu	Arap Hıristiyan
K46	Kadın	36	Lise Mezunu	Arap Alevisi
K47	Erkek	53	Üniversite Mezunu	Arap Sünni
K48	Kadın	49	Lise Mezunu	Arap Hıristiyan
K49	Kadın	36	Lise Mezunu	Arap Hıristiyan
K50	Kadın	30	Üniversite Mezunu	Arap Hıristiyan
K51	Kadın	39	Lise Mezunu	Arap Alevisi
K52	Erkek	63	İlkokul Mezunu	Arap Sünni
K53	Erkek	29	Üniversite Mezunu	Türk Sünni
K54	Kadın	28	Lise Mezunu	Arap Hıristiyan
K55	Kadın	27	Lise Mezunu	Türk Sünni